

Mat og måltider i grunnskolen

En kvantitativ landsdekkende undersøkelse blant kontaktlærere,
skoleledere og ansvarlige for kantine/matbod

Publikasjonens tittel: Mat og måltider i grunnskolen
En kvantitativ landsdekkende undersøkelse blant kontaktlærere, skoleledere og ansvarlige for kantine/matbod

Utgitt: Desember 2013

Publikasjonsnummer: IS-2135

Utgitt av: Helsedirektoratet
Kontakt: Avdeling oppvekst og aldring

Postadresse: Pb. 7000 St Olavs plass, 0130 Oslo
Besøksadresse: Universitetsgata 2, Oslo
Tlf.: 810 20 050
Faks: 24 16 30 01

Heftet kan lastes ned fra: www.helsedirektoratet.no/publikasjoner

Forfattere: Martine Staib, Mona Bjelland og Nanna Lien (Universitetet i Oslo)

Illustrasjonsbilde på forsiden: Istock

Grafisk utførelse: Andvord Grafisk AS

Forord

Barn og unge tilbringer mange timer på skolen hver dag. Et sunt skolemåltid og gode rammer rundt måltidet kan fremme helse og trivsel på skolen. *Lov om folkehelsearbeid* fremhever skolen som en viktig arena for forebyggende folkehelsearbeidet. Elevenes rett til et fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring er forankret i *Opplæringsloven*, og miljørettet helsevern er et virkemiddel i denne sammenheng.

Helsedirektoratet utgir retningslinjer for skolemåltidet som er forankret i *Forskrift for miljørettet helsevern i skoler*. Retningslinjene skal blant annet sikre at måltidets sosiale funksjon ivaretas ved at det er fysisk tilrettelagt for spising og avsatt tilstrekkelig tid. I retningslinjene fremgår det også hva slags mattilbud skolene og -kantiner bør ha. Retningslinjene gjelder for både grunnskole, videregående skole og skolefritidsordningen (SFO).

Det har blitt gjennomført landsdekkende kartlegginger av mat og måltider i norske skoler siden 1991. Den siste kartleggingen i grunnskolen var i 2006 og videregående skoler var inkludert sist i 2000. Resultatene viser flere positive trender. Det har vært en jevn økning i andelen elever som får tilsyn i matpausen og mattilbudet i skolen var stort sett i samsvar med retningslinjene. I de tidligere kartlegginger har det vært mindre fokus på mat og måltidstilbudet i SFO.

Formålet med kartleggingen som ble gjennomført våren 2013 var å få oppdatert kunnskap om mat- og måltidstilbudet, samt organisering av skolemåltidet i både grunnskole, videregående og SFO. Videre var det ønskelig å kartlegge kjennskap til forskrifter og retningslinjer som omhandler skolemåltidet og å undersøke hvilke innsatsfaktorer som er sentrale i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet. Det ble også lagt vekt på hva slags støtte og veiledning skolene eventuelt trenger for å sikre et godt skolemåltid. Spesielt fokus ble rettet mot drift av kantine i videregående skole og mat og måltidstilbud på SFO siden det finnes lite kunnskap på disse områdene fra tidligere undersøkelser.

I kartleggingen 2013 inngår både landsdekkende spørreskjemaundersøkelser i grunnskole, videregående og SFO (Universitetet i Oslo) samt kvalitative dybdestudier i SFO og kantinedrift i videregående skole (Høgskolen i Bergen). Resultatene fra kartleggingen i 2013 utgis i fem rapporter.

Universitetet i Oslo har sent ut spørreskjemaer til kontaktlærere, skoleledere, og driftere eller ansatte i kantine/matbod. Resultatene fra kartleggingen i 2013 ble sammenlignet med de tidligere kartleggingene for å se på utviklingen. Rapportene er utarbeidet av Martine Staib, Mona Bjelland og Nanna Lien ved Avdeling for ernæringsvitenskap, Universitetet i Oslo.

For å få mer kunnskap om kantinedrift i videregående skole og mat og måltidstilbud på SFO ble det gjennomført dybdestudier på hver fire skoler. Det ble gjennomført kvalitative intervjuer med både leder i videregående/SFO og ansvarlige for kantinedrift. Forskerne har også gjennomført observasjoner i kantinene. Hensikten med undersøkelsen har vært todelt. For det første skulle den bidra med mer kunnskap om kantinedrift i videregående skole, og for det andre bidra til å utvikle

relevante spørsmål i en kvantitativ kartlegging av skolemåltidet i regi av Universitetet i Oslo. Rapportene er utarbeidet av Asle Holthe, Elbjørg Fossgard og Hege Wergedahl, ved Avdeling for lærerutdanning, Høgskolen i Bergen.

Helsedirektoratet takker alle informantene ved skolene som har deltatt i kartleggingen. Vi takker også Foreldreutvalget for Grunnopplæringen (FUG), Elevorganisasjonen, Helseetaten, Landslaget for mat og helse i skolen, leder Helsefremmende barnehager og skoler (Telemark FK), representant fra prosjekt om kriterier for Helsefremmende skoler (Nordland FK) og lærer i barneskolen med ansvar for skolemelk og -frukt for deres innspill i arbeidet med kartleggingen. Vi takker forskerne og forfatterne fra Høgskolen i Bergen og Universitetet i Oslo som har utarbeidet rapportene.

Resultatene fra rapportene vil være viktige i Helsedirektoratets videre arbeid med anbefalinger for skolemåltidet.

Oslo, desember 2013

Knut Inge Klepp
Divisjondirektør

Innhold

Forord	2
Innhold.....	5
Sammendrag	7
Innledning.....	9
Forankring av skolemåltidet i regelverket	10
Retningslinjer for skolemåltidet.....	10
Forankring av skolefrukt	11
Formål.....	12
Utvalg og metode	12
Utvalg.....	12
Metode	12
Spørreskjema til kontaktlærere	13
Spørreskjema til skoleledere.....	13
Design.....	14
Databearbeiding	14
Begrepsavklaring	15
Resultater	15
Svarprosent og beskrivelse av utvalget.....	15
Fra spørreskjema til kontaktlærere	15
Fra spørreskjema til skoleledere	16
Fra spørreskjema til ansvarlig for kantine/matbod	16
A. Resultater fra spørreskjema til kontaktlærer	17
Matpakkedekning	17
Frukt og grønnsaker	17
Drikke til maten	17
B. Resultater fra spørreskjema til skoleleder	18
Hvor godt mener skoleleder at skolemåltidet fungerer	18
Mat- og drikketilbud	18
Drikkevann	18
Skolemelk	19
Skolefrukt	19
Matbod, kantine og skolerestaurant	20
Mat- og drikkeautomater	20
Frokostservering	20
Andre ordninger/abonnementsordninger og annet mattilbud.....	21
Afgang til å forlate skolens område i skoletiden og tilgang til utsalgsssteder	21
Hensyn til elever med spesielle behov eller ønsker når det gjelder kosthold	21
Rammer for skolemåltidet.....	22

Tid til matpause	22
Tilsyn	22
Lokaler	23
Måltider med maksimalt 3-4 timers mellomrom	23
Kjennskap til forskrift om miljørettet helsevern og retningslinjer samt forankring av skolemåltidet i skolens planer	24
Innsatsfaktorer for måltider i grunnskolen	24
Skolens opplevde rolle i å sikre elever et sunt mat- og måltidstilbud på skolen.....	24
Arbeid med rammer for skolemåltidet.....	25
C. Fra spørreskjemaet til ansvarlig for kantine/matbod.....	26
Hensyn til elever med spesielle behov eller ønsker når det gjelder kosthold	27
Oppsummering og sammenlikning av enkelte resultater med tidligere kartlegginger	30
Medbrakt matpakke, frukt/grønnsaker og drikke	31
Mat- og drikketilbud	32
Hensyn til elever med spesielle behov eller ønsker når det gjelder kosthold	34
Rammer for skolemåltidet	34
Kjennskap til forskrift om miljørettet helsevern, retningslinjer for skolemåltidet og forankring av skolemåltidet i skolens planer	35
Innsatsfaktorer for måltider i grunnskolen og behov for kompetanseheving av ansatte om kosthold, helse og hygiene	36
Metodiske utfordringer	37
Konklusjon.....	38
Referanser.....	41
Liste over tabeller.....	42
Vedlegg 1: Resultater fra spørreundersøkelsen, fordeling på årstrinn og skolenivå	51
Vedlegg 2: Resultater fra spørreundersøkelsen, fylkesvis fordeling	95

Sammendrag

Skolen utgjør en unik læringsarena utenfor hjemmet og har en viktig helsefremmende og forebyggende funksjon. Skolemåltidet kan ha en viktig miljøskapende verdi og er av betydning for blant annet helse, trivsel og læring. Et sunt skolemåltid kan hjelpe barn til å holde konsentrasjonen og humøret oppe. Mat og drikke som serveres, samt organisering av måltider i grunnskoler, bør være i tråd med Helsedirektoratets retningslinjer for skolemåltidet. Det anbefales at det settes av minst 20 minutter til å spise, og at elevene på de laveste trinnene bør ha tilsyn av voksne under skolemåltidet. Dagens retningslinjer er basert på at elevene har medbrakt matpakke, og at skolene tilbyr elevene frukt og grønnsaker, melk og enkel brødmat. Videre er det gitt anbefaling om enkelte mat- og drikkevarer som skolene ikke bør tilby.

Formålet med denne undersøkelsen var å kartlegge tilbuddet av mat og drikke, rammer for skolemåltidet i grunnskolen, kjennskap til forskrifter og retningslinjer som omhandler skolemåltidet, samt å undersøke hvilke innsatsfaktorer som er sentrale i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet. Videre ønsket man å se på utviklingen over tid ved å sammenlikne resultater med kartleggingene gjennomført i 1991, 1997, 2000 og 2006. Resultater fra undersøkelsen vil være relevant for Helsedirektoratets videre arbeid med anbefalinger for mat og måltider i skolen.

Undersøkelsen ble gjennomført blant kontaktlærere, skoleledere og ansvarlige for kantine/matbod i 2892 grunnskoler i Norge. Deltakelsen var 32 % blant skoleledere i barneskolene, 31 % i de kombinerte skolene og 42 % i ungdomsskolene. Blant ansvarlige for kantine/matbod var svarprosenten 27 %.

Kartleggingen i 2013 viste at tilbuddet av mat og måltider, samt organiseringen av skolemåltidet på mange måter er i tråd med Helsedirektoratets retningslinjer.

Majoriteten av skolene hadde fullt tilsyn i matpausen for elevene på 1.-4. trinn og det var liten endring siden forrige kartlegging i 2006. Målet om at alle elever i grunnskolen skal ha minimum 20 minutter til spisepause var enda ikke oppnådd og det har vært en svak nedgang siden 2006. Elevene på 5.-7. trinn hadde minst tid til å spise. I tillegg viste undersøkelsen at tid til håndvask gjerne inngikk i tiden avsatt til matpause. Skolemåltidet ble hovedsakelig spist i klasserommet.

Tilgangen til drikkevann var god på de fleste skolene og majoriteten av barne- (99 %) og kombinertskolene (95 %) hadde tilbud om skolemelk (lettere varianter).

Tilnærmet alle kombinerte skoler og ungdomsskoler hadde tilbud om gratis skolefrukt. Blant barneskolene hadde nesten 60 % tilbud om skolefrukt, av disse hadde 75 % skolefruktabonnement og 17 % hadde gratisordning. Nesten fire av fem ungdomsskoler hadde kantine/matbod o.l., og det var grove kornvarer, kjøtt- og

ostepålegg, frukt, yoghurt, juice og vann som dominerte. En fjerdedel av kantinene/matbodene på de kombinerte- og ungdomsskolene hadde daglig tilbud om brus og andre drikkevarer med sukker. Det var varierende om skolene tok spesielle hensyn til matvaner til elever med andre behov knyttet til en helsetilstand, eller knyttet til religion/kultur.

I overkant av halvparten av skolelederne kjente til retningslinjene for skolemåltidet og kjennskapen til retningslinjene, og ser dermed ut til å ha gått ned siden forrige kartlegging i 2006. Andelen skoleledere som kjente til paragrafen om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager" hadde derimot økt siden kartleggingen i 2006.

Det var hovedsakelig pedagogisk personale, assistenter og elever som var daglig involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet og de er derfor sentrale i arbeidet med mat og måltider i grunnskolen. Videre oppga skoleledere at dialog med foreldre/foresatte/FAU og elevene/elevrådet var viktige innsatsfaktorer for å sikre elevene et sunt mat- og måltidstilbud.

Hovedutfordringene i arbeidet med skolemåltidet er å sikre at alle elever i norsk grunnskole har minst 20 minutters matpause, dette gjelder særlig elever på mellomtrinnet. Tid til håndvask bør komme i tillegg til de anbefalte 20 minuttene.

Det bør arbeides for at elever stimuleres til å ta med frukt/grønnsaker hjemmefra dersom det ikke er aktuelt å benytte, eller ikke eksisterer, tilbud om frukt/grønnsaker på skolen.

Kompetanseheving av kantinepersonale, samarbeid med elevene/elevråd og foreldre/FAU er viktig for å sikre elevene et sunt mat- og måltidstilbud. For å kunne oppnå dette er det en forutsetning at skoleledere få bedre kjennskap til retningslinjene for skolemåltidet, og at utvikling av nytt materiell skjer i samarbeid med brukergruppene. Elevenes tilgang til usunn mat/drikke bør begrenses og samtidig bør skolene stimuleres til å jobbe med eget mattilbud. For å sikre at skolene kan tilby ernæringsmessig god kvalitet på mat og drikke i kantine/matbod er det nødvendig med tilstrekkelige økonomiske midler.

Innledning

I Norge starter barn på skolen fra det året de fyller 6 år og følger et obligatorisk 10-års skoleløp. Skolen utgjør en unik læringsarena utenfor hjemmet og har en viktig helsefremmende og forebyggende funksjon (1). Skolemåltidet kan ha en viktig miljøskapende verdi og er av betydning for blant annet helse, trivsel og læring. Et sunt skolemåltid kan hjelpe barn til å holde konsentrasjonen og humøret oppe. Mat og drikke som serveres, samt organisering av måltider i grunnskoler, bør være i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger for skolemåltidet (2).

I 1991 gjennomførte Statens ernæringsråd den første landsomfattende undersøkelse som kunne si noe om hvordan skolemåltidet fungerer i norsk grunnskole. I undersøkelsen ble det kartlagt hvordan skolemåltidet fungerte, hva de ansatte i skolen mente om skolemåltidet og om det var geografiske forskjeller med tanke på innhold og organisering av skolemåltidet. Med bakgrunn i undersøkelsen utarbeidet Statens ernæringsråd i samarbeid med Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet anbefalinger for skolen (3-6).

I 1997 ble det gjennomført en oppfølgingsstudie av skolemåltidet i norsk grunnskole i regi av Statens ernæringsråd. Hensikten var å undersøke hvorvidt Statens ernæringsråds sin innsats ga forbedring. Resultatene fra undersøkelsen viste at arbeidet med å sikre skolebarn et velorganisert mattilbud hadde ført til positive forbedringer siden 1991 (7, 8).

Våren 2000 ble det gjennomført en ny oppfølgingsundersøkelse i regi av Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet. Hensikten var å kartlegge rammer for og organiseringen av skolemåltidet (9). Resultater fra undersøkelsen viste at arbeidet med å sikre skolebarn et velorganisert mattilbud hadde ført til en positiv forbedring siden kartleggingen i 1997. Hovedutfordringer som det ble pekt på i rapporten var å legge til rette for at elever hadde minimum 20 minutters matpause. Videre ble det oppfordret til å videreutvikle tiltak som kunne bidra til opprettelse av daglig mattilbud ved skoler med 8.-10. trinn. Ved skolene som ikke hadde tilbud om frukt/grønnsaker skulle elevene oppfordres til å ta med frukt/grønnsaker hjemmefra. Det ble også understreket at tilgangen til godt drikkevann burde bli bedre på alle årstrinn (9).

Kunnskapsdepartementet nedsatte i 2005 en arbeidsgruppe som skulle vurdere skolemåltidet. Som et ledd i dette arbeidet ble det gjennomført en ny kartlegging av skolemåltidet i grunnskolen. Hensikten med kartleggingen var å danne et kunnskapsgrunnlag for vurdering av ulike skolemåltidsmodeller. Arbeidsgruppen anbefalte at tilbud om gratis melk og frukt eller grønnsaker innføres i hele grunnskolen. Videre oppfordret arbeidsgruppen til et utvidet tilbud som omfatter et

komplett brødmåltid som et minimum på ungdomsskoletrinnet, alternativt for hele grunnskolen (10).

Forskningsrådet gjennomførte i 2011 en forskningskampanje for å undersøke hva barn og unge spiser på skolen. I undersøkelsen hvor over 15 000 elever fra grunnskolen og videregående skole deltok, fant man at i underkant av 90 % hadde matpakke hjemmefra og fire av fem spiste brødmat til skolemåltidet. Tretti prosent spiste frukt og 12 % spiste grønnsak til skolemåltidet (11).

I 2012 ble det gjennomført en undersøkelse om skolemåltider i Nord-Trøndelag og hensikten var å kartlegge matservering i grunnskoler, videregående skoler og skolefritidsordninger. Resultater fra undersøkelsen viste at nesten en av fem skoler serverte skolemåltid ukentlig eller oftere. Den vanligste måten å gjennomføre skolemåltidet på var med enkle smøremåltider, vanlig pålegg og melk/juice. Økonomiske rammer, bemanning og fysiske fasiliteter ved skolen var begrensende faktorer for servering av skolemåltider. Rektors holdninger til i hvor stor grad det er skolens ansvar at elevene får mat og interessen for skolemåltidet varierte (12).

Forankring av skolemåltidet i regelverket

Den 1.1.1996 trådte "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v." i kraft. Formålet med forskriften er å bidra til at miljøet i barnehager og skoler fremmer helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold, samt forebygger sykdom og skader. I forskriften finnes en egen paragraf om måltider:

Kapittel III Spesielle bestemmelser § 11. Måltid.

Det skal finnes egnede muligheter for bespisning som også ivaretar måltidets sosiale funksjoner. Virksomheten skal i nødvendig utstrekning ha tilfredsstillende muligheter for lagring, tilberedning og servering av mat i samsvar med næringsmiddellovgivningen.

Merknader til § 11. Måltid

Sosial- og helsedirektoratets retningslinjer for matservering og måltider i skole og barnehage

bør legges til grunn ved matservering, slik at den ernæringsmessige verdi av måltidet sikres.

Retningslinjer for skolemåltidet

Som et ledd i den nasjonale folkehelsepolitikken har Helsedirektoratet gitt ut retningslinjer for skolemåltidet (2). I retningslinjene står det at "Skolemåltidet er et sentralt element i skolehverdagen når det gjelder å skape et godt lærings- og oppvekstmiljø for elevene". Retningslinjene gir anbefalinger om hvordan

skolemåltidet bør organiseres, hva som bør serveres og hvilke mat- og drikkevarer som ikke bør tilbys i skolen. Retningslinjene er basert på at barna tar med mat hjemmefra og at skolene tilbyr frukt/grønnsaker og melk. Videregående skoler og ungdomsskoler bør ha et kantinetilbud. Kjennskap til retningslinjene ble kartlagt i tidligere undersøkelser.

I "Retningslinjene for skolemåltidet i grunnskole og videregående skole" fra 2003, står det at skolen bør tilby elevene:

- Minimum 20 minutter matpause
- Fullt tilsyn i matpausen i 1.-4. klasse, helst også på høyere klassetrinn
- Frukt og grønnsaker
- Lettmelk, ekstra lett lettmelk eller skummet melk
- Enkel brødmat
- Tilgang på kaldt drikkevann
- Et trivelig spisemiljø
- Måltider med maksimalt 3-4 timers mellomrom
- Kantine eller matbod på ungdomsskole og videregående skole

Videre står det at skolen ikke bør tilby:

- Brus og saft
- Potetgull, snacks og godteri
- Kaker, vafler og boller til daglig

Skolekantina bør ha et mattilbud basert på:

- Varierte og grove brødvarer
- Lettmargarin eller myk margarin
- Variert pålegg
- Frukt - hele, i stykker eller som pålegg og tilbehør
- Grønnsaker - skåret opp og lagt i vann, som pålegg, salat eller varmrett
- Skummet melk, ekstra lett lettmelk og lettmelk
- Juice og kaldt drikkevann

Forankring av skolefrukt

I §18-2 i forskrift til opplæringsloven fra 2008 heter det at kommunen hver skoledag skal gi elever i ungdomsskolen og kombinerte skoler gratis frukt og grønnsaker. Barneskoler, som ikke omfattes av denne paragrafen, har tilbud om en subsidiert ordning om frukt. Denne tilskuddsordningen er forankret i "Forskrift om tilskudd til frukt i skolen" og hjemlet i folkehelseloven.

Formål

Formålet med denne undersøkelsen var å fremskaffe oppdatert kunnskap om mat- og måltidstilbudet, samt rammer for skolemåltidet i grunnskolen. Videre var det ønskelig å kartlegge kjennskap til forskrifter og retningslinjer som omhandler skolemåltidet, undersøke hvilke innsatsfaktorer som er sentrale i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet, og hva skoleledelsen mener er viktige faktorer for å sikre barn i skolen et sunt mat- og måltidstilbud. Det var også ønskelig å sammenlikne resultater fra kartleggingen i 2013 med de tidligere kartleggingene for å se på utviklingen. Resultater fra undersøkelsen vil være relevant for Helsedirektoratets videre arbeid med anbefalinger for mat og måltider i skolen.

Utvalg og metode

Utvælg

Invitasjon til å delta i undersøkelsen ble sendt via e-post til 3040 grunnskoler i Norge. Utvalget var basert på lister med e-postadresser fra Pedlex (Norsk skoleinformasjon). I alt ble 148 skoler (spesialskoler, alternative skoler, voksenopplæringssentre, ressurssentre, leirskoler), som var inkludert i listene fra Pedlex, ekskludert fra analysene. Årsaken til at disse ble ekskludert var at spørreskjemaene ble utviklet for ordinære skoler og skolene som ble ekskludert drives på andre måter enn disse. I de tidligere kartleggingene av skolemåltidet var kun ordinære grunnskoler inkludert, og spesialskolene ble derfor ekskludert for å kunne sammenligne med tall fra tidligere undersøkelser. Nedlagte skoler eller skoler uten elever som var inkludert i listene fra Pedlex, ble også ekskludert fra utvalget. Etter at disse skolene var ekskludert fra listene var det totalt 2892 skoler inkludert i bruttoutvalget.

Metode

Det ble benyttet nettbaserte, selvadministrerte spørreskjemaer (Questback) til henholdsvis kontaktlærere, skoleledere, og ansvarlige for/drifter av kantine/matbod/skolerestaurant o.l. (heretter kalt ansvarlige for kantine/matbod).

Spørreskjemaene ble utviklet ved Avdeling for ernæringsvitenskap, Universitetet i Oslo (UiO) i samarbeid med Helsedirektoratet og Høgskolen i Bergen (HiB). Parallelt med denne kvantitative kartleggingen gjennomførte forskere ved HiB en kvalitativ case-studie av mat og måltider i videregående skole og skolefritidsordningen. Med bakgrunn i deres observasjoner på case-skolene ga de innspill til spørreskjema-utkastene.

Spørreskjemaet til skoleleder og kontaktlærer var basert på papirbaserte spørreskjema benyttet i kartlegging av skolemåltidet i 2000 (9) og det nettbaserte spørreskjemaet benyttet i kartlegging av skolemåltidet i 2006 (10). Utkast til spørreskjemaene ble sendt til et utvalg skoleledere og ansvarlig for kantine/matbod for vurdering/evaluering. Etter at disse hadde sett igjennom skjemaene ble de intervjuet på telefon for å få tilbakemeldinger på om spørsmålene og svaralternativene var forståelige. Det ble også opprettet en referansegruppe¹ og representanter fra Helseetaten i Oslo, Elevorganisasjonen, folkehelsekoordinator, lærer med ansvar for melk- og fruktordningen ga innspill til spørreskjemaautkastene.

Spørreskjema til kontaktlærere

Spørreskjemaet besto av 19 spørsmål som omhandlet medbrakt matpakke (matpakketelling), frukt og grønnsaker og drikkevarer. I det siste spørsmålet ble kontaktlærer bedt om å vurdere om registreringene avvok fra det inntrykket de hadde til daglig. Spørreskjemaet skulle fylles ut av kontaktlærere ved håndopprekning i klasserommet. Dersom noen ikke hadde mulighet til å fylle inn tall direkte i det nettbaserte spørreskjemaet, var en utskrivbar versjon av spørreskjemaet vedlagt i e-posten til kontaktlærerne.

Spørreskjema til skoleledere

Dette spørreskjemaet besto totalt av 73 spørsmål hvorav 43 spørsmål var oppfølgingsspørsmål. Oppfølgingsspørsmålene skulle gi utfyllende informasjon om et tema, for eksempel ved at skoler med skolefruktordning fikk spørsmål om hvordan ordningen blir organisert. Spørreskjemaet omhandlet bant annet spørsmål om skolen generelt (beliggenhet, type skole, antall elever, respondentens stilling på skolen), tilgjengelighet av mat- og drikkevarer på skolen, rammer for skolemåltidet, kjennskap til forskrift og retningslinjer som omhandler skolemåltidet, forankring av skolemåltidet i skolens planer og innsatsfaktorer for måltider i grunnskolen. Spørsmål om rammer for skolemåltidet og kjennskap til forskrift og retningslinjer ble stilt på samme måte som i de tidligere kartleggingene i 1997, 2000 og 2006.

Spørreskjema til ansvarlig for kantinen/matboden

Dette spørreskjemaet besto av 45 spørsmål hvorav 9 spørsmål var oppfølgingsspørsmål. Oppfølgingsspørsmålene skulle gi utfyllende informasjon om et tema, for eksempel ved at de ansvarlige for kantiner/matboder som disponerte kjøkkenfasiliteter fikk spørsmål om i hvilken grad fasilitetene var egnet for tilberedning av mat. Spørreskjemaet inkluderte blant annet spørsmål om skolens kantine/matbod generelt (type skole, type serveringstilbud, respondentens stilling i kantinen/matboden), organiseringen av kantinedriften, mat- og drikketilbuddet,

¹ Sammensetning av referansegruppen: Foreldreutvalget for Grunnopplæringen (FUG), Elevorganisasjonen, Helseetaten, Landslaget for mat og helse i skolen, leder Helsefremmende barnehager og skoler (Telemark FK), representant fra prosjekt om kriterier for Helsefremmende skoler (Nordland FK) og lærer i barneskolen med ansvar for skolemelk og -frukt,

lokaler/kjøkkenfasiliteter, økonomi, spesielle kosthensyn, tilrettelegging for kompetanseheving, kjennskap til forskrift og retningslinjer og arbeid med rammer for skolemåltidet. Enkelte spørsmål i spørreskjemaet til kantine var tilsvarende spørsmål som i spørreskjema til skoleleder.

Design

Datainnsamlingen ble gjennomført i perioden mai-juni 2013 ved hjelp av e-post og nettbaserte spørreskjema. E-postadressene var enten direkte til et medlem av skoleledelsen, postmottak for skolen eller postmottak for kommunen. E-post til skoleleder ble sendt ut først. I tillegg til spørreskjema til skoleleder, inneholdt e-posten informasjon om at skolen ville motta ytterligere én eller to (avhengig av skoletype) e-poster med forespørsel om å videresende disse til leder av Skolefritidsordningen [SFO]² (barneskoler og kombinerte barne- og ungdomsskoler) og kontaktlærere (barne-, kombinerte- og ungdomsskoler). Dersom skolen svarte at de hadde kantine/matbod/skolerestaurant o.l. i spørreskjema til skoleleder fikk de automatisk tilsendt spørreskjema som skulle videresendes til kantinedrifter/kantineansvarlig. Alle e-postene inneholdt linker til det relevante spørreskjemaet samt kort informasjon om undersøkelsen og kontaktinformasjon. I tillegg hadde e-postene lenke til Helsedirektoratets nettsider med utfyllende informasjon om undersøkelsen.

På grunn av lav svarprosent ble svarfristen forlenget fra 15. mai til 30. juni. Det ble sendt ut to påminnelser. Første påminnelse ble sendt til de skolene som ikke hadde besvart spørreskjema til skoleleder og/eller ingen av kontaktlærerne hadde sendt inn besvarelser fra klassene. De aktuelle skolene mottok denne påminnelsen en uke etter den opprinnelige svarfristen (15. mai). Siste påminnelse ble kun sendt ut til skoleledere omtrent en uke før siste svarfrist (30. juni). For å øke motivasjonen til å delta ble det i siste påminnelse også informert om at det ville bli trukket 2 gavekort á kr 5000 i hver av gruppene – kontaktlærere, skoleledere og ansvarlige for kantinen/matboden.

Databearbeiding

Etter svarfristen ble data fra Questback importert direkte til statistikkprogrammet IBM® SPSS®, versjon 19. Svar på spørreskjema til kontaktlærere som ble mottatt på e-post eller med vanlig post, ble lagt inn i SPSS-filen sammen med svarene fra de

² Resultater fra spørreundersøkelsen blant ledere av SFO og Aktivitetsskoler [AKS] (i Oslo) blir presentert i rapporten "Mat og måltider i Skolefritidsordningen"

internett-baserte spørreskjemaene i etterkant. Dataene ble avidentifisert ved at skolenavn og postnummer ble fjernet, og erstattet med et ID-nummer.

Analysene av dataene besto primært av beskrivende frekvensanalyser og krysstabeller. Svarkategoriene med enten svært lav (<10 %) eller null prosent ble ikke inkludert i tabellene. I noen tabeller ble enkelte svarkategorier slått sammen for at tabellene skulle være mer oversiktlig; dette er angitt med fotnote i de aktuelle tabellene.

For å beregne andelen elever med medbrakt matpakke ble antall elever i klassen med matpakke dividert med antall elever som var tilstede i klassen da undersøkelsen ble gjennomført. Tilsvarende ble gjort for frukt, grønnsaker og drikke. Data ble hentet fra spørreskjema til kontaktlærere. Dersom antallet elever i klassen som hadde med seg matpakke oversteg antall elever til stede i klassen på undersøkelsesdagen ble hele klassen ekskludert. Resultatene fra spørreskjema til kontaktlærerne er presentert for 1.-4. trinn, 5.-7. trinn og 8.-10. trinn.

For sammenlikning av resultater fra tidligere undersøkelser er resultatene fra spørreskjema til skoleledere presentert både for barneskoler, kombinerte barne- og ungdomsskoler og rene ungdomsskoler og for klassetrinnene 1.-4. trinn, 5.-7. trinn og 8.-10. trinn. Resultater fra spørreskjema til ansvarlig for kantinene/matbodene ble, på samme måte som resultater fra spørreskjema til skoleleder, delt inn etter skoletype. Dette gjaldt hovedsakelig i de spørsmålene der det var forskjell mellom de ulike skoletypene.

Begrepsavklaring

I denne rapporten benyttes begrepet *skolemåltidet* om mat og måltider som blir spist på skolen, enten i form av medbrakt mat eller som mat og måltider som serveres i regi av skolen gratis eller betalt av elever/foresatte. *Matpause* er i rapporten definert som det tidsrommet elevene har til å spise lunsjmåltidet. I de tilfellene spørsmålene i kartleggingsundersøkelsen refererer til retningslinjene for skolemåltidet, benyttes samme begrep i rapporten.

Resultater

Svarprosent og beskrivelse av utvalget

Fra spørreskjema til kontaktlærere

Totalt 2213 kontaktlærere besvarte spørreskjema om medbrakt mat, frukt/grønnsaker og drikke. I Pedlex-listene som ble benyttet som grunnlag for

utvalget, var det ikke inkludert informasjon om antall klasser skolene hadde på de ulike trinnene. Det var derfor ikke mulig å beregne svarprosent for spørreskjemaet til kontaktlærere, men fordelingen mellom trinnene var; 45% på 1.-4. trinn, 31 % på 5.-7. trinn og 24 % på 8.-10. trinn (tabell 2).

Fra spørreskjema til skoleledere

Etter at svarfristen oppgitt i invitasjons e-posten var utløpt var deltakerprosenten på 20 % blant barneskolene, 20 % blant de kombinerte barne- og ungdomsskolene og 18 % blant ungdomsskolene. Den første påminnelsen medførte til at deltagelsen økte til henholdsvis 29 % blant barneskolene, 28 % blant de kombinerte barne- og ungdomsskolene og 35 % blant ungdomsskolene. Etter andre påminnelse hadde i alt 964 skoler besvart spørreskjema til skoleleder, noe som tilsvarer 33 % av landets grunnskoler, fordelt på 32 % barneskoler, 31 % kombinerte barne- og ungdomsskoler og 42 % ungdomsskoler (tabell 9).

Tabell 10 viser at det var forholdsvis små forskjeller i svarprosenten mellom fylkene. Deltakelsen var høyest i Østfold (41 %) og Oslo (40 %) og lavest i Nordland (28 %), Rogaland (29 %), Oppland (29 %) og Møre og Romsdal (29 %). Tabell 12 viser at majoriteten av barneskolene som besvarte spørreskjema til skoleleder lå enten i tettbygde strøk med 2000 og 19 999 bosatte (32%) og i tettbygde strøk med mellom 200-1999 bosatte (31 %). Omtrent halvparten (49 %) av de kombinerte skolene lå i tettbygde strøk med 200-1999 bosatte. I overkant av halvparten (52 %) av ungdomsskolene som deltok lå i tettbygd strøk med mellom 2000 og 19999 bosatte³.

Det var hovedsakelig rektor som besvarte spørreskjemaet til skoleleder både i barneskolene (78 %), de kombinerte skolene (80 %) og ungdomsskolene (81 %). Det var under 10 % av de som besvarte spørreskjema som oppga at de hadde en annen stilling enn rektor, assisterende rektor eller inspektør (tabell 11), og svarene må følgelig kunne sies å komme fra skoleledelsen.

Fra spørreskjema til ansvarlig for kantine/matbod

Av de totalt 308 (32 %) skolene som i skjemaet til skoleledelsen oppga at de hadde kantine/ matbod, var det 84 (27 %) som besvarte spørreskjemaet til ansvarlig for kantinen/ matboden (tabell 61). Det var store variasjoner i svarprosenten mellom fylkene. Svarprosenten var høyest i Vest-Agder der ansvarlige ved 54 % av kantinen/ matboden besvarte det tilsendte spørreskjemaet, mens ingen av de ansvarlige for kantinen/ matboden i Finnmark besvarte spørreskjemaet (tabell 62)

³ Standard klassifisering for tettstedsinndeling, Statistisk sentralbyrå

A. Resultater fra spørreskjema til kontaktlærer

Matpakkedekning

Tabell 3 viser at majoriteten av elevene på 1.-4. trinn (98 %) og 5.-7. trinn (95 %) hadde med matpakke på undersøkelsesdagen, mens blant elevene på 8.-10. trinn hadde 71 % medbrakt matpakke. På 1.-4. trinn (tabell 95) var andelen med matpakke relativt lik i alle fylkene, mens det var en større variasjon mellom fylkene for andelen elever i 5.-7. og 8.-10. klassetrinn som hadde med matpakke (tabell 96 og 97). Det ble kartlagt andel elever som hadde med seg matpakke, frukt/grønnsak og type drikke – ikke hvorvidt de hadde spist eller drukket det de hadde med.

Frukt og grønnsaker

Andelen elever som hadde medbrakt frukt og grønnsaker var størst på 1.-4. trinn (medbrakt frukt 31 % og medbrakt grønnsaker 15 %). Andelen elever som hadde medbrakt frukt og grønnsaker sank gradvis i de neste to gruppene; 5.-7. trinn (medbrakt frukt 22 % og medbrakt grønnsaker 12 %) og 8.-10. trinn (medbrakt frukt 9 % og medbrakt grønnsaker 6 %) (tabell 4). Det var stor variasjon mellom fylkene når det gjaldt andel elever som hadde medbrakt frukt og grønnsaker (tabell 98-103).

Tabell 5 viser at andelen elever som fikk frukt og grønnsaker fra skolen var høyest i 8.-10. trinn der 69 % fikk frukt og 18 % fikk grønnsaker. Tilsvarende tall for 5.-7. trinn var 36 % som fikk frukt og 11 % som fikk grønnsaker og i 1.-4. trinn fikk 36 % frukt og 12% grønnsaker fra skolen. Det ble ikke skilt mellom skolefruktabonnement (skoler med 1.-7. trinn) og skolefrukt som gratisordning (skoler med 8.-10 trinn eller 1.-10. trinn). Det var stor variasjon mellom fylkene når det gjaldt andel elever som hadde frukt og grønnsaker fra skolen (tabell 104-109).

Drikke til maten

Tabell 6-8 viser andel elever som hadde vann, melk, juice, saft og andre drikkevarer med sukker, og saft og andre drikkevarer uten sukker til maten. Det ble ikke skilt mellom medbrakt drikke eller drikke fra skolen. For elevene på 1.-4. trinn og 5.-7. trinn var melk den vanligste drikken til maten med henholdsvis 57 % og 43 %, etterfulgt av vann med henholdsvis 35 % og 37 %. Trettisjuv prosent av elevene på 8.-10. trinn drakk vann til måltidet etterfulgt av 19 % av elevene som drakk melk til måltidet på undersøkelsesdagen. Prosentandelen som hadde juice, saft og andre drikkevarer med sukker eller saft og andre drikkevarer uten sukker til måltidet var under 10 % for 1.-4. trinn, 5.-7. trinn og 8.-10. trinn, med unntak av 14 % av elevene på 8.-10. trinn som hadde saft og andre drikkevarer med sukker til maten på undersøkelsesdagen. Andelen med ulike typer drikke til maten var varierende i fylkene, se tabell 110-124.

B. Resultater fra spørreskjema til skoleleder

Hvor godt mener skoleleder at skolemåltidet fungerer

Innledningsvis i spørreskjemaet ble skoleledere spurta om hvor godt de mente skolemåltidet fungerte på deres skole. Om lag 30 % av skolelederne på barneskolene (28 %) og de kombinerte skole (31 %) mente skolemåltidet fungerte *svært godt*, mens tilsvarende andel på ungdomsskolene var 23 %. Skoleledere ved 66 % av barneskolene, 59 % av ungdomsskolene og 56 % av de kombinerte barne- og ungdomsskolene mente skolemåltidet fungerte *godt*. Andelen skoleledere som mente skolemåltidet fungerte *verken godt eller dårlig* var høyere på ungdomsskolene (16 %) og de kombinerte skolene (11 %) enn på barneskolene (6 %). Under 2 % av skolelederne mente skolemåltidet fungerte *dårlig* eller *svært dårlig* uavhengig av skoletype (tabell 13).

Mat- og drikketilbud

Drikkevann

Tabell 14 viser at nesten alle barne-, kombinerte- og ungdomsskolene som deltok hadde tilbud om drikkevann. Nitti prosent av barneskolene, 87 % av de kombinerte skolene og 65 % av ungdomsskolene hadde tilbud om drikkevann fra vask/spring. Flere skoler hadde også vannautomater og mest vanlig var dette ved ungdomsskolene (52 %), etterfulgt av kombinerte skoler (32 %). Kun 14 % av barneskolene hadde dette tilbuddet. Et fåtall av barneskolene (5 %), kombinerte skolene (2 %) og ungdomsskolene (1 %) hadde tilbud om vann fra drikkefontener ute, mens 13 % av barneskolene, 21 % av de kombinerte skolene og 17 % av ungdomsskolene hadde drikkefontener inne. Tilbud om drikkevann fra mugger var lite vanlig, men det var flere ungdomsskoler (13 %) og kombinerte skoler (12 %) enn barneskoler (6 %) som hadde tilbuddet. Tretten prosent av ungdomsskolene hadde tilbud om vann fra flaske (automat/kantine), mens kun 5 % av de kombinerte skolene og 1 % av barneskolene hadde dette tilbuddet. Det var noe spredning i tilbuddet om drikkevann mellom fylkene, se tabell 128-130.

Tabell 15 viser at om lag 85 % av skolelederne på barne-, kombinerte- og ungdomsskolene mente at tilgangen til drikkevann enten var *god* eller *svært god*, mens 12-16 % mente skolen *verken hadde god eller dårlig tilgang til drikkevann*. Om lag 90 % av skolelederne på alle skoletypene mente kvaliteten på drikkevann var *god* eller *svært god*, mens i ca. 10 % mente kvaliteten var *verken var god eller dårlig*. Kun et fåtall av skolelederne mente at tilgangen til og kvaliteten på drikkevannet var *dårlig* eller *svært dårlig* (1-2 %). Det var noe variasjon mellom fylkene i skoleleders vurdering av tilgangen og kvaliteten på drikkevann (tabell 131 og 132).

Skolemelk

Tilnærmet alle barne- (99 %) og kombinerte skoler (95 %) hadde tilbud om skolemelk, mens 65 % av ungdomsskolene hadde tilbuddet (tabell 16). Tabell 17 viser oversikt over hvilke av skolemelkordningens produkter som ble tilbuds ved skolene som svarte at de hadde skolemelkordning. Over 90 % av barneskolene, kombinerte skolene, og ungdomsskolene oppga at de tilbød lettmelk, mens omtrent halvparten tilbød ekstra lettmelk fra skolemelkordningen. Om lag en tredjedel av alle skoletypene hadde tilbud om laktoseredusert melk. Tjuesyv prosent av barneskolene og kombinerte skolene og 30 % av ungdomsskolene hadde ekstra lett melk med kakaosmak med tilsatt sukker, og 25 % av barne-, 25 % av kombinerte- og 21 % av ungdomsskolene hadde ekstra lett melk med kakaosmak uten tilsatt sukker. Halvparten av ungdomskolene og i underkant av en fjerdedel av barne- og kombinerte skolene hadde tilbud om juice gjennom skolemelkordningen. Nesten 40 % av ungdomsskolene hadde tilbud om yoghurt, mens omkring 10 % barne- og kombinert skolene hadde tilbud om yoghurt fra skolemelkordningen.

Tabell 18 viser at det på barneskolene hovedsakelig var rektor/ledelsen (63 %) og FAU/Samarbeidsutvalget/Skolemiljøutvalget (54 %) som var involvert i å bestemme hvilke produkter fra skolemelkordningen som skulle tilbys ved skolen. På de kombinerte skolene var det mest vanlig at rektor/ledelsen (58 %) var involvert i å bestemme hvilke produkter som skulle tilbys gjennom skolemelkordningen, etterfulgt av FAU/Samarbeidsutvalget/Skolemiljøutvalget (40 %), elevråd/klasseråd (31 %) og skolemelk-ansvarlig (30 %). På ungdomsskolene var elevene, ved elevrådet/klasserådet (59 %), i tillegg til rektor/skoleledelsen (53 %) og skolemelk-ansvarlig (48 %), med på å bestemme hvilke produkter fra skolemelkordningen skolen skulle tilby.

Skolefrukt

Blant de kombinerte skolene og ungdomsskolene som deltok svarte henholdsvis 99 % og 97 % at de hadde tilbud om skolefrukt, mens andelen var lavere blant rene barneskoler (57 %) (tabell 16). Skolefruktordningen kan enten være organisert som en gratisordning betalt av skoleeier (lovfestet for ungdomsskoler og kombinerte skoler), eller en abonnementsordning betalt av foreldre/foresatte. Av skolene som svarte at de hadde skolefrukt, hadde 100 % av ungdomsskolene og 98 % av de kombinerte skolene gratisordningen. På barneskolene hadde 76 % på 1.-4. trinn og 75 % på 5.-7. trinn skolefruktabonnement, mens 17 % hadde gratisordningen på 1.-4. trinn og 5.-7. trinn. Kun et fåtall (under 10 %) barne-, kombinerte- og ungdomsskoler hadde egne ordninger for skolefrukt (tabell 19-21). Over 84 % av skolene som hadde skolefrukt (gratis/abonnement/egen ordning), tilbød frukt fem dager i uken (tabell 22). På 77 % av barneskolene var det elevene som vanligvis sto for utdelingen av skolefrukt, mens det på kombinerte skoler var fordelt mellom elever (59 %), assistenter (42 %) og pedagogisk personale/kontaktlærere (36 %). På ungdomsskolene var elever (49 %)

og assistenter (43 %) vanligvis involvert i fruktutdelingen, i tillegg til kantinemedarbeidere ved 27 % av ungdomsskolene (tabell 23). Åttisyv prosent av skoleledere var *helt* eller *delvis enig* i at skolefrukt virker positivt på elevenes trivsel og 67 % var *helt* eller *delvis enig* i at den virker positivt på elevenes læringsresultater. Videre var omtrent halvparten (49 %) *helt* eller *delvis uenig* i at skolefrukt virker positivt på arbeidsroen i klassen. Halvparten av skolelederne var *helt* eller *delvis enig* i at skolefruktordningen medfører mye ekstra søppel. Omtrent en fjerdedel av skolelederne var *helt* eller *delvis enig* i at skolefruktordningen medfører unødvendig ekstra arbeid for ansatte og at skolefruktordningen tar tid fra undervisning (tabell 24).

Matbod, kantine og skolerestaurant

Tabell 16 viser at 79 % av ungdomsskolene og 47 % av de kombinerte barne- og ungdomsskolene oppga at de hadde kantine/matbod, mens kun 9 % av de rene barneskolene hadde kantine, matbod o.l. Av de totalt 964 skolene som deltok i undersøkelsen svarte 68 % at de ikke hadde kantine/matbod. Av disse svarte 6 % av barneskolene, 21 % av de kombinerte skolene og 37 % av ungdomsskolene at de planla et serveringstilbud, mens ved under 5 % av skolene hadde elevene tilgang til kantine/matbod/skolerestaurant på en nærliggende skole eller bedrift (tabell 27). For mer detaljerte resultater om kantine/matbod, se resultater fra spørreskjemaet til ansvarlig for kantinen/matboden, side 26.

Mat- og drikkeautomater

Om lag en fjerdedel av ungdomsskolene (26 %) oppga at de hadde mat- og/eller drikkeautomater, mens kun 5 % av de rene barneskolene og 10 % av de kombinerte skolene hadde dette tilbuddet (tabell 16). Av skolene som svarte at de hadde mat- og eller drikkeautomater var det hovedsakelig vann med og uten kullsyre som ble tilbudt på barneskolene (76 %), kombinerte skoler (91 %) og ungdomsskolene (77 %). En del ungdomsskoler hadde også tilbud om kakao (15 %) fra automat. Fjorten prosent av de kombinerte skolene og 17 % av ungdomsskolene oppga at de tilbød annen mat/drikke i automatene (tabell 25).

Frokostservering

Tabell 16 viser at få skoler oppga at elevene hadde tilbud om frokost på skolen; 3 % av barneskolene, 8 % av de kombinerte skolene og 16 % av ungdomsskolene. I overkant av halvparten av ungdomsskolene (58 %) med frokostservering serverte gratis frokost i regi av skolen. Under halvparten av de kombinerte skolene (44 %)

baserte frokosten på medbrakt mat og drikke, mens en tredjedel hadde tilbud om frokost som ble betalt av foreldre (tabell 26). På de få barneskolene som la til rette for frokostservering fordelte det seg ganske likt mellom at elevene hadde medbrakt mat og drikke (33 %), medbrakt mat og tilbud om drikke (27 %), gratis frokost (20 %) og frokost betalt av foreldrene (27 %).

Andre ordninger/abonnementsordninger og annet mattilbud

Tabell 16 viser at under 10 % av barne-, kombinerte- og ungdomsskolene oppga at de hadde andre ordninger/abonnementsordninger for elevene. Dette inkluderte både gratis tilbud fra skolene og foreldrebetalt abonnement på brødmat, frukt, yoghurt og/eller varmmat en til fem dager i uken (data er ikke vist i tabellvedlegg). Videre hadde 15 % av barneskolene, 18 % av de kombinerte skolene og 10 % av ungdomsskolene annet mat- og drikketilbud enn de som var inkludert i svarkategoriene i spørreskjema. I et oppfølgingsspørsmål med åpent svar framgikk det at dette kunne være et enkelt smøremåltid eller et varmt måltid (forhåndsbetalt eller gratis for elevene) som ble servert daglig, ukentlig, månedlig eller årlig. Videre hadde en del skoler salg av mat og drikke i regi av en elevbedrift eller elevrådet (data er ikke vist i tabellvedlegg).

Det var stor spredning mellom fylkene i tilbuddet om mat og drikke fra mat- og drikkeautomater, frokostservering, abonnementsordninger og annet mat- og drikketilbud. For fylkesvis fordeling av mat- og drikketilbud se tabell 125-127.

Adgang til å forlate skolens område i skoletiden og tilgang til utsalgssteder

Nesten 40 % av skoleledere ved de kombinerte skolene oppga at de lot elevene på 10. trinn forlate skolens område i skoletiden, og i overkant av 20 % tillot dette for elevene 8. og 9. trinn. Det var en noe høyere andel ungdomsskoler som lot elevene forlate skolens område i skoletiden, med henholdsvis 31 %, 32 % og 49 % på 8., 9., og 10. trinn (tabell 28). Av skolene som tillot elevene å forlate skolens område i skoletiden oppga 92 % av skolelederne på de kombinerte skolene og 95 % på ungdomsskolene at elevene hadde mulighet til å handle i matbutikk/kiosk/gatekjøkken/bakeri o.l. i nærheten av skolen (tabell 29).

Hensyn til elever med spesielle behov eller ønsker når det gjelder kosthold

De fleste skoleledere på barneskolene (91 %) og de kombinerte skolene (90 %), oppga at de tok spesielle hensyn til elever med allergier/intoleranser o.l., sammenlignet med 67 % av skolelederne på ungdomsskolene. Blant skolene som oppga at de tok spesielle hensyn, oppga 30 % av barneskolene, 26 % av de kombinerte skolene og 14

% av ungdomsskolene at de opplevde utfordringer knyttet til matvaner til elever med ulike helsetilstander (allergier, intoleranser o.l.) som krever tilpasset kosthold (tabell 48). Sekstotre prosent av skolelederne på barneskolene, 46 % på de kombinerte skolene og 50 % på ungdomsskolene oppga at de tok spesielle hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer. Under 10 % av barne-, kombinerte- og ungdomsskolelederne som oppga at de tok spesielle hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer, opplevde utfordringer knyttet til dette (tabell 49).

Rammer for skolemåltidet

Tid til matpause

Tabell 30 viser at i overkant av 50 % av 1.-4. trinn hadde 20 minutter eller mer til å spise skolemåltidet. Andelen som hadde minst 20 minutter til å spise var noe lavere for 5.-7. trinn (40 %), mens 63 % av skolene tilbød elevene på 8.-10. trinn minimum 20 minutter til matpause. Det var stor spredning mellom fylkene i tid satt av til skolemåltidet, se tabell 133-135.

Skoleledere på 87 % av barneskolene og 68 % av de kombinerte skolene og kun 19 % av ungdomsskolene anga at elevene vasket hendene eller brukte desinfeksjonsmiddel før skolemåltidet (tabell 31). Over 70 % svarte at tiden til håndvask/desinfeksjon inngikk i tiden satt av til spising (tabell 32).

Barneskolene sikret tid til skolemåltidet ved å ta tid fra undervisning (58 %), ved å bruke tid fra friminutt (53 %) og ved å utvide skoletiden (33 %). De kombinerte skolene (76 %) og ungdomsskolene (80 %) brukte hovedsakelig tid fra friminuttet til skolemåltidet, mens omkring halvparten av de kombinerte skolene også brukte tid fra undervisning for å sikre tid til matpause (tabell 33).

Tilsyn

På 1.-4. trinn oppga 98 % av skolene at elevene hadde fullt tilsyn under skolemåltidet, mens på 5.-7. trinn oppga 85 % av skolene det samme. Andelen var lavere for 8.-10. trinn, der i underkant av halvparten oppga å ha fullt tilsyn med elevene under matpausen (tabell 34). Det var lite spredning mellom fylkene når det gjaldt tilsyn under skolemåltidet på 1.-4. trinn og 5.-7. trinn, mens det var større variasjoner mellom fylkene på 8.-10. trinn (tabell 136-138).

Tilsyn ble hovedsakelig sikret ved at lærerne brukte fra sin tilstedeværelsestid på barne- (92 %), kombinerte- (88 %) og ungdomsskoler (91 %), men også ved at assistenter hadde tilsyn; 53 % av barne-, 46 % av kombinerte- og 38 % av ungdomsskolene. Ved 21 % av barneskolene og 35 % av de kombinerte skolene spiste

lærerne lunsjen sin sammen med elevene (tabell 35). Tabell 36 til 38 viser at for barne- og de kombinerte skolene var rollen til den eller de som hadde tilsyn under skolemåltidet i *stor grad* eller i *ganske stor grad* å bidra til å skape trivelig spisemiljø (over 85 %), se til at det var spisero (over 87 %), se til at elevene ryddet etter seg (over 89 %) og se til at elevene spiste (over 79 %). På 80 % av barneskolene var rollen til den voksne var å se til at elevene vasket hendene før måltidet (80 %), se til at elevene hadde med matpakke (77 %), legge til rette for samtaler/småprat (74 %), samt å samle elevene om en aktivitet (vise film, lese bok, spille musikk o.l.) (71 %). På ungdomsskolene var rollen til den eller de som hadde tilsyn å se til at elevene ryddet etter seg (85 %), se til at det var spisero (67 %) og bidra til å skape trivelig spisemiljø (56 %). Over halvparten av skolelederne på ungdomsskolene oppga at den eller de som hadde tilsyn, bare skulle være til stede (ingen klar rolle). På over 88 % av skolene var det *i liten* eller *ganske liten grad* vanlig å undervise mens elevene spiste, uavhengig av skoletype. Om lag halvparten av skolene oppga at rollen til den eller de som hadde tilsyn *i stor grad* eller *i ganske stor grad* ble definert som en felles regel/norm som ble kommunisert muntlig fra ledelsen (61 %), en regel/norm som var nedfelt i skolens planer/reglement (52 %) og/eller et tema som ble diskutert i møter mellom pedagogisk personale, ikke-pedagogisk personale og ledelsen (47 %) (tabell 39).

Lokaler

Tabell 40 viser at elevene hovedsakelig spiste i klasserommet/undervisningsrommet/gruppe-rommet på alle trinn; 94 % på 1.-4. trinn, 90 % på 5.-7. trinn og 73 % på 8.-10. trinn. På 8.-10. trinn oppga nesten 60 % kantinen, 21 % skolens uteområde og 13 % korridoren som mulige spisesteder. Det var noen fylkesvise variasjoner når det gjaldt steder elevene vanligvis spiste, se tabell 139 til 141.

Måltider med maksimalt 3-4 timers mellomrom

Skoleleder ble spurtt om hvordan skolen la til rette for at elevene kunne spise måltider med maksimalt 3-4 timers mellomrom. Tabell 41 viser at ungdoms- (97 %), barne- (95 %) og kombinerte skoler (95 %) la til rette for måltider med 3-4 timers mellomrom ved å ha matpause mellom 10.30 og 12.00. Sekstien prosent av skolelederne på de kombinerte skolene oppga å ha fruktpause på formiddagen. Det samme hadde 46 % av ungdomsskolene, mens dette kun gjaldt for 27 % av barneskolene. Det var vanligere i ungdomsskolene (58 %), enn i barne- og kombinerte skolene (28 %) å tillate at elevene spiste ute i friminuttet. Få skoler (under 11 %) tillot at elevene spiste samtidig som det ble undervist.

Kjennskap til forskrift om miljørettet helsevern og retningslinjer samt forankring av skolemåltidet i skolens planer

Tabell 42 og 43 viser at om lag 70 % av skolelederne som deltok i undersøkelsen hadde kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler". Kun 56 % av skolelederne på barneskolene, 51 % på de kombinerte skolene og 49 % på ungdomsskolene oppga at de hadde kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet". Av disse oppga skoleledere på 23 % av barne-, 26 % av kombinerte- og 27 % av ungdomsskolene at de opplevde utfordringer/problemer med å følge retningslinjene (tabell 44). Skolelederne som oppga at de opplevde utfordringer med å følge retningslinjene fikk mulighet til å utdype dette i et spørsmål med åpent svar. Utfordringer som ble nevnt av flere, var problemer med å sikre tid til skolemåltidet. Andre utfordringer var mangel på økonomiske og menneskelige ressurser, elever som enten hadde med usunn mat eller ikke hadde med mat, samt mangel på egnede fasiliteter for å sitte og spise skolemåltidet eller fasiliteter for tilberedning av mat (data er ikke vist i tabellvedlegg).

Andelen som hadde kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler" og kjennskap til "Retningslinjer for skolemåltidet" varierte mellom fylkene, se tabell 142 til 147.

Tabell 45 viser at 45 % av skolelederne på barneskolene, 40 % av skolelederne på de kombinerte skolene og 43 % av skolelederne på ungdomsskolene oppga at skolemåltidet *til en viss grad* ble knyttet til læringsmiljøet i skolens planer (virksomhet-/handlingsplan). Tabell 46 viser at det på de fleste barneskolene (64 %) og kombinerte skolene (60 %) var det mest vanlig å ha uskrevne regler for hva elevene kan ha med av mat og drikke, mens nesten 60 % av ungdomsskolene som deltok ikke hadde noen regler for medbrakt mat og drikke.

Innsatsfaktorer for måltider i grunnskolen

Skolens opplevde rolle i å sikre elever et sunt mat- og måltidstilbud på skolen

Tabell 47 viser at om lag over halvparten av skolelederne på alle skoletypene var *helt* eller *delvis enig* i at skolene hadde et særlig ansvar for å ha et sunt mattilbud med hensyn til de elevene som ikke følges opp godt nok hjemme. Ca. 20 % var enten *helt* eller *delvis uenig* at skolene hadde et spesielt ansvar for disse elevene. Det var små forskjeller mellom de ulike skoletypene.

Skolelederne på 83 % av barneskolene, 75 % av de kombinerte skolene og 53 % av ungdomsskolene mente at dialog med foreldre/foresatte/FAU var den viktigste faktoren for å sikre elever i grunnskolen et sunt mat- og måltidstilbud, mens

henholdsvis 58 %, 60 % og 68 % mente at dialog med elevene/elevrådet var blant de viktigste faktorene. Om lag 40 % av alle skoletypene mente det var viktig at mat- og måltidsarbeid inngår i skolens rammeplaner, mens nesten halvparten av ungdomsskolene (46 %) mente at penger til mat/mattilbud fra det offentlige var blant de viktigste faktorene for å sikre elever i grunnskolen et sunt mat- og måltidstilbud (tabell 60).

Ansatte og andre involverte i arbeidet med måltider i grunnskolen

Tabell 50-52 viser at det var mest vanlig at det pedagogisk personalet, assistenter og elevene var *daglig* involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet på barne-, kombinerte- og ungdomsskoler. På barneskolene var pedagogisk personale (68 %), assistenter (57 %) og elevene (56 %) *daglig* involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet. Tilsvarende tall for de kombinerte skolene var henholdsvis 57 %, 49 % og 53 % og på ungdomsskolene var pedagogisk personale, assistenter og elevene daglig involvert ved 49 % av skolene. Drifter av/ansatte i kantinen var oftere involvert ungdomsskolene (47 %), enn ved de kombinerte skolene (19 %) og de rene barneskolene (4 %). Skoleledelsen var som regel involvert *noen ganger i året eller sjeldnere*. På omkring 60 % av skolene var foreldre/foresatte/FAU involvert noen ganger i året eller sjeldnere, uavhengig av skoletype. Elevene var i hovedsak involvert ved at elevråd/klasseråd deltok i bestemmelsene på barneskoler (55 %), kombinerte skoler (60 %) og ungdomsskoler (63 %). På de kombinerte skolene (46 %) og ungdomsskolene (56 %) var det også mange som hadde elevbedrift/elevstyrt kantine eller matbod (tabell 53). Tabell 54 viser at på barneskolene (76 %) og de kombinerte skolene (73 %) var det vanligst at foreldre/foresatte/FAU var involvert i skolemåltidet ved at det tas opp som tema på foreldremøter. Skolemåltidet blir også ved mange barneskoler (62 %) og kombinerte skoler (66 %) og ungdomsskoler (79 %) tatt opp som et tema i FAU/Samarbeidsutvalget/Skolemiljø-utvalget. Det ble ikke kartlagt hvordan de ulike gruppene var involvert, utover elevene og foreldre/foresatte/FAU.

Arbeid med rammer for skolemåltidet

Tabell 55 viser at i løpet av de siste to årene hadde 54 % av ungdomsskolene og 44 % av de kombinerte skolene arbeidet aktivt med å endre rammene for skolemåltidet, mens tilsvarende tall for barneskolene var 29 %. Tabell 56 viser at det var tid og tilsyn som barneskolene og de kombinerte skolene hadde arbeidet mest med. Av skoleledere på barneskolene og de kombinerte skolene oppga henholdsvis 49 % og 44 % å ha jobbet med tid, og 44 % og 56 % å ha jobbet med tilsyn. Blant ungdomsskolene hadde 55 % arbeidet med tilsyn, mens 64 % hadde endret og/eller utvidet tilbudet

(f.eks. mattilbudet). Det var stor variasjon mellom fylkene når det gjelder andel skoler som hadde arbeidet aktivt med rammene (tabell 149-151).

Tabell 57 til 59 viser andel skoleledere som mente at det var behov for å forbedre områder som i følge Helsedirektoratets retningslinjer er sentrale for skolemåltidet; tid, tilsyn, lokaler og mat- og drikketilbud. I underkant av halvparten av skolelederne på ungdomsskolene mente det var behov for å forbedre mattilbudet på skolen, mens 25 % av skolelederne på barneskolene og 36 % av skolelederne på de kombinerte skolene mente det var behov for å forbedre dette området. I underkant av 40 % av skolelederne på ungdomsskolen mente at det var behov for å forbedre spisemiljøet, mens 31 % på de kombinerte skolene og 21 % på barneskolene mente at dette burde forbedres.

C. Fra spørreskjemaet til ansvarlig for kantine/matbod

I spørreskjemaet til skoleleder ble det angitt at 79 % av ungdomsskolene, 47 % av de kombinerte skolene og 9 % av barneskolene hadde kantine/ matbod (tabell 16). Vi mottok kun svar fra 32 % av ungdomsskolene, 24 % av de kombinerte skolene og 25 % av barneskolene som i følge resultater fra spørreskjema til skoleleder hadde kantine/ matbod (tabell 61). Følgelig er utvalget lite og dette må tas i betrakning ved tolkning av resultatene presentert i dette kapittelet. Med unntak av 4 % av kantiner/ matboder på de kombinerte- og ungdomsskolene som ble drevet av en ekstern person eller bedrift og 4 % av kommunen/fylkeskommunen, ble kantinene/ matbodene hovedsakelig drevet av skolene selv; 100 % på barneskolene, 92 % på de kombinerte- og ungdomsskolene (tabell 61).

Innledningsvis i spørreskjemaet ble ansvarlig for kantinen/ matboden spurta om hvor godt de mente driften av kantinen/ matboden fungerte. Tjuefem prosent av ansvarlige for kantinene/ matbodene på barneskolene, 46 % på de kombinerte skolene og 27 % på ungdomsskolene mente at tilbuddet fungerte *svært godt*. Om lag to tredjedeler (67 %) av de ansvarlige for kantinene/ matbodene på barneskolene, 50 % på de kombinerte skolene og 60 % på ungdomsskolene mente at tilbuddet fungerte *godt* (tabell 64).

Mat- og drikketilbuet

Om lag 50 % av kantinene/ matbodene i alle skoletypene hadde daglig tilbud om grovbrød, lettmargarin og påleggssorter som kjøtt og ost. I overkant av halvparten av kantinene/ matbodene på barneskolene og en tredjedel på de kombinerte skolene hadde daglig tilbud om fiskepålegg, mens kun 3 % på ungdomsskolene hadde dette tilbuet daglig. Det var om lag dobbelt så stor andel kantiner/ matboder som hadde

daglig tilbud om frukt, enn daglig tilbud om grønnsaker, uavhengig av skoletype. Nesten 60 % av kantinene/matbodene på ungdomsskolene og om lag på barne- og de kombinerte skolene hadde daglig tilbud om frukt. I overkant av 20 % av kantinene/matbodene på ungdomsskolene, 20 % på barneskolene og 29 % på de kombinerte skolene hadde daglig tilbud om grønnsaker. På ungdomsskolene og de kombinerte skolene hadde henholdsvis 82 % og 43 % av kantinene/matbodene et daglig tilbud om yoghurt (tabell 72, 74 og 76).

På barneskolene hadde 55 % av kantinene/matbodene daglig tilbud om vann fra karaffel og 46 % hadde lettmelk, mens 50 % hadde tilbud om juice og 38 % hadde tilbud om smaksatt melk 1-2 dager i uken. På de kombinerte skolene var vann fra karaffel (56 %) et vanlig daglig drikketilbud i kantinen/matboden, og 63 % hadde et daglig tilbud om lettmelk og 50 % hadde daglig tilbud om juice. Førstiatte prosent av kantinene/matbodene på de kombinerte skolene hadde daglig tilbud om smaksatt melk (sjokolademelk, milkshake o.l.). En stor andel (77 %) av ungdomsskolene hadde et daglig tilbud om juice i kantinen/matboden, 60 % hadde lettmelk og i underkant av halvparten hadde tilbud om vann fra karaffel (49 %). Tre fjerdedeler (75 %) av kantinene/matbodene på ungdomsskolene hadde smaksatt melk. En fjerdedel (25 %) av kantinene/matbodene på ungdomsskolene og de kombinerte skolene hadde daglig tilbud om brus, saft, iste o.l. med sukker. Ingen av kantinene/matbodene på barneskolene hadde dette tilbuddet daglig, men 17 % tilbød brus o.l. med sukker 1-2 dager i uken (tabell 73, 75 og 77).

Tabell 91 viser at henholdsvis 83 %, 73 % og 58 % av de ansvarlige for kantinene/matbodene på kombinerte- og ungdoms- og barneskolene oppga at elevenes ønsker var blant de viktigste faktorene for hvilke mat- og drikkevarer som ble tilbuddt. Videre ble kantinens/matbodens målsettinger angitt som en viktig faktor på barne- (58 %), kombinerte- (54 %) og ungdomsskoler (48 %). Henholdsvis 54 %, 46 % og 33 % av de kombinerte-, ungdoms- og barneskolene oppga føringer lagt av skolen som de viktigste faktorer for hvilke mat- og drikkevarer som ble tilbuddt. Andelen som oppga fortjeneste og konkurranse fra andre matutsalg i nærheten som viktige faktorer for hvilke mat- og drikkevarer som ble tilbuddt var under 13 % for alle skoletypene.

Hensyn til elever med spesielle behov eller ønsker når det gjelder kosthold

De fleste ansvarlige for kantinene/matbodene på barneskolene (92 %) og de kombinerte skolene (79 %) og ungdomsskolene (58 %) oppga at de tok spesielle hensyn til elever med helsetilstander som krever tilpasset kosthold. I underkant av 30 % av de ansvarlige for kantinene/matbodene på barneskolene svarte at de opplevde utfordringer knyttet til matvaner, mens 17 % av de kombinerte skolene og 10 % av ungdomsskolene svarte det samme (tabell 82). Kantinene/matbodene ved 67

% av barneskolene, 63 % av ungdomsskolene og 50 % av de kombinerte skolene tok hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer, og kun et fåtall (under 10 % for alle skoletyper) opplevde utfordringer knyttet til dette (tabell 83).

Omkring halvparten av de ansvarlige for kantinene/matbodene opplevde *i liten grad* at elever hadde andre ønsker med hensyn til mat, og 31 % av ungdomsskolene, 21 % av de kombinerte skolene og 17 % av barneskolene opplevde det *i ganske liten grad* (tabell 84). Dersom elevene ønsket å gi tilbakemeldinger om kantinene/matbodene var det mest vanlig at dette ble tatt opp i kantineråd (42-46 %) (tabell 85). Det var imidlertid kun et fåtall som oppga at skolen hadde kantineråd eller folkehelsegruppe (omkring 10 %) (tabell 89).

Organisering av serveringstilbudet

Over 70 % av serveringstilbudene på de kombinerte skolene og ungdomsskolene, og 42 % på barneskolene var organisert som kantiner (variert tilbud, gjerne med muligheter for å sitte og spise maten på stedet). For alle skoletypene ble over halvparten av kantinene/matbodene drevet av elever på skolen, og 25 % av kantinene/matbodene på barneskolene og i overkant av 40 % av kantinene/matbodene på de kombinerte- og ungdomsskolene hadde egen skoleansatt som var ansvarlig (tabell 65 og 66).

Lokaler og kjøkkenfasiliteter

Ansvarlige for kantinene/matbodene på over 80 % av de kombinerte- og ungdomsskolene oppga at kantinen/matboden disponerte lokaler med sitteplasser, mens 75 % på barneskolene svarte dette. Lokalene ble hovedsakelig vurdert til å være enten *i stor grad* eller *i ganske stor grad* egnet for bespisning (tabell 67 og 68).

På ungdomsskolene hadde 40 % av kantinene/matbodene eget kjøkken med begrensede kjøkkenfasiliteter, mens 33 % hadde fullt utstyrt kjøkken og 19 % brukte skolekjøkkenet. På de kombinerte skolene og barneskolene brukte henholdsvis 38 % og 50 % skolekjøkkenet og 33 % av kantinene/matbodene ved begge skoletypene hadde tilgang til fullt utstyrt kjøkken for tilberedning av mat (tabell 69). Selv om mange av kantinene/matbodene ikke disponerte egne lokaler mente likevel de fleste at kjøkkenfasilitetene egnet seg enten *i stor grad* (27 % blant barneskoler, 54 % blant kombinerte skoler og 40 % blant ungdomsskoler) eller *i ganske stor grad* (36 % blant barneskoler, 25 % blant kombinerte skoler og 40 % blant ungdomsskoler) for tilberedning av mat til det antallet elever som benytter seg av tilbuddet (tabell 70).

Økonomi

Tabell 71 viser at de ansvarlige for kantinene/matbodene på 50 % av barneskolene, 48 % av ungdomsskolene og 38 % av kombinertskolene oppga at varene som selges i kantinene/matbodene blir prissatt til selvkost, slik at prisen på mat og drikke som selges kun dekker råvarekostnadene og tilvirkningen av varene. Nesten 40 % av de ansvarlige for kantinene/matbodene på ungdomsskole, 33 % på de kombinerte skolene og 17 % på barneskolen oppga at de solgte varer til en pris som dekket selvkost og i tillegg fortjeneste.

Kjennskap til forskrift om miljørettet helsevern og retningslinjer for skolemåltidet samt arbeid med rammer for skolemåltidet

I overkant av 50 % av de ansvarlige for kantinene/matbodene oppga at de var kjent med paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler" og Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet" (tabell 78 og 79). På ungdomsskolene oppga 32 % av de ansvarlige for kantinen/matboden at de opplever utfordringer/problemer med å følge retningslinjene, og tilsvarende tall for barne og de kombinerte skolene var henholdsvis 29 % og 17 % (tabell 80). De ansvarlige for kantine/matbod som oppga at de opplevde utfordringer med å følge retningslinjene, fikk mulighet til å utdype dette i et spørsmål med åpent svar. Utfordringer som ble nevnt var knyttet til mangel på egnede spiselokaler eller fasiliteter for tilberedning av mat, elevenes ønsker, konkurranse med nærliggende kiosker og butikker, mangel på menneskelige ressurser og tid til tilberedning (data er ikke vist i tabellvedlegg). Over 60 % av kantinene/matbodene hadde definert målsettinger for driften av kantinen/matboden (tabell 81).

Kompetanseheving om kosthold, helse og hygiene samt behov for forbedring av kantinen/matboden

Over halvparten av de ansvarlige for kantinene/matbodene på barne- (58 %), kombinert- (58 %) og ungdomsskolene (54 %) oppga at de ikke hadde noen tilrettelegging for kompetanseheving av ansatte om kosthold og helse. Videre oppga henholdsvis 75 %, 58 % og 46 % av de ansvarlige for kantinene/matbodene på barne-, kombinerte- og ungdomsskolene at de ikke hadde tilrettelegging for kompetanseheving om hygiene (tabell 86 og 87). Sekstisyv prosent av de ansvarlige for kantinene/matbodene på barneskolene, 56 % på ungdomsskolene og 42 % på kombinertskolene ønsket materiell/oppskrifter om kosthold. Ansvarlige for kantinene/matbodene på 42 % av barneskolene og 31 % av ungdomsskolene ønsket kurs/møter/seminarer om kosthold og helse, mens dette var et ønske blant kun 17 % av kantinene/matbodene ved de kombinerte skolene. Førtito prosent av de

ansvarlige for kantinene/ matbodene på barneskolene ønsket informasjonsmateriell om hygiene, mens kun 15 % og 8 % av ungdomsskolene og de kombinerte skolene ønsket denne formen for kompetanseheving (tabell 88). "Kokebok for alle" var det hjelpebiddelet/ informasjonsmateriellet de fleste ansvarlige for kantinene/ matbodene kjente til (58 %), etterfulgt av brosjyren om Nøkkelhullet (42 % på barne- og ungdomsskolene og 33 % på de kombinerte skolene) (tabell 90). Tabell 92 til 94 viser at omkring 70 % av ansvarlige for kantinene/ matbodene på barneskolene mente at det *i liten grad eller verken stor eller liten grad var* behov for å forbedre områder som er sentrale for skolemåltidet i følge Helsedirektoratets retningslinjer. På de kombinerte skolene oppga 29 % at det *i stor grad var* behov for å forbedre lokaler som brukes til spising og 25 % mente *i stor grad at* spisemiljøet kunne forbedres. Tjuen prosent av ansvarlige for kantinene/ matbodene på ungdomsskolene mente at det *i stor grad var* behov for å forbedre mattilbudet, mens omrent en femtedel *i stor grad mente* at lokaler, drikketilbudet og spisemiljøet burde forbedres.

Oppsummering og sammenlikning av enkelte resultater med tidligere kartlegginger

Hensikten med denne kartleggingen har vært å få oppdatert kunnskap om tilbuddet av mat og måltider, hvordan grunnskolen organiserer måltider, kjennskap til forskrift og retningslinjer som omhandler skolemåltidet og hvilke innsatsfaktorer som har betydning for rammene for skolemåltidet. I det følgende vil hovedfunn bli oppsummert, samt at utvalgte resultater vil bli sammenliknet med tilsvarende kartlegginger i 1991, 1997, 2000 og 2006 for å se på utviklingen over tid

Hvor godt opplever skoleleder at skolemåltidet fungerer

I starten av spørreskjemaet ble skolelederne og de ansvarlige for kantinen/ matboden spurta om hvor godt de opplevde at skolemåltidet fungerte på deres skole eller kantine/ matbod/ skolerestaurant o.l. Majoriteten av både skolelederne og de ansvarlige for kantinene/ matbodene var *svært godt eller godt fornøyd* med hvordan skolemåltidet fungerte. Andelen som mente skolemåltidet fungerte svært godt var høyere blant barne- og kombinerte skolene enn blant ungdomsskolene. Andelen ansvarlige for kantinene/ matbodene som *i svær stor grad var fornøyd* var høyest blant de kombinerte skolene og lavest blant barneskolene.

Medbrakt matpakke, frukt/grønnsaker og drikke

Siden retningslinjene for skolemåltidet er basert på at elevene har medbrakt mat, har også matpakkedekningen blitt kartlagt. Andelen elever på 1.-4. trinn og 5.-7. trinn med medbrakt matpakke har forandret seg lite siden kartleggingene i 2000 og 2006 (tabell 1). Det har vært en svak nedgang i andel elever på 8.-10. trinn med medbrakt matpakke i 2013. Tidligere undersøkelser har også vist at en del skoleelever, særlig i ungdomsskolen, ikke har med matpakke. Det har blitt uttrykt bekymring for denne økende trenden og konsekvenser knyttet til dette (10). Samtidig er det naturlig å anta at innføring av flere kantiner/ matboder i ungdomsskolen kan forklare noe av denne utviklingen.

Tabell 1. Skolenes tilbud om tilsyn og spisetid, medbrakt matpakke blant elevene og kjennskap til paragraf om måltider og retningslinjer blant skoleledere. Resultater fra kartleggingsundersøkelsene i 1991, 1997, 2000, 2006 og 2013, andel (%) av antall grunnskoler eller antall elever som deltok i undersøkelsene.

	1991	1997	2000	2006	2013
Grunnskoler med fullt tilsyn (1.-4.), %	64	81	93	96	98
Grunnskoler med spisetid ≥ 20 minutter, %					
1.-4. trinn	25	37	51	63	55
5.-7. trinn	25	32	38	45	38
8.-10. trinn	43	53	61	68	63
Elever med medbrakt matpakke, %*					
1.-4. trinn	98	97	99	99	98*
5.-7. trinn	96	95	95	95	94
8.-10. trinn	83	77	75	72	71
Kjennskap til paragraf om måltider	n/a	43	69	64	70
Kjennskap til retningslinjer om skolemåltidet	n/a	48	62	64	53

*Matpakkedekningen er beregnet ut i fra deltakende skoler i 1991-2006, og ut i fra deltakende klasser i 2013

Mat- og drikketilbud

I barne- og kombinerte skolene var det mest vanlig at skolene bare hadde drikketilbud, mens flere ungdomsskoler også hadde tilbud om mat.

I følge de nasjonale retningslinjene for skolemåltidet bør skolene tilby de lettere melktypene i tillegg til tilgang på kaldt drikkevann. Tilnærmet alle barneskoler og kombinerte skoler i utvalget deltok i skolemelkordningen. Fra 2007 ble helmelk fjernet fra skolemelkordningen som nå kun har lettere melktyper. Lettmelk var den melktypen som var mest vanlig på skolene som deltok, og tilsvarer resultatene fra kartleggingene i 2000 og 2006 (9, 10). Både i 2000 og 2006 hadde om lag 50 % av skolene tilbud om helmelk, mens denne ikke var alternativ i 2013. I 2013 hadde om lag 50 % ekstra lettmelk og det var en økning fra 25 % i 2006 (10). I 2006 hadde ca. en fjerdedel av skolene skummetmelk, mens dette ikke var et alternativ i 2013. I 2006 hadde om lag halvparten av skolene tilbud om melk med jordbærsmak og 15 % hadde melk med sjokoladesmak (10). Siden da har skolemelkordningen endret tilbuetet til å inkludere smaksatt melk, med mindre tilsatt sukker og uten tilsatt

sukker. I 2013 hadde om lag en fjerdedel av skolene tilbud om ekstra lett melk med kakaosmak med sukker og/eller uten sukker.

Nesten alle skolene som deltok hadde tilgang til drikkevann og det var mest vanlig at drikkevannet kom fra vask/spring eller vannautomater. Drikkevann fra vask/spring var vanligere blant barneskolene og de kombinerte skolene enn ungdomsskolene. På ungdomsskolene hadde over halvparten tilgang til drikkevann fra vannautomater. Sammenliknet med tall fra 2006 (10) har tilgangen til vann fra vask økt for alle skoletypene fra om lag 70 % til i overkant av 80 %, mens færre skoler har drikkevann fra drikkefontene inne; 22 % i 2006 og 16 % i 2013. Det kan derfor se ut til at drikkefontener i stor grad er erstattet med drikkeautomater da denne andelen er høyere i 2013 (26 %) enn den var i 2006 (13 %) (upublisert data).

Fra og med skolestart 2008 har alle elever i ungdomsskoler og de kombinerte skoler lovfestet rett til frukt og grønnsaker hver skoledag. Tilnærmet alle ungdomsskolene og de kombinerte skolene hadde tilbud om skolefrukt. Blant barneskoler, som ikke omfattes av tilbuddet om gratis skolefrukt, hadde likevel nesten 60 % tilbud om skolefrukt til elevene. Sammenliknet med kartleggingen i 2000 (ca. 20 %) og 2006 (ca. 40 %) kan det se ut til at tilgangen til frukt og grønnsaker i grunnskolen har økt frem til 2013 (9, 10). I 2013 var en høy andel (49-87 %) skoleledere enige i at skolefruktordningen virket positivt på elevenes trivsel og læringsresultater.

I retningslinjene for skolemåltidet står det at skolene bør tilby elevene i ungdomsskole kantine eller matbod. Kartleggingen viste at i underkant av 80 % av ungdomsskolene og nesten halvparten av de kombinerte skolene hadde kantine/matbod. Andel kombinerte- og ungdomsskoler med kantine/matbod har økt siden 2000 (da henholdsvis 20 % og 55 % hadde kantine) (9). Resultater fra kartleggingen av kantinenes/matbodenes viste at det i tråd med retningslinjene for det meste var et variert tilbud i kantinenes/matbodenes/skolerestaurantene blant de kombinerte- og ungdomsskolene, men at det var et noe mer begrenset tilbud i barneskolene. De fleste hadde tilbud om grove brødvarer, og mange hadde tilbud om lettmargarin/myk margarin og variert pålegg. Om lag halvparten av kantinenes serverte frukt daglig, men det var færre som hadde daglig tilbud om grønnsaker. Det var generelt lite tilbud om varm mat, og kun en liten andel ungdomsskoler hadde dette tilbuddet daglig.

Helsedirektoratet anbefaler at drikketilbuddet i kantinen/matboden bør baseres på de lettere melktypene og juice, i tillegg til kaldt drikkevann. I kantinen/matboden på barneskolene var det mest vanlige daglige drikketilbuddet lettmelk, mens om lag to tredjedeler av de kombinerte skolene og ungdomsskolene hadde tilbud om juice. Om lag halvparten av ansvarlige for kantinen/matboden ved alle skoletypene svarte at de hadde daglig tilbud om vann fra karaffel. En fjerdedel av de kombinerte- og ungdomsskolene hadde tilbud om brus eller saft med tilsatt sukker daglig. Ingen av

kantinene/matbodene på barneskolene hadde daglig tilbud om brus eller saft med sukker, mens en liten andel hadde det et par ganger i uken.

Med unntak av en liten andel ungdomsskoler, hadde ingen kantiner/matboder daglig tilbud om matvarer som skolene i følge retningslinjene ikke bør tilby; slik som potetgull, snacks og godteri og kaker, vafler og boller. I de kantinene/matbodene som solgte slike matvarer var dette hovedsakelig et tilbud et par ganger i uken.

Hensyn til elever med spesielle behov eller ønsker når det gjelder kosthold

Det var en høyere andel skoleledere på barne-, og kombinertskolene enn på ungdomsskolene som oppga at det ble tatt spesielle hensyn til elever med helsetilstander som allergier, intoleranser o.l. Andelen ansvarlige for kantinen/matboden som oppga at det ble tatt spesielle hensyn til elever med helsetilstander som krever tilpasset kosthold var omtrent like høy som blant skolelederne. Det var en større andel skoleledere på barneskolene enn kombinert- og ungdomsskolene som oppga at skolen opplevde utfordringer med å ta hensyn til elever med helsetilstander. Tilsvarende resultater ble funnet for spørreskjema til ansvarlig for kantinen/matboden.

Andelen skoleledere som oppga at skolen tok hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer var omtrent lik som i spørreskjema til ansvarlig for kantine/matbod. Det var en noe høyere andel skoleledere som oppga at det ble tatt spesielle hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer i barneskolene enn ungdomsskolene og de kombinerte skolene. Tilsvarende variasjoner ble funnet i resultater fra spørreskjema til ansvarlige for kantinen/matboden. Andelen som opplevde utfordringer med å ta hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer var lav både blant skoleledere og ansvarlige for kantinen/matboden.

Rammer for skolemåltidet

Fra 2000 til 2006 så man en økende andel skoler som hadde minimum 20 minutters matpause i løpet av skoledagen (tabell 1). Resultatene fra kartleggingen i 2013 viser at det har vært en svak nedgang siden 2006 i andel skoler som oppga at elevene fikk de anbefalte 20 minuttene til å spise. Dette gjaldt på alle trinn. Resultater fra 2013 viser at tid satt av til matpause er på omtrent samme nivå som i 2000, da andelen som hadde minimum 20 min til å spise var 38 % på 5.-7. trinn, 51 % på 1.-4. trinn og 63 % på 8.-10. trinn. Mellomtrinnet hadde minst tid til matpause og tilsvarende ble funnet i de tidligere kartleggingene (9, 10). Bjelland og Klepp pekte på dette som en av hovedutfordringene i rapporten fra 2000 (9). I tillegg viser nye resultater fra kartleggingen i 2013 at ved de fleste skolene var tid til håndvask inkludert i tiden elevene fikk til matpause. Nesten alle skolene la til rette for at elevene hadde

mulighet til å spise hver 3.-4. time ved at matpausen var mellom 10.30 og 12.00. Det var en høyere andel kombinerte skoler og ungdomsskoler enn barneskoler som la til rette for dette ved å ha fruktpause på formiddagen. Dette har mest sannsynlig sammenheng med at skolefruktordningen er gratis/pålagt for disse skoletypene.

I retningslinjene står det at elever på 1.-4. trinn bør ha fullt tilsyn i matpausen. Andelen skoler som oppga at elever på 1.-4. trinn hadde fullt tilsyn i matpausen har økt gradvis fra henholdsvis 93 % og 96 % i 2000 og 2006 til 98 % i 2013 (tabell 1). Som i 2000 og 2006 spiste de aller fleste elevene vanligvis skolemåltidet i klasse-/undervisningsrommet, i 2013 oppga mange ungdomsskoler også kantinen som vanlig spisested.

I 2013 var det svært få barneskoler og kombinerte skoler som tillot elevene på 1.-7. trinn å forlate skolens område i skoletiden. Det var mest vanlig at elevene på 10. trinn fikk forlate skolens område. Tilsvarende resultater ble funnet i kartleggingen i 2006. Da hadde også (som i 2013) elevene ved flertallet av skolene muligheter for å handle i matbutikker/kiosker/gatekjøkken/bakeri o.l. rundt skolene (10).

Kjennskap til forskrift om miljørettet helsevern, retningslinjer for skolemåltidet og forankring av skolemåltidet i skolens planer

I kartleggingen i 2013 ble både skolelederne og ansvarlige for kantinen/matboden spurta om de var kjent med at det finnes en paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler". Omkring 70 % av skolelederne på barne-, kombinerte- og ungdomsskolene hadde kjennskap til denne paragrafen i kartleggingen i 2013. Til sammenlikning svarte i overkant av 60 % av skolelederne på alle skoletypene at de hadde kjennskap til paragrafen i kartleggingen i 2006 og tilsvarende resultater ble funnet i kartleggingen i 2000 (tabell 1). Dersom tallene fra kartleggingen i 2013 er representative for de øvrige skolene i Norge, tyder dette på at kjennskapen til paragrafen om måltidet har økt i alle skoletypene. Kartleggingen i 2013 viser at kjennskapen til paragrafen om måltidet var lavere blant de som var ansvarlige for kantinen/matboden, enn blant skolelederne.

Om lag halvparten av skolelederne på barneskolene, de kombinerte skolene og ungdomsskolene hadde kjennskap til "Retningslinjer for mat og måltider i skolen". I 2006 svarte i overkant av 60 % av skolene at de kjente til retningslinjene for skolemåltidet, og resultatene fra kartleggingen i 2013 tyder dermed på at kjennskapen til retningslinjene har gått ned. Kjennskapen til retningslinjene blant ansvarlige for kantinen/matboden var tilsvarende den blant skolelederne i 2013 (tabell 1). I 2013 oppga 20-30 % av skolelederne og ansvarlige for kantinen/matboden som kjente til retningslinjene at de opplevde utfordringer/problemer med å følge disse. Mangel på økonomiske og menneskelige ressurser, elever som enten hadde

med usunn mat eller ikke hadde med mat, samt mangel på egnede fasiliteter for å sitte og spise skolemåltidet eller fasiliteter for tilberedning av mat var utfordringer som ble nevnt i de åpne kommentarfeltene om utfordringer knyttet til å følge retningslinjene.

Innsatsfaktorer for måltider i grunnskolen og behov for kompetanseheving av ansatte om kosthold, helse og hygiene

Det var hovedsakelig det pedagogisk personalet, assistenter og elever som daglig var involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet, mens skoleledelsen var involvert noen ganger i året eller sjeldnere ved de fleste skolene. Elevene var i hovedsak involvert ved at elevråd/klasseråd deltok i bestemmelser om skolemåltidet på alle skoletypene og på de kombinerte skolene og ungdomsskolene var det også en del skoler som hadde elevbedrift/elevstyrт kantine eller matbod. Som i 2000 og 2006 var elevene i stor grad involvert i driften av kantinene/matbodene i grunnskolen (9, 10).

Det var flere ungdomsskoler og kombinerte skoler enn barneskoler som hadde arbeidet aktivt med rammene for skolemåltidet de siste to årene. Det var spesielt tid og tilsyn som hadde blitt forbedret i følge skolelederne i barne- og kombinert skolene. At skolene har arbeidet med å forbedre tid til matpause gjenspeiles imidlertid ikke når resultater sammenliknes med tidligere kartlegginger. Blant ungdomsskolene hadde nesten to tredjedeler endret eller utvidet mattilbudet og over halvparten hadde arbeidet med å forbedre tilsyn.

Skolelederne mente at dialog med foreldre/foresatte/FAU, dialog med elevene/elevrådet og at mat-/og måltidsarbeid inngår i skolenes planer var de viktigste faktorene for å sikre et sunt mat- og måltidstilbud for elevene i grunnskolen. Over halvparten av skolene var helt eller delvis enig i at skolen hadde et særlig ansvar for å ha et sunt måltidstilbud med hensyn til elevene som ikke følges opp godt nok hjemme. Likevel mente over halvparten av skolelederne at det *i liten grad eller verken stor eller liten grad* var behov for å forbedre områder som i retningslinjene fra Helsedirektoratet er omtalt som viktige for skolemåltidet. Sett i sammenheng med at de fleste skolelederne innledningsvis i spørreskjema mente skolemåltidet fungerte godt er det ikke overraskende at de ikke opplevde at det var behov for å arbeide med områder som er sentrale for skolemåltidet.

Over halvparten av de ansvarlige for kantinene/matbodene svarte at det ikke ble lagt til rette for kompetanseheving av ansatte når det gjaldt kosthold og helse. En liten andel oppga at de ansatte deltok på kurs/møter/seminarer om kosthold og helse, og andelen var høyere i ungdomsskolen enn de kombinerte skolene og barneskolene. Andelen som oppga at de ansatte deltok i andre former for

kompetanseheving om helse og kosthold var høyest blant de kombinerte skolene. Majoriteten av de ansvarlige i utvalget ønsket kompetanseheving av kantinenes/matbodens ansatte med tanke på kosthold/helse og det var hovedsakelig materiell og oppskrifter om kosthold og helse som var ønsket form for kompetanseheving.

Når det gjaldt hygiene var det også lite tilrettelegging for kompetanseheving av kantinenes/matbodens ansatte, og andelen var høyere i kantinenes/matbodene i ungdomsskolene og de kombinerte skolene enn i barneskolene. Majoriteten av de ansvarlige for kantinenes/matbodene ved alle skoletypene ønsket kompetanseheving av kantinenes/matbodens ansatte om hygiene. Ansvarlige for kantinenes/matbodene i barne- og ungdomsskolene ønsket i hovedsak materiell/oppskrifter om kosthold og helse, mens flest ansvarlige for kantinenes/matbodene i de kombinerte skolene ønsket informasjonsmateriell for ansatte om hygiene.

Metodiske utfordringer

Svarprosenten var på 33 % blant skolelederne og 27 % blant ansvarlige for kantinenes/matbodene. Med denne lave svarprosenten er det en risiko for at utvalget ikke er representativt for alle skoler i Norge. Alle fylker er imidlertid representert i utvalget og det var lite variasjon i svarprosenten mellom fylkene for skolelederskjema og spørreskjema til kontaktlærere. Når det gjelder spørreskjema til ansvarlige for kantiner/matboder, var det få skoler i utvalget og store variasjoner i svarprosenten mellom fylkene. Det kan være at de skolene med størst interesse for mat og måltider i skolen var de som har deltatt. Dersom dette er tilfellet, vil resultatene gi et mer positivt inntrykk av mat og måltider i skolen enn det som gjelder for skolene i Norge generelt. Dette bør tas i betraktning ved tolkning av dataene og ved sammenlikning med resultatene fra 2000 og 2006 da svarprosenten var noe høyere. Det virker imidlertid ikke som en slik interesse for mat og måltider bunner i kjennskap til retningslinjene for skolemåltidet, siden omtrent halvparten kjente til disse. Videre kan man se likheter mellom den synkende trenden i tid satt av til måltid og kjennskap til retningslinjene, som dermed bekrefter hverandre. For å undersøke eventuelle skjevheter i utvalget ble resultater om skolenes tilbud om skolefrukt- og skolemelk sammenliknet med deltagelsestall fra Skolefrukt.no og Skolemelk.no. Det viste seg at det i stor grad var samsvar mellom funnene i kartleggingen og deltakelsestallene, hvilket tyder på at skolene tilknyttet disse ordningene ikke var overrepresentert i utvalget.

Alle e-postene med spørreskjema ble sendt til samme adresse, derfor var deltagelsen til kontaktlærere, skoleledere og ledere av/ansatte i kantine helt avhengig av at e-post ble videresendte til rett person. Dette kan ha vært en svakhet ved datainnsamlingen og kan ha bidratt til den lave svarprosenten. Det viste seg

dessuten at flere skoler var oppført med e-postadresse til kommunale postmottak og dermed hadde samme e-postadresse som andre skoler. Da det kun var mulig med én besvarelse per e-postadresse medførte dette at en liten andel (<4 %) skoler ikke fikk muligheten til å delta i kartleggingen. Svarprosenten har sunket fra i overkant av 70 % i 2000 og 50 % i 2006 til litt i overkant av 30 % i 2013. I dag stilles det store krav til rapportering for skolene, noe som kan ha vært en medvirkende årsak til forskjellen i svarprosenten. At svarprosenten gradvis synker er en generell trend i andre undersøkelser gjort i skolen.

Når det gjelder spørreskjemaet til kontaktlærere, er det noen forskjeller i metoden brukt i 2000/2006 og metoden brukt i 2013. I denne kartleggingen ble det mottatt svar fra den enkelte klasse, mens det tidligere kartleggingene ble sendt inn et oppsummert resultat for hele skolen basert på de enkelte klasseresultatene på den skolen. Derfor foreligger resultater for antall klasser i 2013 og ikke antall skoler, som i de tidligere kartleggingene. Dette bør tas i betraktning ved tolkning av dataene. Videre ble det i 2013 stilt spørsmål om frukt og grønnsaker hver for seg og det samme gjaldt om det var medbrakt eller fra skolen. Dette har det ikke blitt skilt på i de tidligere kartleggingene.

Konklusjon

Kartleggingen i 2013 viste at tilbuddet av mat og måltider, samt organiseringen av skolemåltidet på mange måter er i tråd med Helsedirektoratets retningslinjer.

Majoriteten av skolene hadde fullt tilsyn i matpausen for elevene på 1.-4. trinn og det var liten endring siden forrige kartlegging. Tilgangen til drikkevann var god på de fleste skolene og mange av barne- og de kombinerte skolene hadde tilbud om skolemelk (lettere varianter). Tilnærmet alle ungdomsskoler og kombinerte skoler hadde tilbud om gratis skolefrukt. I overkant av halvparten av barneskolene hadde skolefrukt og dette var hovedsakelig organisert som skolefruktabonnement. De fleste skolelederne var positive til skolefruktordningen. Nesten fire av fem ungdomsskoler hadde kantine/matbod o.l., men med varierende tilbud. Det var likevel grove kornvarer, kjøtt- og ostepålegg, frukt, yoghurt, juice og vann som dominerte. En fjerdedel av kantinene/matbodene på de kombinerte- og ungdomsskolene hadde daglig tilbud om brus og andre drikkevarer med sukker, som i følge retningslinjene ikke skal tilbys i skolen.

Tilstrekkelig tid til å spise er viktig for at trivsel oppnås under måltidet. Fra 1991 til 2006 var det en økning i tiden satt av til skolemåltidet, men denne positive trenden har ikke vist seg i kartleggingen i 2013. I stedet har det vært en svak nedgang. Det bør derfor oppfordres til å øke tiden satt av til spising, spesielt for skolene med 5.-7. trinn som i dag har minst tid til matpause. Videre bør det sikres at det er reell tid til

spising, og at håndvask ikke inngår i tiden avsatt til matpause, slik det kom frem i denne kartleggingen.

Hensikten med retningslinjene er å veilede skolene i arbeidet med å legge til rette for gode måltider og et sunt mat- og drikketilbud. I overkant av halvparten av skoleledere kjente til retningslinjene for skolemåltidet og kjennskapen til retningslinjene har gått ned siden forrige kartlegging i 2006. Det var imidlertid positivt å se at andelen skoleledere som kjente til paragrafen om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager" hadde økt siden kartleggingen i 2006.

Om det ble tatt spesielle hensyn til matvaner til elever med andre behov knyttet til en helsetilstand eller knyttet til religion/kultur var varierende. Med et større religiøst/kulturelt mangfold av elever i skolene er det viktig med god kunnskap om hvordan man kan tilrettelegge for disse gruppene.

Ved majoriteten av skolene var det pedagogisk personalet, assistenter og elever daglig involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet. Disse gruppene er derfor sentrale i arbeide med mat og måltider i grunnskolen og bør involveres i utforming av eventuelle tiltak. Samtidig mente skoleledere at dialog med foreldre/foresatte/FAU og elevene/elevrådet var blant de viktigste faktorene for å sikre elevene et sunt mat- og måltidstilbud. Skolemåltidet er i hovedsak basert på at elevene har med matpakke hjemmefra, og foreldre er derfor en viktig målgruppe.

Hovedutfordringene fremover er i all hovedsak de samme som i 2000. Det er viktig å fortsette arbeidet for å sikre alle elever i norsk grunnskole minst 20 minutters matpause, dette gjelder særlig elever på mellomtrinnet. Tid til håndvask bør komme i tillegg til de anbefalte 20 minuttene. Det bør også arbeides for at elevene stimuleres til å ta med frukt/grønnsaker hjemmefra dersom det ikke er aktuelt å benytte, eller ikke eksisterer, tilbud om frukt/grønnsaker på skolen. Tilgangen til godt drikkevann på skolen bør være god for alle årstrinn, spesielt for ungdomstrinnet da det for denne gruppen er viktig å ha et alternativ til andre typer av mer usunn drikke. Ved de aller fleste skolene som gir elevene adgang til å forlate skolens område, har elevene mulighet til å handle mat i nærheten av skolen, og det er mest vanlig at kun 10. trinn får adgang til dette. Elevenes tilgang til usunn mat/drikke kan begrenses ved at skolene i mindre grad gir adgang til å forlate skolens område i skoletiden. Videre er det viktig å videreutvikle tiltak som skal bidra til at mat- og drikketilbuddet i kantiner/matboder er i tråd med retningslinjene. Kompetanseheving for kantinepersonale fremheves som et viktig satsningsområde, det samme gjelder samarbeid med elevene/elevråd og foreldre/FAU for å sikre elevene et sunt mat- og måltidstilbud. For å kunne oppnå dette er det en forutsetning at skoleledere får bedre kjennskap til retningslinjene for skolemåltidet, og at utvikling av nytt materiell skjer i samarbeid med brukergruppene. For å sikre at skolene kan tilby ernæringsmessig

god kvalitet på mat og drikke i kantine/matbod, må det sikres at skolene har tilstrekkelig med økonomiske midler.

Referanser

1. Departementene. Oppskrift for et sunnere kosthold. Handlingsplan for bedre kosthold i befolkningen (2007-2011). 2007.
2. Sosial- og helsedirektoratet. Retningslinjer for skolemåltidet i grunnskolen og videregående skole. 2003.
3. Halvorsen M. Mat i skolen. Hovedfagsoppgave: Universitetet i Oslo; 1993.
4. Halvorsen M, Drevon C, Bjørneboe G-EA. Mat i skolen. Næringsforskning. 1995;39:151-55.
5. Klepp KI, Halvorsen M, Bjørneboe G-EA, Wold B. Evaluering av Mat i skolen. Endring over tid i måltidsmønsteret blant norsk skoleungdom. Næringsforskning. 1996;40 (113-16).
6. Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v., (1995).
7. de Paoli M, Klepp K-I. Måltider i skolen. 1997.
8. Klepp KI, Frost Andersen L, de Paoli M. Tiltak for å fremme sunne kostvaner blant skolelever. Tidsskr Nor Lægefore. 1998;118:3306-9.
9. Bjelland M, Klepp KI. Skolemåltidet og fysisk aktivitet i grunnskolen. Rapport. Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet, 2000.
10. Kunnskapsdepartementet. Skolemåltidet i grunnskolen: kunnskapsgrunnlag, nytt- og kostnadsvirkninger og vurderinger av ulike skolemåltidsmodeller. 2006.
11. Forskningsrådet. Hva spiser elevene på skolen? Rapport fra Forskningskampanjen 2011. 2011.
12. Haugset A, Nossum G. Skolemåltidet i Nord-Trøndelag. En kartlegging av matservering ved grunnskoler, videregående skoler og skolefritidsordninger. Rapport 2012:6. Trøndelag forskning og utvikling, 2012.

Liste over tabeller

Tabell 2. Oversikt over antall besvarte spørreskjemaer til kontaktlærer og prosentandel for årstrinn (n=2213)	51
Tabell 3. Oversikt over andel elever med matpakke (%) fordelt på årstrinn (matpakkedekning)	51
Tabell 4. Oversikt over andel elever med medbrakt frukt og/eller grønnsaker (%), fordelt på årstrinn	51
Tabell 5. Oversikt over andel elever med frukt og grønnsaker fra skolen (%), fordelt på årstrinn	51
Tabell 6. Oversikt over andel elever med drikke til maten (%), 1.-4. årstrinn	52
Tabell 7. Oversikt over andel elever med drikke til maten (%), 5.-7. årstrinn	52
Tabell 8. Oversikt over andel elever med drikke til maten (%), 8.-10. årstrinn	52
Tabell 9. Oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer til skoleleder, fordelt på skoletype.....	53
Tabell 10. Fylkesvis oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer til skoleleder	53
Tabell 11. Oversikt over hvem som besvarte spørreskjema, fordelt på skoletype	54
Tabell 12. Oversikt over beliggenhet fordelt på skoletype, andel i %, n= 954	54
Tabell 13. Oversikt over hvor godt skoleleder opplever at skolemåltidet (matpausen) fungerer på deres skole. Andel i %, fordelt på skoletype, n=957	54
Tabell 14. Oversikt over tilbud om drikkevann, andel i % fordelt på skoletype, n=964	55
Tabell 15. Oversikt over skoleleders oppfatning av tilgang til og kvalitet på drikkevann, andel i % fordelt på skoletype	55
Tabell 16. Oversikt over hvilke mat- og drikketilbud skolene tilbyr, andel i % fordelt på skoletype, n=964	56
Tabell 17. Oversikt over produkter elevene har tilgang til i skolenes skolemelkordning, andel i % fordelt på årstrinn	56
Tabell 18. Oversikt over hvem som bestemmer hvilke produkter fra skolemelkordningen som skal tilbys, andel i % fordelt på skoletype, n=876	57
Tabell 19. Oversikt over hvilken form for skolefruktordning barneskolene har, andel i % fordelt på årstrinn.....	57
Tabell 20. Oversikt over hvilken form for skolefruktordning de kombinerte skolene har, andel i % fordelt på årstrinn	57
Tabell 21. Oversikt over hvilken form for skolefruktordning ungdomsskolene har, andel i %	58

Tabell 22. Oversikt over hvor mange dager elevene får skolefrukt, andel i % fordelt på årstrinn	58
Tabell 23. Oversikt over hvem som vanligvis deler ut skolefrukt til elevene, andel i % fordelt på skoletype, n=722.....	58
Tabell 24. Skoleleders vurdering av utsagn om skolefruktordningen, andel i %, fordelt på enig, verken enig eller uenig og uenig	59
Tabell 25. Oversikt over hvilke mat- og drikkevarer som tilbys i automatene, andel i % fordelt på skoletype, n=103.....	59
Tabell 26. Oversikt over hva frokosten består av på skolene som tilbyr frokostservering, andel i % fordelt på skoletype, n=64.....	60
Tabell 27. Oversikt over om skolene som ikke har kantine/matbod, men som planlegger et serveringstilbud, andel i % fordelt på skoletype	61
Tabell 28. Oversikt over årstrinn som har adgang til å forlate skolens område, andel i % fordelt på skoletype.....	61
Tabell 29. Oversikt over om elevene som får forlate skolens område har muligheter til å handle i matbutikk/kiosk/ gatekjøkken/bakeri o.l., andel i % fordelt på skoletype, n=188	62
Tabell 30. Oversikt over skolenes tilbud om tid satt av til skolemåltidet (matpause), andel i %, fordelt på årstrinn.....	62
Tabell 31. Oversikt over om elevene vasker hendene (evt. Bruker desinfeksjonsmiddel) før de spiser, andel i % fordelt på skoletype, n=960	62
Tabell 32. Oversikt over om tid til håndvask/desinfeksjon inngår i tiden satt av til skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=651.....	63
Tabell 33. Oversikt over hvordan skolen sikrer tid til skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=964	63
Tabell 34. Oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under skolemåltidet (matpausen), andel i % fordelt på årstrinn	63
Tabell 35. Oversikt over hvordan skolen sikrer tilsyn til skolemåltidet (matpausen), andel i % fordelt på skoletype, n=957.....	64
Tabell 36. Oversikt over i hvilken grad følgende utsagn passer om rollen til den som har tilsyn under skolemåltidet (matpausen) i barneskoler, andel i % ...	64
Tabell 37. Oversikt over i hvilken grad følgende utsagn passer om rollen til den som har tilsyn under skolemåltidet (matpausen) i kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i %	65
Tabell 38. Oversikt over i hvilken grad følgende utsagn passer om rollen til den som har tilsyn under skolemåltidet (matpausen) i ungdomsskoler, andel i %	66
Tabell 39. I hvilken grad passer utsagnene om hvordan rollen til den som har tilsyn under skolemåltidet (matpausen), andel i %	66

Tabell 40. Oversikt over hvor elevene spiser, andel i %, fordelt på årstrinn.....	67
Tabell 41. Oversikt over på hvilke(n) måte(r) skolen legger til rette for at elevene skal ha mulighet til å spise hver 3.-4. time i skoletiden, andel i % fordelt på skoletype, n=964	67
Tabell 42. Oversikt over kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i % fordelt på skoletype, n=957	68
Tabell 43. Oversikt over kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i % fordelt på skoletype, n=952.....	68
Tabell 44. Oversikt over andel (%) som opplever utfordringer/problemer med å følge retningslinjene, andel i % fordelt på skoletype, n=503.....	68
Tabell 45. Oversikt over i hvilken grad skolemåltidet knyttes til læringsmiljø i skolens planer (virksomhet-/handlingsplan), andel i % fordelt på skoletype, n=959	69
Tabell 46. Oversikt over om skolene har regler eller retningslinjer for medbrakt mat og drikke, andel i % fordelt på skoletype, n=964	69
Tabell 47. Oversikt over hvor enige skolene er i at de har et særlig ansvar for å ha et sunt mattilbud med hensyn til de elevene som ikke følges opp godt nok hjemme, andel i % fordelt på skoletype, n=960.....	70
Tabell 48. Oversikt over andel skoler (%) som tar spesielle hensyn til elevers matvaner med tanke på helsetilstander, fordelt på skoletype, n=950	70
Tabell 49. Oversikt over andel skoler i % som tar spesielle hensyn til elevers matvaner med tanke på andre kulturer, fordelt på skoletype, n=944	71
Tabell 50. Oversikt over hvor ofte følgende partnere er involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet i barneskoler, andel i % sortert etter daglig involvering,	71
Tabell 51. Oversikt over hvor ofte er følgende partnere involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet i kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i % sortert etter daglig involvering	72
Tabell 52. Oversikt over hvor ofte er følgende partnere involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet i ungdomsskoler, andel i % sortert etter daglig involvering	73
Tabell 53. Oversikt over på hvilke måter elevene er involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=895.....	73
Tabell 54. Oversikt over på hvilke måter foreldre/foresatte/FAU er involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=637	74

Tabell 55. Oversikt over skoler som har arbeidet aktivt med å endre rammene for skolemåltidet de siste 2 årene, andel i % fordelt på skoletype, n=958.....	74
Tabell 56. Oversikt over hva skolene har gjort for å endre rammene for skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=359.....	75
Tabell 57. Oversikt over i hvilken grad skoleleder i barneskoler mener det er behov for å forbedre sentrale områder for skolemåltidet, andel i %	75
Tabell 58. Oversikt over i hvilken grad skoleleder i kombinerte skoler mener det er behov for å forbedre sentrale områder for skolemåltidet, andel i %	76
Tabell 59. Oversikt over i hvilken grad skoleleder i ungdomsskoler mener det er behov for å forbedre sentrale områder for skolemåltidet, andel i %	76
Tabell 60. Oversikt over hva skolene mener er de viktigste faktorene for å sikre elever i grunnskolen et sunt mat- og måltidstilbud, andel i % fordelt på skoletype, n=964	77
Tabell 61. Oversikt over antall utsendte og besvarte spørreskjema til ansvarlige for kantine/matbod, fordelt på skoletype	78
Tabell 62. Fylkesvis oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer til ansvarlige for kantine/matbod	78
Tabell 63. Oversikt over hvem som driver kantinen, andel i % fordelt på skoletype, n=84	79
Tabell 64. Oversikt over hvor godt ansvarlige for kantinen/matboden/skolerestaurant o.l. opplever at driften av kantine/matbod e.l. fungerer, andel i % fordelt på skoletype, n=84	79
Tabell 65. Oversikt over type serveringstilbud, andel i % fordelt på skoletype, n=84	79
Tabell 66. Oversikt over hvordan kantinen/matboden/skolerestaurant o.l. drives, andel i % fordelt på skoletype, n=84.....	80
Tabell 67. Oversikt over kantiner/matboder/skolerestauranter o.l. som disponerer lokaler med sitteplasser, andel i % fordelt på skoletype, n=84.....	80
Tabell 68. Oversikt over i hvilken grad lokalene kantinen/matboden disponerer er egnet for bespisning, andel i % fordelt på skoletype, n=84	81
Tabell 69. Oversikt over kjøkkenfasiliteter som disponeres av kantinen/matboden, andel i % fordelt på skoletype, n=84.....	81
Tabell 70. Oversikt over i hvilken grad kjøkkenfasilitetene er egnet for tilberedning til det antallet elever som benytter seg av tilbuddet, andel i % fordelt på skoletype, n=80.....	82
Tabell 71. Oversikt over prissetting av mat og drikke, andel i % fordelt på skoletype, n=84	82

Tabell 72. Oversikt over hvilke matvarer som tilbys på barneskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys	83
Tabell 73. Oversikt over hvilke drikkevarer som tilbys på barneskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys	84
Tabell 74. Oversikt over hvilke matvarer som tilbys på kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys	85
Tabell 75. Oversikt over hvilke drikkevarer som tilbys på kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys	86
Tabell 76. Oversikt over hvilke matvarer som tilbys på ungdomsskoler, andel i %, fordelt på hvor ofte det tilbys	87
Tabell 77. Oversikt over hvilke drikkevarer som tilbys på ungdomsskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys	88
Tabell 78. Oversikt over om ansvarlig for kantinen/matboden har kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i % fordelt på skoletype, n=84	88
Tabell 79. Oversikt over om ansvarlig for kantinen/matboden har kjennskap til "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i % fordelt på skoletype, n=83	88
Tabell 80. Oversikt over andel (%) som opplever utfordringer/problemer med å følge retningslinjene, fordelt på skoletype, n=44	89
Tabell 81. Oversikt over om det er definert målsettinger for driften av kantinen/matboden, andel i % fordelt på skoletype, n=84	89
Tabell 82. Oversikt over om det tas spesielle hensyn til elever med helsetilstander som krever tilpasset kosthold, andel i % fordelt på skoletype.....	89
Tabell 83. Oversikt over om det tas spesielle hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer, andel i % fordelt på skoletype.....	90
Tabell 84. Oversikt over i hvilken grad ansvarlige for kantinene/matbodene opplever at elever har andre ønsker med hensyn til mat (f.eks. vegetar, økologisk, dietter o.l.), andel i % fordelt på skoletype, n=84	90
Tabell 85. Oversikt over hvilke muligheter elevene har til å gi tilbakemeldinger om tilbudet, andel i % fordelt på skoletype, n=84	91
Tabell 86. Oversikt over hvordan det tilrettelegges for kompetanseheving av kantinens/matbodens ansatte når det gjelder kosthold og helse, andel i % fordelt på skoletype, n=84	91
Tabell 87. Oversikt over hvordan det tilrettelegges for kompetanseheving av kantinens/matbodens ansatte når det gjelder hygiene, andel i % fordelt på skoletype, n=84	92

Tabell 88. Oversikt over ønskelige former for kompetanseheving av kantinen/ matbodens ansatte når det gjelder kosthold og helse og/eller hygiene, andel i % fordelt på skoletype, n=84.....	92
Tabell 89. Oversikt over om skoler har kantineråd eller folkehelsegruppe, andel i % fordelt på skoletype, n=82.....	92
Tabell 90. Oversikt over hvilke former for hjelpemidler/informasjonsmateriell ansvarlig for/ansatte i kantinen/ matboden har kjennskap til, andel i % fordelt på skoletype, n=84	93
Tabell 91. Oversikt over hvilke faktorer ansvarlig for/ansatte i kantinen/ matboden mener er de viktigste for hvilke mat- og drikkevarer som tilbys, andel i % fordelt på skoletype, n=84.....	93
Tabell 92. Oversikt over hvilke områder ansvarlig for kantinen/ matboden på barneskoler mener det er behov for å forbedre, andel i %	94
Tabell 93. Oversikt over hvilke områder ansvarlig for kantinen/ matboden på kombinerte barne- og ungdomsskoler mener det er behov for å forbedre, andel i %	94
Tabell 94. Oversikt over hvilke områder ansvarlig for kantinen/ matboden på ungdomsskoler mener det er behov for å forbedre, andel i %	94
Tabell 95. Fylkesvis rangering på matpakkedekning %-fordeling, 1.-4. årstrinn.....	95
Tabell 96. Fylkesvis rangering på matpakkedekning %-fordeling, 5.-7. årstrinn.....	96
Tabell 97. Fylkesvis rangering på matpakkedekning %-fordeling, 8.-10. trinn	97
Tabell 98. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt i %, 1.-4. årstrinn.....	97
Tabell 99. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt i %, 5.-7. årstrinn.....	98
Tabell 100. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt i %, 8.-10. årstrinn.....	99
Tabell 101. Fylkesvis rangering for medbrakt grønnsaker i %, 1.-4. årstrinn.....	99
Tabell 102. Fylkesvis rangering for medbrakt grønnsaker i %, 5.-7. årstrinn.....	100
Tabell 103. Fylkesvis rangering for medbrakt grønnsaker i %, 8.-10. årstrinn.....	101
Tabell 104. Fylkesvis rangering for frukt fra skolen i %, 1.-4. årstrinn.....	102
Tabell 105. Fylkesvis rangering for frukt fra skolen i %, 5.-7. årstrinn.....	103
Tabell 106. Fylkesvis rangering for frukt fra skolen i %, 8.-10. årstrinn.....	104
Tabell 107. Fylkesvis rangering for grønnsaker fra skolen i %, 1.-4. årstrinn	105
Tabell 108. Fylkesvis rangering for grønnsaker fra skolen i %, 5.-7. årstrinn	106
Tabell 109. Fylkesvis rangering for grønnsaker fra skolen i %, 8.-10. årstrinn	107
Tabell 110. Fylkesvis rangering for vann til maten i %, 1.-4. årstrinn, n=944	108
Tabell 111. Fylkesvis rangering for vann til maten i %, 5.-7. årstrinn, n=674	109
Tabell 112. Fylkesvis rangering for vann til maten i %, 8.-10. årstrinn, n=520	109

Tabell 113. Fylkesvis rangering for melk til maten i %, 1.-4. årstrinn, n=977.....	110
Tabell 114. Fylkesvis rangering for melk til maten i %, 5.-7. årstrinn, n=682.....	111
Tabell 115. Fylkesvis rangering for melk til maten i %, 8.-10. årstrinn, n=499.....	111
Tabell 116. Fylkesvis rangering for juice til maten i %, 1.-4. årstrinn, n=819	112
Tabell 117. Fylkesvis rangering for juice til maten i %, 5.-7. årstrinn, n=583	113
Tabell 118. Fylkesvis rangering for juice til maten i %, 8.-10. årstrinn, n=478	113
Tabell 119. Fylkesvis rangering for saft o.l. med sukker til maten i %, 1.-4. årstrinn, n=812	114
Tabell 120. Fylkesvis rangering for saft o.l. med sukker til maten i %, 5.-7. årstrinn, n=593	115
Tabell 121. Fylkesvis rangering for saft o.l. med sukker til maten i %, 8.-10. årstrinn, n=481	116
Tabell 122. Fylkesvis rangering for saft o.l. uten sukker til maten i %, 1.-4. årstrinn, n=710	117
Tabell 123. Fylkesvis rangering for saft o.l. uten sukker til maten i %, 5.-7. årstrinn, n=570	118
Tabell 124. Fylkesvis rangering for saft o.l. uten sukker til maten i %, 8.-10. årstrinn, n=451	119
Tabell 125. Fylkesvis oversikt over mat- og drikketilbud på barneskoler, andel i %, n=547	120
Tabell 126. Fylkesvis oversikt over mat- og drikketilbud på kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i %, n= 218	121
Tabell 127. Fylkesvis oversikt over mat- og drikketilbud på ungdomsskoler, andel i %, n=199	122
Tabell 128. Fylkesvis oversikt over tilbud om drikkevann på barneskoler, andel i %, n=547	123
Tabell 129. Fylkesvis oversikt over tilbud om drikkevann på kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i %, n=218.....	124
Tabell 130. Fylkesvis oversikt over tilbud om drikkevann på ungdomsskoler, andel i %, n=199	125
Tabell 131. Fylkesvis oversikt over skoleleders vurdering av elevenes tilgang til drikkevann, andel i %, n= 945.....	126
Tabell 132. Fylkesvis oversikt over skoleleders vurdering av kvalitet på drikkevann, andel i %, n=898.....	127
Tabell 133. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid til skolemåltidet (matpausen) for 1.-4. årstrinn, andel i %, n=755	128

Tabell 134. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid til skolemåltidet (matpausen) for 5.-7. årstrinn, andel i %, n=730	129
Tabell 135. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid til skolemåltidet (matpausen) for 8.-10. årstrinn, andel i %, n=413	130
Tabell 136. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under skolemåltidet (matpausen) for 1.-4. årstrinn, andel i %, n=759	131
Tabell 137. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under skolemåltidet (matpausen) for 5.-7. årstrinn, andel i %, n=742	132
Tabell 138. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under skolemåltidet (matpausen) for 8.-10. årstrinn, andel i %, n=414	133
Tabell 139. Fylkesvis oversikt over hvor elevene vanligvis spiser, andel i %, 1.-4. årstrinn.....	134
Tabell 140. Fylkesvis oversikt over hvor elevene vanligvis spiser, andel i %, 5.-7. årstrinn.....	135
Tabell 141. Fylkesvis oversikt over hvor elevene vanligvis spiser, andel i %, 8.-10. årstrinn.....	136
Tabell 142. Fylkesvis oversikt over barneskoler som har kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i %, n=541	137
Tabell 143. Fylkesvis oversikt over kombinerte barne- og ungdomsskoler som har kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i %, n=218.....	138
Tabell 144. Fylkesvis oversikt over ungdomsskoler som har kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i %, n=198	138
Tabell 145. Fylkesvis oversikt over barneskoler som har kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i %, n=539.....	139
Tabell 146. Fylkesvis oversikt over kombinerte barne- og ungdomsskoler som har kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i %, n=216	139
Tabell 147. Fylkesvis oversikt ungdomsskoler som har kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i %, n=197.....	140
Tabell 148. Fylkesvis oversikt over skoler som har arbeidet aktivt med å endre rammene for skolemåltidet siste to årene, andel i % fordelt på skoletype.....	141
Tabell 149. Fylkesvis oversikt over hva barneskoler har gjort for å endre rammene for skolemåltidet, andel i %, n=158	142
Tabell 150. Fylkesvis oversikt over hva kombinerte barne- og ungdomsskoler har gjort for å endre rammene for skolemåltidet, andel i %, n=94.....	143

Tabell 151. Fylkesvis oversikt over hva ungdomsskoler har gjort for å endre
rammene for skolemåltidet, andel i %, n=107 144

Vedlegg 1: Resultater fra spørreundersøkelsen, fordeling på årstrinn og skolenivå

A. Fra spørreskjema til kontaktlærer

Tabell 2. Oversikt over antall besvarte spørreskjemaer til kontaktlærer og prosentandel for årstrinn (n=2213)

	n ¹	% i gjennomsnitt
1.-4. årstrinn	988	44,6
5.-7. årstrinn	690	31,2
8.-10. årstrinn	535	24,2

¹antall klasser

Tabell 3. Oversikt over andel elever med matpakke (%) fordelt på årstrinn (matpakkedekning)

	1.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
Antall klasser	n=956	n=673	n= 528
Matpakke	98,1	94,6	70,8

Tabell 4. Oversikt over andel elever med medbrakt frukt og/eller grønnsaker (%), fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
Antall klasser	n=952	n=671	n= 508
Medbrakt frukt	31,0	21,7	9,1
Antall klasser	n=921	n=625	n=494
Medbrakt grønnsaker	14,5	11,9	5,9

Tabell 5. Oversikt over andel elever med frukt og grønnsaker fra skolen (%), fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
Antall klasser	n=915	n=658	n= 504
Med frukt fra skolen	36,2	36,0	68,7
Antall klasser	n=737	n=516	n= 392
Med grønnsaker fra skolen	12,3	10,5	18,3

Tabell 6. Oversikt over andel elever med drikke til maten (%), 1.-4. årstrinn

	Antall klasser	% i gjennomsnitt
Vann	941	34,5
Melk	972	57,3
Juice	816	5,8
Saft og andre drikkevarer med sukker	809	8,4
Saft eller andre drikkevarer uten sukker	707	5,6

Tabell 7. Oversikt over andel elever med drikke til maten (%), 5.-7. årstrinn

	Antall klasser	% i gjennomsnitt
Vann	674	37,1
Melk	680	41,6
Juice	583	5,6
Saft og andre drikkevarer med sukker	593	8,5
Saft eller andre drikkevarer uten sukker	570	5,8

Tabell 8. Oversikt over andel elever med drikke til maten (%), 8.-10. årstrinn

	Antall klasser	% i gjennomsnitt
Vann	519	36,5
Melk	498	18,6
Juice	477	7,1
Saft og andre drikkevarer med sukker	480	13,9
Saft eller andre drikkevarer uten sukker	450	3,8

B. Fra spørreskjema til skoleleder

Tabell 9. Oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer til skoleleder, fordelt på skoletype

	Utsendelse	Svar fra	Svarprosent
Barneskoler	1711	547	32,0
Kombinerte barne- og ungdomsskoler	711	218	30,7
Ungdomsskoler	470	199	42,3
TOTALT	2892	964	33,3

Tabell 10. Fylkesvis oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer til skoleleder

	Antall utsendte	Svar fra	Svarprosent
Østfold	124	51	41,1
Oslo	136	55	40,4
Finnmark	82	32	39,0
Vest-Agder	108	41	38,0
Nord-Trøndelag	110	41	37,3
Vestfold	117	43	36,8
Buskerud	143	51	35,7
Telemark	114	40	35,1
Akershus	244	85	34,8
Sogn og Fjordane	118	40	33,9
Aust-Agder	69	23	33,3
Hordaland	313	102	32,6
Sør-Trøndelag	157	51	32,5
Hedmark	128	40	31,3
Troms	133	41	30,8
Møre og Romsdal	214	63	29,4
Oppland	131	38	29,0
Rogaland	235	67	28,5
Nordland	216	60	27,8
TOTALT	2892	964	33,3

Tabell 11. Oversikt over hvem som besvarte spørreskjema, fordelt på skoletype

	Barneskole n= 547	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 218	Ungdomsskole n= 199
Rektor	78,4	80,3	81,4
Assisterende rektor	4,2	4,1	4,5
Inspektør	8,8	7,8	7,5
Andre	8,6	7,8	6,5

Tabell 12. Oversikt over beliggenhet fordelt på skoletype, andel i %, n= 954

	Barneskole n= 540	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 218	Ungdomsskole n= 196
I tettbygd strøk med 100 000 eller flere bosatte	9,8	7,3	15,3
I tettbygd strøk med 20 000 - 99 999 bosatte	17,2	11,0	20,9
I tettbygd strøk med 2 000 - 19 999 bosatte	31,7	20,6	52,0
I tettbygd strøk med 200 - 1 999 bosatte	30,7	48,6	9,7
I spredtbygd strøk med under 200 bosatte	10,6	12,4	2,0

Tabell 13. Oversikt over hvor godt skoleleder opplever at skolemåltidet (matpausen) fungerer på deres skole. Andel i %, fordelt på skoletype, n=957

	Barneskole n= 545	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 218	Ungdomsskole n= 197
Svært godt	28,1	31,2	22,8
Godt	65,5	56,4	58,9
Verken godt eller dårlig	6,1	11,0	16,2
Dårlig	0,4	0,9	1,0
Svært dårlig	0,0	0,5	0,0
Vet ikke	0,0	0,0	1,0

Tabell 14. Oversikt over tilbud om drikkevann, andel i % fordelt på skoletype, n=964

	Barneskole n= 547	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 218	Ungdomsskole n= 199
Vann fra vask	90,1	87,2	64,8
Vann fra drikkefontene(r) inne	13,3	20,6	17,1
Vann fra drikkefontene(r) ute	4,6	2,3	1,0
Vannautomater	14,3	31,7	51,8
Vann i mugger	5,9	11,9	13,1
Vann fra flaske (automater/kantine)	0,9	5,0	13,1
Har ikke tilbud om drikkevann	1,1	1,4	0,5
Annet	4,2	1,4	2,0

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 15. Oversikt over skoleleders oppfatning av tilgang til og kvalitet på drikkevann, andel i % fordelt på skoletype

	Barneskole n=536	Kombinert barne- og ungdomsskole n=213	Ungdomsskole n=196
Tilgang			
God ¹	85,7	83,5	85,2
Verken god eller dårlig	13,2	16,0	11,7
Dårlig ²	1,1	0,5	3,1
Kvalitet	n=514	n=201	n=183
God ¹	88,7	88,1	91,8
Verken god eller dårlig	9,1	10,4	7,7
Dårlig ²	2,1	1,5	0,5

Sammenslårte kategorier: ¹Svært god og god, ²svært dårlig og dårlig

Tabell 16. Oversikt over hvilke mat- og drikketilbud skolene tilbyr, andel i % fordelt på skoletype, n=964

	Barneskole n= 547	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 218	Ungdomsskole n= 199
Skolemelk	98,7	94,5	65,3
Skolefrukt (gratis og abonnement)	57,4	98,6	97,0
Serveringstilbud (kantine/ matbod/skolerestaurant o.l.)	8,8	46,8	79,4
Mat- og/eller drikkeautomater	5,3	10,1	26,1
Frokostservering	2,7	8,3	15,6
Andre ordninger	3,1	3,7	5,5
Annet	15,0	18,3	10,1

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 17. Oversikt over produkter elevene har tilgang til i skolenes skolemelkordning, andel i % fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn n=746	5.-7. trinn n=746	8.-10. trinn n=336
Lettmelk	96,2	93,7	91,4
Ekstra lett melk	55,8	54,6	50,6
Lettmelk, laktoseredusert	37,3	34,7	27,7
Lettmelk, økologisk med bringebærsmak (ikke	6,7	6,7	7,7
Ekstra lett med kakaosmak (tilsatt 0,9 % sukker)	26,5	26,7	29,5
Ekstra lett med kakaosmak (ikke tilsatt sukker)	25,2	24,9	21,4
Yoghurt (jordbær eller melon)	9,1	10,3	36,6
Juice (apelsin eller eple)	23,5	24,1	50,3

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som hadde skolemelk

Tabell 18. Oversikt over hvem som bestemmer hvilke produkter fra skolemelkordningen som skal tilbys, andel i % fordelt på skoletype, n=876

	Barneskole n= 540	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 206	Ungdomsskole n= 130
Rektor/ledelsen	63,3	57,8	53,1
Egen skolemelkansvarlig	27,6	29,6	47,7
FAU/Samarbeidsutvalget/ Skolemiljøutvalget	54,3	40,3	28,5
Elevråd/klasseråd	23,0	30,6	58,5
Vet ikke	1,7	3,4	0,8
Andre	7,0	12,6	16,9

I dette spørsmålet var det tillatt med 3 kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %
Andeler er beregnet ut i fra de skoler som hadde skolemelk

Tabell 19. Oversikt over hvilken form for skolefruktordning barneskolene har, andel i % fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn n=311	5.-7. trinn n=298
Abonnement	75,6	75,2
Gratisordning*	16,7	17,4
Egen ordning	7,7	7,4

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som hadde skolefruktordning

*Gratisordning: betalt av skoleeier, lovfestet for ungdomsskoler og kombinerte skoler

Tabell 20. Oversikt over hvilken form for skolefruktordning de kombinerte skolene har, andel i % fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn n=204	5.-7. trinn n=210	8.-10. trinn n=214
Abonnement	0,5	1,0	0,5
Gratisordning*	98,0	98,1	98,1
Egen ordning	1,5	1,0	1,4

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som hadde skolefruktordning

*Gratisordning: betalt av skoleeier, lovfestet for ungdomsskoler og kombinerte skoler

Tabell 21. Oversikt over hvilken form for skolefruktordning ungdomsskolene har, andel i %

	8.-10. trinn n=193
Abonnement	0,0
Gratisordning*	100,0
Egen ordning	0,0

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som hadde skolefruktordning

*Gratisordning: betalt av skoleeier, lovfestet for ungdomsskoler og kombinerte skoler

Tabell 22. Oversikt over hvor mange dager elevene får skolefrukt, andel i % fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn n=517	5.-7. trinn n=512	8.-10. trinn n=406
5 dager i uken	84,1	90,6	95,8
4 dager i uken	9,5	3,3	2,0
3 dager i uken	1,7	1,8	1,5
2 dager i uken	2,3	2,0	0,7
1 dag i uken	1,2	1,0	0,0
Ingen dager i uken	1,0	1,2	0,0

Svarkategorien "vet ikke" er ikke inkludert <1 %

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som hadde skolefruktordning

Tabell 23. Oversikt over hvem som vanligvis deler ut skolefrukt til elevene, andel i % fordelt på skoletype, n=722

	Barneskole n=314	Kombinert barne- og ungdomsskole		Ungdomsskole n=193
		n=215	n=193	
Elever	77,1	59,1	48,7	
Assisterter	31,2	41,9	43,0	
Pedagogisk personale/kontaktlærer	27,7	36,3	24,4	
Annet ikke-pedagogisk personale	11,8	15,8	11,4	
Kantinemedarbeider	2,5	9,3	26,9	
Andre	6,7	8,4	6,7	
Skolens ledelse	6,1	7,9	5,2	
Vaktmester	1,9	1,9	3,1	

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 24. Skoleleders vurdering av utsagn om skolefruktordningen, andel i %, fordelt på enig, verken enig eller uenig og uenig

	n	Enig ¹	Verken enig eller uenig	Uenig ²
Virker positivt på elevenes trivsel	717	87,3	11,3	1,4
Virker positivt på elevenes læringsresultater	711	67,0	30,2	2,7
Medfører mye ekstra søppel	712	49,5	16,6	34,0
Virke positivt på arbeidsroen i klassen	707	49,1	42,3	8,6
Medfører unødvendig ekstra arbeid for ansatte	709	25,1	27,2	47,7
Tar tid fra undervisning	705	21,8	24,4	53,7

Sammenslåtte kategorier: ¹helt enig og delvis enig, ²helt uenig og delvis uenig

Tabell 25. Oversikt over hvilke mat- og drikkevarer som tilbys i automatene, andel i % fordelt på skoletype, n=103

	Barneskole n=29	Kombinert		
		barne- og ungdomsskole n=22	Ungdomsskole n=52	
Brus og andre kalde drikker med tilsatt sukker	0,0	0,0	3,8	
Brus og andre kalde drikker uten tilsatt sukker	0,0	4,5	3,8	
Vann med og uten kullsyre	75,9	90,9	76,9	
Kaffe/te	0,0	4,5	3,8	
Kakao	0,0	4,5	15,4	
Andre varme drikker	0,0	4,5	7,7	
Godteri	0,0	0,0	1,9	
Sjokolade	0,0	0,0	1,9	
Potetgull	0,0	0,0	0,0	
Annet	0,0	13,6	17,3	

I dette spørsmålet var det mulig å sette flere kryss, derfor er totalen over 100 %
Andeler er beregnet ut i fra de skoler som hadde mat- og drikkeautomater

Tabell 26. Oversikt over hva frokosten består av på skolene som tilbyr frokostservering, andel i % fordelt på skoletype, n=64

	Barneskole n=15	Kombinert barne- og ungdomsskole n=18	Ungdomsskole n=31
Medbrakt mat og drikke	33,3	44,4	16,1
Medbrakt mat, skolen tilbyr drikke	26,7	0,0	0,0
Frokost i regi av skolen, gratis	20,0	16,7	58,1
Frokost i regi av skolen, betalt av foreldre/elever	26,7	33,3	3,2
Kantinen er åpen/selger mat/drikke før første undervisningstime	0,0	5,6	19,4
Vet ikke	6,7	0,0	3,2
Annet	0,0	16,7	6,5

I dette spørsmålet var det mulig å sette flere kryss, derfor er totalen over 100 %
Andeler er beregnet ut i fra de skoler som hadde frokostservering

Tabell 27. Oversikt over om skolene som ikke har kantine/matbod, men som planlegger et serveringstilbud, andel i % fordelt på skoletype

	Barneskole n=499	Kombinert barne- og ungdomsskole n=116	Ungdomsskole n=41
Skolen planlegger et serveringstilbud (kantine/matbod/skolerestaurant)	6,0	20,7	36,6
Skolen har ingen planer om serveringstilbud (kantine/matbod/skolerestaurant)	88,0	75,9	56,1
Elevene har tilgang til kantine/matbod/skolerestaurant på nærliggende skole/bedrift	0,4	3,4	4,9

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som ikke hadde serveringstilbud

Tabell 28. Oversikt over årstrinn som har adgang til å forlate skolens område, andel i % fordelt på skoletype

	Barneskole n=547	Kombinert barne- og ungdomsskole n=218	Ungdomsskole n=199
1.-4. årstrinn	0,0	0,5	-
5.-7. årstrinn	0,7	1,4	-
8. årstrinn	-	22,9	31,2
9. årstrinn	-	22,9	31,7
10. årstrinn	-	38,5	48,7

Tabell 29. Oversikt over om elevene som får forlate skolens område har muligheter til å handle i matbutikk/kiosk/ gatekjøkken/bakeri o.l., andel i % fordelt på skoletype, n=188

	Barneskole	Kombinert barne- og ungdomsskole	Ungdomsskole
	n=4	n=85	n=99
Ja, elevene har muligheter til å handle	50,0	91,8	94,9
Ja, men elevene er uønsket	0,0	3,5	4,0
Nei, det finnes ikke matbutikker/kiosk/gatekjøkken/bakeri o.l. <u>i nærheten</u>	50,0	4,7	1,0

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som ga elevene tillatelse til å forlate skolens område

Tabell 30. Oversikt over skolenes tilbud om tid satt av til skolemåltidet (matpause), andel i %, fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
	n=755	n=730	n=413
Mindre enn 10 minutter	0,1	0,3	0,7
10-14 minutter	7,5	16,6	12,8
15-19 minutter	36,6	43,0	23,0
20 minutter eller mer	55,2	39,7	62,5
Varierer	0,5	0,4	1,0

Tabell 31. Oversikt over om elevene vasker hendene (evt. Bruker desinfeksjonsmiddel) før de spiser, andel i % fordelt på skoletype, n=960

	Barneskole	Kombinert barne- og ungdomsskole	Ungdomsskole
	n=545	n=217	n=198
Ja	86,8	68,2	18,7
Nei	3,5	8,8	23,2
Vet ikke	9,7	23,0	58,1

Tabell 32. Oversikt over om tid til håndvask/desinfeksjon inngår i tiden satt av til skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=651

	Barneskole n=471	Kombinert barne- og ungdomsskole n=144	Ungdomsskole n=36
Ja	72,8	82,6	77,8
Nei	20,8	13,9	16,7
Vet ikke	6,4	3,5	5,6

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som svarte at elevene vasker hendene før de spiser

Tabell 33. Oversikt over hvordan skolen sikrer tid til skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=964

	Barneskole n=547	Kombinert barne- og ungdomsskole n=218	Ungdomsskole n=199
Bruker tid fra undervisning	58,3	51,4	13,6
Bruker tid fra friminutt	53,2	76,1	79,9
Har utvidet skoletiden	32,5	23,4	17,1
Vet ikke	0,5	0,9	1,5
Annet	3,5	1,8	4,0

I dette spørsmålet var det mulig å sette flere kryss, derfor er totalen over 100 %

Tabell 34. Oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under skolemåltidet (matpausen), andel i % fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn n=759	5.-7. trinn n=742	8.-10. trinn n=414
Fullt tilsyn	98,2	85,7	46,4
Delvis tilsyn	1,8	14,2	45,9
Ikke tilsyn	0,0	0,1	7,7

Tabell 35. Oversikt over hvordan skolen sikrer tilsyn til skolemåltidet (matpausen), andel i % fordelt på skoletype, n=957

	Barneskole n=547	Kombinert barne- og ungdomsskole n=218	Ungdomsskole n=192
Bruker tid fra tilstedeværelsestid for lærerne	91,8	87,6	91,1
Lærerne spiser lunsjen sin sammen med elevene	20,7	34,9	14,1
Assisterter har tilsyn med elevene under måltidet	53,0	46,3	38,0
Vet ikke	0,0	0,0	0,5
Annet	3,7	5,0	6,8

I dette spørsmålet var det mulig å sette flere kryss, derfor er totalen over 100 %

Tabell 36. Oversikt over i hvilken grad følgende utsagn passer om rollen til den som har tilsyn under skolemåltidet (matpausen) i barneskoler, andel i %

	n	I stor grad ¹	I verken stor eller liten grad	I liten grad ²
Bidra til å skape trivelig spisemiljø	535	95,5	3,6	0,8
Se til at det er spisero	538	94,8	4,1	1,0
Se til at elevene rydder etter seg	536	94,4	4,5	0,9
Se til at elevene spiser	536	86,0	11,2	2,6
Se til at elevene vasker hendene før måltidet	537	80,2	12,3	3,1
Se til at elevene har med matpakke hjemmefra	534	77,3	15,0	6,7
Legge til rette for samtaler/småprat	529	73,5	16,1	8,8
Samle elevene om en aktivitet (vise film, lese bok, spille musikk o.l.)	529	71,3	12,1	16,3
Spise sin egen mat sammen med elevene	518	10,3	19,3	68,0
Bare være til stede (ingen klar rolle)	512	6,8	15,4	75,7
Drive kantine/matbod/skolerestaurant	508	3,2	5,3	83,1
Fortsette undervisningen mens elevene spiser	498	2,6	4,8	92,3

Sammenslåtte kategorier: ¹"I stor grad" og "i ganske stor grad", ²"I liten grad" og "i ganske liten grad"

Tabell 37. Oversikt over i hvilken grad følgende utsagn passer om rollen til den som har tilsyn under skolemåltidet (matpausen) i kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i %

	n	I stor grad ¹	I verken stor eller liten grad	I liten grad ²
Se til at elevene rydder etter seg	217	89,9	7,8	2,3
Se til at det er spisero	214	87,4	12,6	0,0
Bidra til å skape trivelig spisemiljø	213	85,9	14,1	0,0
Se til at elevene spiser	216	79,6	17,1	3,3
Legge til rette for samtaler/småprat	213	73,7	22,1	3,7
Se til at elevene har med matpakke hjemmefra	211	62,6	23,2	13,2
Se til at elevene vasker hendene før måltidet	217	56,7	24,4	12,9
Samle elevene om en aktivitet (vise film, lese bok, spille musikk o.l.)	207	36,2	24,6	37,7
Spise sin egen mat sammen med elevene	213	17,9	27,7	52,1
Bare være til stede (ingen klar rolle)	203	16,2	30,5	49,8
Drive kantine/matbod/skolerestaurant	199	13,0	13,6	67,8
Fortsette undervisningen mens elevene spiser	204	2,5	8,8	88,7

Sammenslåtte kategorier: ¹"I stor grad" og "i ganske stor grad", ²"I liten grad" og "i ganske liten grad"

Tabell 38. Oversikt over i hvilken grad følgende utsagn passer om rollen til den som har tilsyn under skolemåltidet (matpausen) i ungdomsskoler, andel i %

	n	I stor grad ¹	I verken stor eller liten grad	I liten grad ²
Se til at elevene rydder etter seg	188	85,1	9,0	5,3
Se til at det er spisero	183	67,2	20,8	11,5
Bidra til å skape trivelig spisemiljø	180	56,1	29,4	14,4
Bare være til stede (ingen klar rolle)	181	50,8	23,2	25,4
Legge til rette for samtaler/småprat	179	41,9	33,0	24,0
Se til at elevene spiser	178	22,4	25,8	51,1
Drive kantine/matbod/skolerestaurant	174	21,3	18,4	56,3
Se til at elevene har med matpakke hjemmefra	178	15,7	22,5	60,6
Spise sin egen mat sammen med elevene	179	7,8	14,5	75,9
Se til at elevene vasker hendene før måltidet	177	5,1	23,7	67,2
Fortsette undervisningen mens elevene spiser	175	2,3	1,1	94,9
Samle elevene om en aktivitet (vise film, lese bok, spille musikk o.l.)	174	1,2	6,9	90,8

Sammenslåtte kategorier: ¹"I stor grad" og "i ganske stor grad", ²"I liten grad" og "i ganske liten grad"

Tabell 39. I hvilken grad passer utsagnene om hvordan rollen til den som har tilsyn under skolemåltidet (matpausen), andel i %

	n	I stor grad ¹	I verken stor eller liten grad	I liten grad ²
Felles regel/norm som blir kommunisert muntlig fra ledelsen	911	61,4	20,5	17,5
Felles regel/norm som er nedfelt i skolens planer/reglement (virksomhets-/handlingsplan)	924	52,4	19,8	27,0
Tema som blir diskutert i møter mellom pedagogisk personale, ikke-pedagogisk personale og ledelsen	912	47,0	27,9	24,3
Tema som blir tatt opp på foreldremøtene	906	32,5	32,5	32,3
Individuell sak for hver lærer/assistent	892	13,6	19,4	64,6

Sammenslåtte kategorier: ¹"I stor grad" og "i ganske stor grad", ²"I liten grad" og "i ganske liten grad"
Svarkategorien "vet ikke" er ikke inkludert <3 %

Tabell 40. Oversikt over hvor elevene spiser, andel i %, fordelt på årstrinn

	1.-4. trinn	5.-7. trinn	8.-10. trinn
	n=765	n=765	n=417
I klasserommet/undervisningsrommet/grupperommet	93,7	90,2	73,4
I kantinen	6,0	10,2	59,5
I gymsalen/bomberommet/aulaen	0,0	0,1	2,4
I korridoren	0,3	0,4	12,7
I garderoben	0,0	0,0	0,0
Skolens uteområde	3,1	3,5	21,1
I SFO/AKS sine lokaler	7,3	0,7	0,2
Hjemme	0,1	0,5	2,9
Vet ikke	0,0	0,0	0,0
Annet	2,6	2,7	5,0

I dette spørsmålet var det mulig å sette flere kryss, derfor er totalen over 100 %

Tabell 41. Oversikt over på hvilke(n) måte(r) skolen legger til rette for at elevene skal ha mulighet til å spise hver 3.-4. time i skoletiden, andel i % fordelt på skoletype, n=964

	Barneskole n= 547	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 218	Ungdomsskole n= 199
Elevene har matpause mellom 10.30 og 12.00	94,9	94,5	97,0
Tillater at elevene spiser ute i friminuttene	28,3	28,4	57,8
Elevene har fruktpause på formiddagen	26,7	60,6	46,2
Elevene har fruktpause på ettermiddagen (utenom SFO/AKS)	9,9	25,2	9,5
Elevene kan spise frokost på skolen (utenom SFO/AKS)	7,7	9,2	12,1
Tillater at elevene spiser samtidig som det undervises	6,8	6,4	10,6
Vet ikke	0,4	0,0	1,0
Annet	9,7	6,4	4,0

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 42. Oversikt over kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i % fordelt på skoletype, n=957

	Barneskole n= 541	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 198	Ungdomsskole n= 198
Ja	71,0	68,3	67,7
Nei	12,0	11,5	15,2
Usikker	17,0	20,2	17,2

Tabell 43. Oversikt over kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i % fordelt på skoletype, n=952

	Barneskole n= 539	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 216	Ungdomsskole n= 197
Ja	55,7	50,9	48,7
Nei	18,4	22,2	24,9
Usikker	26,0	26,9	26,4

Tabell 44. Oversikt over andel (%) som opplever utfordringer/problemer med å følge retningslinjene, andel i % fordelt på skoletype, n=503

	Barneskole n= 298	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 110	Ungdomsskole n= 95
Ja	23,2	25,5	27,4
Nei	76,8	74,5	72,6

Andeler er beregnet ut i fra de skoler hvor skoleleder kjente til retningslinjene

Tabell 45. Oversikt over i hvilken grad skolemåltidet knyttes til læringsmiljø i skolens planer (virksomhet-/handlingsplan), andel i % fordelt på skoletype, n=959

	Barneskole n= 545	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 217	Ungdomsskole n= 197
I svært stor grad	4,4	7,8	5,1
I stor grad	18,7	19,8	12,7
Til en viss grad	45,3	40,1	42,6
I liten grad	25,5	24,0	29,9
I svært liten grad	6,1	8,3	9,6

Tabell 46. Oversikt over om skolene har regler eller retningslinjer for medbrakt mat og drikke, andel i % fordelt på skoletype, n=964

	Barneskole n= 547	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 218	Ungdomsskole n= 199
Nei	16,8	21,6	56,8
Ja, skrevne retningslinjer eller regler	21,2	22,9	23,6
Ja, uskrevne regler	64,2	60,1	19,1
Vet ikke	1,8	1,4	1,0

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 47. Oversikt over hvor enige skolene er i at de har et særlig ansvar for å ha et sunt mattilbud med hensyn til de elevene som ikke følges opp godt nok hjemme, andel i % fordelt på skoletype, n=960

	Barneskole n= 545	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 217	Ungdomsskole n= 198
Helt enig	13,8	13,4	14,1
Delvis enig	41,7	41,5	39,4
Verken enig eller uenig	23,5	21,7	24,7
Delvis uenig	13,8	16,6	15,2
Helt uenig	7,3	6,9	6,6

Tabell 48. Oversikt over andel skoler (%) som tar spesielle hensyn til elevers matvaner med tanke på helsetilstander, fordelt på skoletype, n=950

	Barneskole n=539	Kombinert barne- og ungdomsskole n=216	Ungdomsskole n=195
Tar spesielle hensyn til elever med helsetilstander som krever tilpasset kosthold (allergier/intoleranser o.l.)	90,7 n=540	89,8 n=217	66,7 n=196
Opplever utfordringer knyttet til matvaner til elever med helsetilstander som krever tilpasset kosthold (allergier/intoleranser o.l.)	29,8	25,8	13,8

Andeler er beregnet ut i fra de som hadde mat- og drikketilbud

Tabell 49. Oversikt over andel skoler i % som tar spesielle hensyn til elevers matvaner med tanke på andre kulturer, fordelt på skoletype, n=944

	Barneskole n=538	Kombinert barne- og ungdomsskole n=215	Ungdomsskole n=191
Tar spesielle hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer	63,4 n=538	45,6 n=216	49,7 n=194
Opplever utfordringer knyttet til matvaner til elever fra andre kulturer	8,0	6,0	6,7

Andeler er beregnet ut i fra de som hadde mat- og drikketilbud

Tabell 50. Oversikt over hvor ofte følgende partnere er involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet i barneskoler, andel i % sortert etter daglig involvering,

	n	Daglig	Ukentlig	Månedlig	Noen ganger i året eller sjeldnere	Aldri	Vet ikke
Pedagogisk personale	542	68,3	10,5	8,7	12,2	0	0,4
Assisterter	529	56,9	16,1	9,1	15,9	0,8	1,3
Elevene	525	55,8	11,8	8,8	19,6	1,9	2,1
Andre ansatte på skolen (vaktmester, kontorpersonale)	512	6,3	6,4	4,1	27,3	51,6	4,3
Skoleledelsen	541	4,3	12,2	18,9	61,7	1,7	1,3
Drifter av/ansatte i kantinen	483	3,5	2,7	1,4	4,8	80,7	6,8
Foreldre/foresatte/FAU	521	2,1	1,5	4,8	61,2	26,9	3,5
Skoleeier/kommune	511	0,0	0,4	1,0	22,3	67,9	8,4
Andre	463	0,0	0,2	0,6	7,8	74,3	17,1
Driftsstyret	489	0,0	0,0	1,4	13,9	73,6	11,0
Skolehelsetjenesten/tannhelsetjenesten	518	0,0	0,4	6,0	51,2	37,3	5,2
Kommunale instanser med mattilbud	490	0,0	0,4	0,2	3,1	89,0	7,3

Tabell 51. Oversikt over hvor ofte er følgende partnere involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet i kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i % sortert etter daglig involvering

	Daglig	Ukentlig	Månedlig	Noen ganger i året eller sjeldnere		Aldri	Vet ikke
				Noen ganger i året eller sjeldnere	Aldri		
Pedagogisk personale	218	57,3	15,1	10,6	17,0	0,0	0,0
Elevene	211	52,6	10,4	12,3	19,9	2,4	2,4
Assistenter	213	49,3	17,4	10,3	17,4	4,2	1,4
Drifter av/ansatte i kantinen	203	19,2	14,3	5,9	6,4	47,3	6,9
Skoleledelsen	215	7,0	12,6	19,5	57,2	2,8	0,9
Andre ansatte på skolen (vaktmester, kontorpersonale)	206	6,3	11,2	8,3	24,3	46,6	3,4
Foreldre/foresatte/FAU	204	2,0	1,0	3,9	66,2	24,0	2,9
Andre	178	0,0	1,1	0,0	9,0	64,0	25,8
Driftsstyret	196	0,0	0,5	1,0	15,8	68,9	13,8
Skoleeier/kommune	199	0,0	0,5	0,0	27,6	62,8	9,0
Kommunale instanser med mattilbud	199	0,5	0,0	0,0	6,0	81,9	11,6
Skolehelsetjenesten/tann-helsetjenesten	204	0,0	1,5	4,9	51,0	36,8	5,9

Tabell 52. Oversikt over hvor ofte er følgende partnere involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet i ungdomsskoler, andel i % sortert etter daglig involvering

	Daglig	Ukentlig	Månedlig	Noen ganger i året eller sjeldnere	Aldri	Vet ikke
Pedagogisk personale	195	49,2	22,1	11,3	15,9	1,0
Elevene	198	49,0	16,7	11,6	18,7	2,5
Assistenter	194	48,5	22,7	6,2	16,5	5,7
Drifter av/ansatte i kantinen	187	46,5	14,4	5,9	9,1	20,3
Andre ansatte på skolen (vaktmester, kontorpersonale)	186	10,2	9,7	9,7	28,5	39,2
Skoleledelsen	197	9,1	18,3	21,3	46,7	3,6
Kommunale instanser med mattilbud	184	1,1	1,1	0,5	4,3	85,9
Skolehelsetjenesten/tannhelsetjenesten	187	0,5	1,6	4,3	39,0	48,7
Driftsstyret	181	0,0	0,0	1,1	19,9	65,2
Skoleeier/kommune	186	0,0	0,0	1,1	18,8	74,2
Foreldre/foresatte/FAU	189	0,5	1,1	4,2	60,3	30,7
Andre	159	0,0	0,0	0,0	5,7	77,4
						17,0

Tabell 53. Oversikt over på hvilke måter elevene er involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=895

	Barneskole n= 504	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 201	Ungdomsskole n= 190
Elevbedrift/elevstyrt kantine eller matbod	13,7	45,8	56,3
Elevråd/klasseråd deltar i bestemmelsene om skolemåltidet (f.eks. tid, lokaler, mattilbud)	55,0	59,7	62,6
Praktisk prosjektarbeid	8,9	14,9	8,9
Kostgrupper	2,6	1,0	2,1
Andre	14,5	10,4	12,1

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som svarte "daglig", "ukentlig", "månedlig" eller "noen ganger i året eller sjeldnere" for svaralternativet "elever" på spørsmål om hvilke partnere som er involvert i arbeidet med å sikre rammer for skolemåltidet.

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 54. Oversikt over på hvilke måter foreldre/foresatte/FAU er involvert i arbeidet med å sikre gode rammer for skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=637

	Barneskole n= 363	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 149	Ungdomsskole n= 125
Tema i FAU/Samarbeidsutvalget/Skolemiljøutvalget /Driftsstyret	61,7	66,4	79,2
Tema på foreldremøter	76,0	72,5	49,6
Aktivt med i matproduksjon/servering/salg/tilsyn	5,2	4,7	1,6
Annet	5,0	5,4	3,2

Andeler er beregnet ut i fra de skoler som svarte "daglig", "ukentlig", "månedlig" eller "noen ganger i året eller sjeldnere" for svaralternativet "foreldre/foresatte/FAU" på spørsmål om hvilke partnere som er involvert i arbeidet med å sikre rammer for skolemåltidet.

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 55. Oversikt over skoler som har arbeidet aktivt med å endre rammene for skolemåltidet de siste 2 årene, andel i % fordelt på skoletype, n=958

	Barneskole n=543	Kombinert barne- og ungdomsskole n=216	Ungdomsskole n=199
Ja	29,1	43,5	53,8
Nei	65,7	50,5	44,2
Vet ikke	5,2	6,0	2,0

Tabell 56. Oversikt over hva skolene har gjort for å endre rammene for skolemåltidet, andel i % fordelt på skoletype, n=359

	Barneskole n=158	Kombinert barne- og ungdomsskole n=94	Ungdomsskole n=107
Tid	49,4	43,6	20,6
Tilsyn	44,3	56,4	55,1
Utbedret spiselokaler	7,6	17,0	29,0
Utbedret kjøkkenfasiliteter	9,5	21,3	30,8
Opprettet kantine/matbod o.l.	10,1	24,5	32,7
Endret eller utvidet tilbudet (f.eks. mattilbudet)	10,1	36,2	63,6
Bemanning/kompetanse og samhandling o.l.	2,5	7,4	20,6
Annet	33,5	27,7	13,1

Andeler er beregnet ut i fra de som har svart at de har arbeidet aktivt med retningslinjene siste 2 årene
I dette spørsmålet var det mulig med flere kryss, derfor blir totalen over 100 %

Tabell 57. Oversikt over i hvilken grad skoleleder i barneskoler mener det er behov for å forbedre sentrale områder for skolemåltidet, andel i %

	n	I verken stor eller liten grad		
		I stor grad ¹	eller liten grad	I liten grad ²
Tid satt av til spising	536	19,8	22,0	58,2
Tilsyn i matpausen	529	18,2	18,7	63,1
Lokaler som brukes til spising	529	21,9	25,9	52,2
Mattilbudet	521	25,2	30,9	43,9
Drikketilbudet	527	23,0	30,0	47,0
Spisemiljøet	521	21,0	30,1	48,9

Sammenslårte verdier: ¹i stor grad og i ganske stor grad, ²i liten grad og i ganske liten grad

Tabell 58. Oversikt over i hvilken grad skoleleder i kombinerte skoler mener det er behov for å forbedre sentrale områder for skolemåltidet, andel i %

	n	I verken stor eller liten grad		
		I stor grad ¹	eller liten grad	I liten grad ²
Tid satt av til spising	213	20,2	25,4	54,4
Tilsyn i matpausen	213	22,5	21,6	55,9
Lokaler som brukes til spising	209	32,1	24,9	43,0
Mattilbudet	212	35,8	31,6	32,6
Drikketilbudet	212	24,0	29,7	46,2
Spisemiljøet	211	31,3	27,5	41,3

Sammenslåtte verdier: ¹i stor grad og i ganske stor grad, ²i liten grad og i ganske liten grad

Tabell 59. Oversikt over i hvilken grad skoleleder i ungdomsskoler mener det er behov for å forbedre sentrale områder for skolemåltidet, andel i %

	n	I verken stor eller liten grad		
		I stor grad ¹	eller liten grad	I liten grad ²
Tid satt av til spising	193	16,5	17,6	65,8
Tilsyn i matpausen	191	22,0	25,1	52,9
Lokaler som brukes til spising	191	36,1	17,3	46,6
Mattilbudet	192	49,0	25,0	26,0
Drikketilbudet	188	31,4	31,9	36,7
Spisemiljøet	192	39,5	24,5	35,9

Sammenslåtte verdier: ¹i stor grad og i ganske stor grad, ²i liten grad og i ganske liten grad

Tabell 60. Oversikt over hva skolene mener er de viktigste faktorene for å sikre elever i grunnskolen et sunt mat- og måltidstilbud, andel i % fordelt på skoletype, n=964

	Barneskole n= 547	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 218	Ungdomsskole n= 199
Dialog med foreldre/foresatte/FAU	82,8	74,8	53,3
Dialog med elevene/elevrådet	58,1	60,1	68,3
At mat- og måltidsarbeid inngår i skolens rammeplan	37,8	45,0	39,2
Penger til mat/mattilbud fra det offentlige	25,2	29,8	45,7
Statlige prioriteringer	18,5	20,2	25,6
Å følge offentlige retningslinjer for skolemåltidet	17,7	17,9	10,6
Påvirke ansattes holdninger	15,4	13,3	9,0
Kommunens/bydelens prioriteringer	4,0	4,1	9,0
Penger til mat/mattilbud fra foreldre/foresatte	3,5	6,0	6,5
Kompetansehevingskurs for ansatte	2,2	3,2	3,0
Vet ikke/har ikke noen mening	3,1	1,4	3,0
Annet	3,1	2,8	3,5

I dette spørsmålet var det tillatt med tre kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

C. Spørreskjema til ansvarlige for kantinen/matboden/skolerestauranten o.l.

Tabell 61. Oversikt over antall utsendte og besvarte spørreskjema til ansvarlige for kantine/matbod, fordelt på skoletype

	Antall Utsendte	Svar fra	Svarprosent
Barneskoler	48	12	25,0
Kombinerte barne- og ungdomsskoler	102	24	23,5
Ungdomsskoler	148	48	32,4
TOTALT	308	84	27,3

Tabell 62. Fylkesvis oversikt over antall utsendte og besvarte skjemaer til ansvarlige for kantine/matbod

	Antall utsendte	Svar fra	Svarprosent
Vest-Agder	13	7	53,8
Hedmark	13	6	46,2
Aust-Agder	9	4	44,4
Sør-Trøndelag	14	5	35,7
Østfold	23	8	34,8
Sogn og Fjordane	12	4	33,3
Møre og Romsdal	16	5	31,3
Nord-Trøndelag	16	5	31,3
Akershus	36	11	30,6
Buskerud	18	5	27,8
Oppland	11	3	27,3
Vestfold	8	2	25,0
Troms	9	2	22,2
Telemark	19	4	21,1
Rogaland	20	4	20,0
Oslo	17	3	17,6
Hordaland	32	4	12,5
Nordland	17	2	11,8
Finnmark	5	0	0,0
TOTALT	308	84	27,3

Tabell 63. Oversikt over hvem som driver kantinen, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Drives av skolen selv (egen ansatt på skolen/elevdrevet)	100,0	91,7	91,7
Drives av en ekstern privat person/bedrift	0,0	4,2	4,2
Drives av kommunen/fylkeskommunen	0,0	4,2	4,2

Tabell 64. Oversikt over hvor godt ansvarlige for kantinen/matboden/skolerestaurant o.l. opplever at driften av kantine/matbod e.l. fungerer, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Svært godt	25,0	45,8	27,1
Godt	66,7	50,0	60,4
Verken godt eller dårlig	8,3	4,2	12,5

Svarkategorien "Dårlig"/"Svært dårlig" = 0 %

Tabell 65. Oversikt over type serveringstilbud, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Kantine (variert tilbud, gjerne muligheter for å sitte og spise maten på stedet)	41,7	70,8	75,0
Matbod (enkelt tilbud, trenger ikke å ha mulighet til å sitte og spise)	8,3	4,2	14,6
Skolerestaurant (fokus på dagens meny, med få eller ingen andre tilbud, muligheter for å sitte og spise maten på stedet)	16,7	8,3	0,0
Annet	33,3	16,7	8,3
Vet ikke	0,0	0,0	2,1

Tabell 66. Oversikt over hvordan kantinen/matboden/skolerestaurant o.l. drives, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Drives av elever i mat- og restaurantfag eller helse- og sosialfag (også under oppsyn/styring av voksne)	8,3	0,0	8,3
Drives av elever med tilrettelagt undervisning (men under oppsyn/styring av voksne)	8,3	12,5	43,8
Drives av øvrige elever (også under oppsyn/styring av voksne)	50,0	62,5	60,4
Egen skoleansatt ansvarlig for kantine/matbod/skolerestaurant (drevet av skolen)	25,0	41,7	43,8
Drives av frivillige foreldre/pensionister/organisasjoner	8,3	4,2	2,1
Drives av en privat person eller en bedrift (ISS o.l.)	0,0	4,2	6,3
Ansatt i arbeidstrenings/NAV/kommune	0,0	4,2	6,3
Annet	25,0	8,3	4,2

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 67. Oversikt over kantiner/matboder/skolerestauranter o.l. som disponerer lokaler med sitteplasser, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Ja	75,0	87,5	89,6
Nei	25,0	12,5	10,4

Tabell 68. Oversikt over i hvilken grad lokalene kantinen/matboden disponerer er egnet for bespisning, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole	Kombinert barne- og ungdomsskole	Ungdomsskole
	n= 9	n= 21	n= 43
I stor grad	44,4	52,4	60,5
I ganske stor grad	55,6	38,1	20,9
I verken stor eller liten grad	0,0	4,8	11,6
I ganske liten grad	0,0	4,8	2,3
I liten grad	0,0	0,0	2,3
Vet ikke	0,0	0,0	2,3

Andeler er beregnet ut i fra de som disponerte lokaler med sitteplasser

Tabell 69. Oversikt over kjøkkenfasiliteter som disponeres av kantinen/matboden, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole	Kombinert barne- og ungdomsskole	Ungdomsskole
	n= 12	n= 24	n= 48
Ja, men begrensede kjøkkenfasiliteter (f.eks. en kokeplate og et kjøleskap o.l.)	8,3	25,0	39,6
Ja, fullt utstyrt kjøkken (evt. storhusholdningskjøkken)	33,3	33,3	33,3
Nei, bruker skolekjøkken	50,0	37,5	18,8
Nei, deler kjøkkenfasiliteter med andre (f.eks. SFO/AKS)	8,3	4,2	2,1
Nei, ingen kjøkkenfasiliteter	0,0	0,0	6,3

Tabell 70. Oversikt over i hvilken grad kjøkkenfasilitetene er egnet for tilberedning til det antallet elever som benytter seg av tilbudet, andel i % fordelt på skoletype, n=80

	Barneskole n= 11	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 45
	Kombinert		
	Barneskole n= 11	barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 45
I stor grad	27,3	54,2	40,0
I ganske stor grad	36,4	25,0	40,0
I verken stor eller liten grad	27,3	12,5	8,9
I ganske liten grad	0,0	4,2	6,7
I liten grad	9,1	0,0	2,2
Vet ikke	0,0	4,2	2,2

Andeler er beregnet ut i fra de som disponerte kjøkkenfasiliteter

Tabell 71. Oversikt over prissetting av mat og drikke, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 45
	Kombinert		
	Barneskole n= 12	barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 45
Under selvkost (under råvarekostnader)	8,3	4,2	4,2
Selvkost (råvarekostnader)	50,0	37,5	47,9
Selvkost + fortjeneste	16,7	33,3	37,5
Gratis	16,7	12,5	2,1
Annен for prissetting	8,3	12,5	6,3
Vet ikke	0,0	0,0	2,1

Tabell 72. Oversikt over hvilke matvarer som tilbys på barneskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys

	n	Daglig	3-4 ganger i uken	1-2 ganger i uken	Sjeldent/ aldri	Vet ikke
Fin brødmat (loff, lyse baguetter, ciabatta)	9	0,0	0,0	11,1	88,9	0,0
Grov brødmat (grov brød/rundstykker/knekkebrød)	11	45,5	18,2	36,4	0,0	0,0
Frokostblanding/kornblanding/grøt	8	0,0	0,0	25,0	75,0	0,0
Egg og eggeretter	9	0,0	11,1	44,4	44,4	0,0
Lettmargarin eller myk margarin	10	50,0	10,0	30,0	10,0	0,0
Fiskepålegg (makrell, laks, tunfisk, fisk i wraps, fiskekaker)	9	55,6	22,2	0,0	22,2	0,0
Kjøttpålegg	11	45,5	18,2	27,3	9,1	0,0
Ostepålegg	11	45,5	18,2	27,3	9,1	0,0
Syltetøy	9	22,2	22,2	11,1	44,4	0,0
Annet pålegg	8	37,5	25,0	37,5	0,0	0,0
Frukt (hele/skåret opp, som pålegg eller tilbehør)	8	50,0	12,5	12,5	25,0	0,0
Grønnsaker (hele/skåret opp, som pålegg eller i varmrett)	10	20,0	30,0	40,0	10,0	0,0
Salatbar	8	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Boller/vafler/kaker	9	0,0	0,0	11,1	88,9	0,0
Yoghurt	9	0,0	0,0	11,1	77,8	11,1
Toast/pizza/pølser	9	0,0	0,0	44,4	55,6	0,0
Supper	9	0,0	0,0	55,6	44,4	0,0
Varme fiskeretter (fiskegrateng, fiskesuppe, fiskewok)	8	0,0	0,0	25,0	75,0	0,0
Andre varme retter (lasagne, pasta, gryteretter)	9	0,0	0,0	55,6	44,4	0,0
Potetgull, snacks, godteri, sjokolade	8	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Dessertprodukter (risdesserter, geléer/puddinger, kremer/saucer)	8	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Iskrem	8	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Annet	7	14,3	0,0	0,0	71,4	14,3

Tabell 73. Oversikt over hvilke drikkevarer som tilbys på barneskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys

	n	Daglig	3-4 ganger i uken	1-2 ganger i uken	Sjeldent/ aldri	Vet ikke
Vann fra karaffel	11	54,5	0,0	9,1	36,4	0,0
Vann fra flaske uten smak (med og uten kullsyre)	6	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Vann fra flaske med smak (med og uten kullsyre)	6	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Skummet melk	6	0,0	0,0	16,7	83,3	0,0
Ekstra lett melk	8	12,5	12,5	25,0	50,0	0,0
Lettmelk	11	45,5	9,1	18,2	27,3	0,0
Helmelk	5	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Smaksatt melk (sjokolademelk, milkshake)	8	12,5	0,0	37,5	50,0	0,0
Juice	8	12,5	0,0	50,0	37,5	0,0
Smoothies	5	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Brus, saft, iste o.l. med sukker	6	0,0	0,0	16,7	83,3	0,0
Brus, saft, iste o.l. uten sukker	6	0,0	0,0	16,7	83,3	0,0
Iskaffe	6	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Sportsdrikker	6	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Varme drikker (te, kaffedrikker, kakao)	6	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Annet	6	0,0	0,0	0,0	83,3	16,7

Tabell 74. Oversikt over hvilke matvarer som tilbys på kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys

	n	Daglig	3-4 ganger i uken	1-2 ganger i uken	Sjeldent/ aldri	Vet ikke
Fin brødmat (loff, lyse baguetter, ciabatta)	16	6,3	6,3	0,0	87,5	0,0
Grov brødmat (grov brød/rundstykker/knekkebrød)	22	54,5	13,6	27,3	4,5	0,0
Frokostblanding/kornblanding/grøt	18	11,1	5,6	11,1	66,7	5,6
Egg og eggeretter	16	6,3	0,0	37,5	56,3	0,0
Lettmargarin eller myk margarin	17	52,9	23,5	11,8	11,8	0,0
Fiskepålegg (makrell, laks, tunfisk, fisk i wraps, fiskekaker)	15	33,3	6,7	13,3	46,7	0,0
Kjøttpålegg	20	55,0	15,0	20,0	10,0	0,0
Ostepålegg	21	57,1	14,3	19,0	9,5	0,0
Syltetøy	15	40,0	0,0	26,7	33,3	0,0
Annet pålegg	17	35,3	5,9	17,6	35,3	5,9
Frukt (hele/skåret opp, som pålegg eller tilbehør)	17	52,9	5,9	5,9	35,3	0,0
Grønnsaker (hele/skåret opp, som pålegg eller i varmrrett)	14	28,6	14,3	28,6	28,6	0,0
Salatbar	15	6,7	0,0	13,3	73,3	6,7
Boller/vafler/kaker	17	0,0	0,0	23,5	76,5	0,0
Yoghurt	21	42,9	4,8	14,3	38,1	0,0
Toast/pizza/pølser	18	22,2	5,6	11,1	61,1	0,0
Supper	17	0,0	0,0	23,5	70,6	5,9
Varme fiskeretter (fiskegrateng, fiskesuppe, fiskewok)	15	0,0	0,0	20,0	73,3	6,7
Andre varme retter (lasagne, pasta, gryteretter)	17	5,9	5,9	29,4	52,9	5,9
Potetgull, snacks, godteri, sjokolade	15	0,0	0,0	0,0	93,3	6,7
Dessertprodukter (risdesserter, geléer/puddinger, kremer/sauser)	15	0,0	0,0	6,7	86,7	6,7
Iskrem	15	0,0	0,0	0,0	93,3	6,7
Annet	17	11,8	5,9	11,8	52,9	17,6

Tabell 75. Oversikt over hvilke drikkevarer som tilbys på kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys

	n	Daglig	3-4 ganger i uken	1-2 ganger i uken	Sjeldent/ aldri	Vet ikke
Vann fra karaffel	18	55,6	5,6	5,6	33,3	0,0
Vann fra flaske uten smak (med og uten kullsyre)	16	6,3	0,0	0,0	93,8	0,0
Vann fra flaske med smak (med og uten kullsyre)	16	6,3	0,0	0,0	93,8	0,0
Skummet melk	18	27,8	0,0	0,0	66,7	5,6
Ekstra lett melk	18	44,4	5,6	0,0	44,4	5,6
Lettmelk	19	63,2	10,5	5,3	21,1	0,0
Helmelk	15	13,3	0,0	6,7	80,0	0,0
Smaksatt melk (sjokolademelk, milkshake)	21	47,6	0,0	0,0	52,4	0,0
Juice	22	50,0	9,1	13,6	27,3	0,0
Smoothies	16	6,3	0,0	0,0	93,8	0,0
Brus, saft, iste o.l. med sukker	16	25,0	0,0	0,0	75,0	0,0
Brus, saft, iste o.l. uten sukker	16	6,3	0,0	6,3	87,5	0,0
Iskaffe	15	20,0	0,0	0,0	80,0	0,0
Sportsdrikker	14	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Varme drikker	15	40,0	0,0	0,0	60,0	0,0
Annet	16	18,8	0,0	0,0	68,8	12,5

Tabell 76. Oversikt over hvilke matvarer som tilbys på ungdomsskoler, andel i %, fordelt på hvor ofte det tilbys

	n	Daglig	3-4 ganger i uken	1-2 ganger i uken	Sjeldent/ aldri	Vet ikke
Fin brødmat (loff, lyse baguetter, ciabatta)	32	28,1	3,1	15,6	53,1	0,0
Grov brødmat (grov brød/rundstykker/knekkebrød)	47	57,4	12,8	23,4	4,3	2,1
Frokostblanding/kornblanding/grøt	31	6,5	3,2	3,2	87,1	0,0
Egg og eggeretter	32	6,3	9,4	18,8	65,6	0,0
Lettmargarin eller myk margarin	38	42,1	5,3	18,4	31,6	2,6
Fiskepålegg (makrell, laks, tunfisk, fisk i wraps, fiskekaker)	34	2,9	11,8	17,6	67,6	0,0
Kjøtt pålegg	41	41,5	19,5	26,8	12,2	0,0
Ost pålegg	42	54,8	16,7	19,0	9,5	0,0
Syltetøy	36	16,7	2,8	8,3	72,2	0,0
Annet pålegg	29	17,2	13,8	17,2	48,3	3,4
Frukt (hele/skåret opp, som pålegg eller tilbehør)	41	58,5	9,8	12,2	14,6	4,9
Grønnsaker (hele/skåret opp, som pålegg eller i varmrrett)	34	20,6	14,7	38,2	23,5	2,9
Salatbar	35	8,6	5,7	42,9	40,0	2,9
Boller/vafler/kaker	34	2,9	2,9	29,4	58,8	5,9
Yoghurt	44	81,8	2,3	6,8	9,1	0,0
Toast/pizza/pølser	36	11,1	8,3	36,1	44,4	0,0
Supper	35	8,6	2,9	34,3	51,4	2,9
Varme fiskeretter (fiskegrateng, fiskesuppe, fiskewok)	32	0,0	0,0	12,5	78,1	9,4
Andre varme retter (lasagne, pasta, gryteretter)	36	11,1	5,6	44,4	38,9	0,0
Potetgull, snacks, godteri, sjokolade	31	0,0	0,0	3,2	83,9	12,9
Dessertprodukter (risdesserter, geléer/puddinger, kremer/saucer)	33	3,0	0,0	6,1	81,8	9,1
Iskrem	31	6,5	0,0	6,5	80,6	6,5
Annet	24	20,8	0,0	12,5	50,0	16,7

Tabell 77. Oversikt over hvilke drikkevarer som tilbys på ungdomsskoler, andel i % fordelt på hvor ofte det tilbys

	n	Daglig	3-4 ganger i uken	1-2 ganger i uken	Sjeldent/ aldri	Vet ikke
Vann fra karaffel	37	48,6	2,7	2,7	43,2	2,7
Vann fra flaske uten smak (med og uten kullsyre)	34	14,7	2,9	0,0	82,4	0,0
Vann fra flaske med smak (med og uten kullsyre)	32	25,0	0,0	3,1	71,9	0,0
Skummet melk	31	22,6	3,2	0,0	67,7	6,5
Ekstra lett melk	35	40,0	5,7	0,0	51,4	2,9
Lettmelk	40	60,0	5,0	2,5	32,5	0,0
Helmelk	27	7,4	0,0	0,0	88,9	3,7
Smaksatt melk (sjokolademelk, milkshake o.l.)	44	75,0	2,3	13,6	9,1	0,0
Juice	47	76,6	6,4	10,6	6,4	0,0
Smoothies	29	13,8	0,0	17,2	65,5	3,4
Brus, saft, iste o.l. med sukker	36	25,0	2,8	2,8	66,7	2,8
Brus, saft, iste o.l. uten sukker	31	16,1	3,2	6,5	74,2	0,0
Iskaffe	34	26,5	0,0	5,9	64,7	2,9
Sportsdrikker	31	0,0	3,2	0,0	93,5	3,2
Varme drikker	35	31,4	2,9	5,7	57,1	2,9
Annet	24	12,5	0,0	4,2	75,0	8,3

Tabell 78. Oversikt over om ansvarlig for kantinen/matboden har kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Ja	58,3	50,0	56,3
Nei	8,3	25,0	18,8
Usikker	33,3	25,0	25,0

Tabell 79. Oversikt over om ansvarlig for kantinen/matboden har kjennskap til "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i % fordelt på skoletype, n=83

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 23	Ungdomsskole n= 48
Ja	58,3	52,2	52,1
Nei	8,3	26,1	18,8
Usikker	33,3	21,7	29,2

Tabell 80. Oversikt over andel (%) som opplever utfordringer/problemer med å følge retningslinjene, fordelt på skoletype, n=44

	Barneskole n=7	Kombinert barne- og ungdomsskole n=12	Ungdomsskole n=25
Ja	28,6	16,7	32,0
Nei	71,4	83,3	68,0

Andeler er beregnet ut i fra de skoler hvor ansvarlige for kantine/ matbod kjente til retningslinjene

Tabell 81. Oversikt over om det er definert målsettinger for driften av kantinen/matboden, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Ja	66,7	83,3	62,5
Nei	33,3	12,5	31,3
Vet ikke	0,0	4,2	6,3

Tabell 82. Oversikt over om det tas spesielle hensyn til elever med helsetilstander som krever tilpasset kosthold, andel i % fordelt på skoletype

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48	
Tar spesielle hensyn til elever med helsetilstander som krever tilpasset kosthold	Ja Nei Vet ikke	91,7 8,3 0,0	79,2 16,9 4,2	58,3 39,6 2,1
		n=11	n=23	n=48
Opplever utfordringer knyttet til matvaner til elever med helsetilstander som krever tilpasset kosthold	Ja Nei Vet ikke	27,3 72,7 0,0	17,4 73,9 8,7	10,4 85,4 4,2

Tabell 83. Oversikt over om det tas spesielle hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer, andel i % fordelt på skoletype

		Barneskole	Kombinert barne- og ungdomsskole	Ungdomsskole
		n= 12	n= 24	n= 48
Tar spesielle hensyn til elever med matvaner fra andre kulturer	Ja	66,7	50,0	62,5
	Nei	25,0	50,0	37,5
	Vet ikke	8,3	0,0	0,0
		n=12	n=24	n=47
Opplever utfordringer knyttet til matvaner til elever fra andre kulturer	Ja	0,0	4,2	6,4
	Nei	91,7	87,5	93,6
	Vet ikke	8,3	8,3	0,0

Tabell 84. Oversikt over i hvilken grad ansvarlige for kantinen/matbodene opplever at elever har andre ønsker med hensyn til mat (f.eks. vegetar, økologisk, dietter o.l.), andel i % fordelt på skoletype, n=84

		Barneskole	Kombinert barne- og ungdomsskole	Ungdomsskole
		n= 12	n= 24	n= 48
I ganske stor grad		8,3	0,0	0,0
I verken stor eller liten grad		25,0	16,7	18,8
I ganske liten grad		16,7	20,8	31,3
I liten grad		50,0	54,2	47,9
Vet ikke		0,0	8,3	2,1

Tabell 85. Oversikt over hvilke muligheter elevene har til å gi tilbakemeldinger om tilbudet, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
	Kombinert barne- og ungdomsskole		
Tas opp i kantineråd/kostgruppe	41,7	45,8	43,8
Skriftlige tilbakemeldinger	16,7	25,0	29,2
Evalueringskjema	8,3	0,0	2,1
Ingen ordning	16,7	4,2	12,5
Vet ikke	0,0	4,2	4,2
Annet	16,7	37,5	35,4

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 86. Oversikt over hvordan det tilrettelegges for kompetanseheving av kantinenes/matbodens ansatte når det gjelder kosthold og helse, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
	Kombinert barne- og ungdomsskole		
Ingen tilrettelegging	58,3	58,3	54,2
De ansatte er med i ernæringsforum, kantinering o.l.	0,0	0,0	2,1
De ansatte deltar på kurs/møter/seminarer om kosthold og helse	8,3	16,7	27,1
Andre former for kompetanseheving av ansatte om kosthold og helse	16,7	20,8	12,5
Annet	8,3	12,5	22,9

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 87. Oversikt over hvordan det tilrettelegges for kompetanseheving av kantinenes/matbodens ansatte når det gjelder hygiene, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Ingen tilrettelegging	75,0	58,3	45,8
Ansatte deltar på kurs/møter/seminarer om hygiene	0,0	12,5	10,4
Andre former for kompetanseheving av ansatte om hygiene	8,3	20,8	27,1
Annet	8,3	8,3	18,8

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 88. Oversikt over ønskelige former for kompetanseheving av kantinenes/matbodens ansatte når det gjelder kosthold og helse og/eller hygiene, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Ønsker ingen former for kompetanseheving	25,0	25,0	14,6
Ønsker materiell/oppskrifter om kosthold og helse for ansatte	66,7	41,7	56,3
Ønsker kurs/møter/seminarer om kosthold og helse for ansatte	41,7	16,7	31,3
Ønsker kurs/møter/seminarer om hygiene	41,7	8,3	14,6
Ønsker informasjonsmateriell for ansatte om hygiene	33,3	54,2	35,4
Annet	8,3	4,2	2,1

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 89. Oversikt over om skoler har kantineråd eller folkehelsegruppe, andel i % fordelt på skoletype, n=82

	Barneskole n= 10	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
Ja	10,0	8,3	8,3
Nei	70,0	91,7	83,3
Vet ikke	20,0	0,0	8,3

Tabell 90. Oversikt over hvilke former for hjelpe midler/informasjonsmateriell ansvarlig for/ansatte i kantinen/matboden har kjennskap til, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
	Kombinert barne- og ungdomsskole		
Brosyre om Nøkkelhullet	41,7	33,3	41,7
Brosyren "Små grep, stor forskjell"	25,0	8,3	18,8
Kokebok for alle	58,3	58,3	58,3
Ikke kjent med nevnte hjelpe midler/informasjonsmateriell	8,3	37,5	35,4
Annet	0,0	4,2	0,0

I dette spørsmålet var det tillatt med flere kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 91. Oversikt over hvilke faktorer ansvarlig for/ansatte i kantinen/matboden mener er de viktigste for hvilke mat- og drikkevarer som tilbys, andel i % fordelt på skoletype, n=84

	Barneskole n= 12	Kombinert barne- og ungdomsskole n= 24	Ungdomsskole n= 48
	Kombinert barne- og ungdomsskole		
Kantinen målsettinger	58,3	54,2	47,9
Føringer lagt av skolen	33,3	54,2	45,8
Fortjeneste	0,0	12,5	6,3
Ønsker fra elevene	58,3	83,3	72,9
Konkurranse fra andre matutsalg i nærheten	0,0	4,2	12,5
Innkjøpsrutiner/råvareleverandører	8,3	8,3	16,7
Lokaler (kjøkkenfasiliteter, lager o.l.)	33,3	41,7	31,3
Vet ikke	8,3	4,2	2,1
Annet	25,0	12,5	20,8

I dette spørsmålet var det tillatt med tre kryss, derfor blir totalen mer enn 100 %

Tabell 92. Oversikt over hvilke områder ansvarlig for kantinen/matboden på barneskoler mener det er behov for å forbedre, andel i %

	n	I stor grad ¹	I verken stor eller liten grad	I liten grad ²
Åpningstider for kantinen/matboden	11	18,2	0,0	81,8
Lokaler som brukes til spising	11	18,2	27,3	54,5
Mattilbudet	11	18,2	18,2	63,6
Drikketilbudet	11	18,2	18,2	63,7
Spisemiljøet	10	20,0	20,0	60,0

Sammenslåtte kategorier: ¹" I stor grad" og "i ganske stor grad", ²"i liten grad" og "i ganske liten grad"

Tabell 93. Oversikt over hvilke områder ansvarlig for kantinen/matboden på kombinerte barne- og ungdomsskoler mener det er behov for å forbedre, andel i %

	n	I stor grad ¹	I verken stor eller liten grad	I liten grad ²
Åpningstider for kantinen/matboden	24	16,7	8,3	75,0
Lokaler som brukes til spising	24	29,1	12,5	58,3
Mattilbudet	24	20,8	25,0	54,2
Drikketilbudet	23	17,4	30,4	52,1
Spisemiljøet	24	25,0	20,8	54,2

Sammenslåtte kategorier: ¹" I stor grad" og "i ganske stor grad", ²"i liten grad" og "i ganske liten grad"

Tabell 94. Oversikt over hvilke områder ansvarlig for kantinen/matboden på ungdomsskoler mener det er behov for å forbedre, andel i %

	n	I stor grad ¹	I verken stor eller liten grad	I liten grad ²
Åpningstider for kantinen/matboden	45	8,9	26,7	64,4
Lokaler som brukes til spising	43	25,6	9,3	65,2
Mattilbudet	45	28,9	40,0	31,1
Drikketilbudet	43	25,6	32,6	41,9
Spisemiljøet	44	25,0	25,0	50,0

Sammenslåtte kategorier: ¹" I stor grad" og "i ganske stor grad", ²"i liten grad" og "i ganske liten grad"

Vedlegg 2: Resultater fra spørreundersøkelsen, fylkesvis fordeling

A. Spørreskjema til kontaktlærer

Tabell 95. Fylkesvis rangering på matpakkedeckning %-fordeling, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med matpakke
1.	Møre og Romsdal	59	99,7
1.	Oppland	30	99,7
2.	Sogn og Fjordane	45	99,6
2.	Telemark	30	99,6
3.	Oslo	63	99,5
4.	Sør-Trøndelag	49	99,4
5.	Aust-Agder	30	99,3
5.	Buskerud	58	99,2
6.	Troms	36	98,9
7.	Finnmark	26	98,7
7.	Vest-Agder	26	98,7
8.	Hordaland	107	98,6
9.	Akershus	100	98,4
10.	Østfold	62	98,3
11.	Vestfold	40	97,8
12.	Nordland	53	97,6
13.	Rogaland	78	96,8
14.	Nord-Trøndelag	29	93,1
15.	Hedmark	35	88,4
	TOTALT	956	98,1

Tabell 96. Fylkesvis rangering på matpakkedekning %-fordeling, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med matpakke
1.	Sogn og Fjordane	26	99,3
2.	Oppland	20	98,0
3.	Hordaland	84	97,7
4.	Akershus	61	96,8
5.	Buskerud	56	96,6
5.	Østfold	41	96,6
6.	Troms	29	96,4
7.	Vest-Agder	19	94,9
8.	Sør-Trøndelag	26	94,7
9.	Nordland	29	94,5
10.	Oslo	35	94,4
11.	Aust-Agder	28	94,2
12.	Møre og Romsdal	55	94,1
13.	Rogaland	53	93,7
14.	Vestfold	31	91,7
15.	Nord-Trøndelag	17	88,5
16.	Finnmark	17	88,3
17.	Hedmark	30	85,4
17.	Telemark	16	85,4
	TOTALT	673	94,6

Tabell 97. Fylkesvis rangering på matpakkedekning %-fordeling, 8.-10. trinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med matpakke
1.	Nord-Trøndelag	16	83,1
2.	Rogaland	31	80,8
3.	Troms	24	78,9
4.	Sogn og Fjordane	26	77,7
5.	Oppland	24	77,3
6.	Vest-Agder	31	77,0
7.	Hordaland	44	75,6
8.	Akershus	55	74,0
9.	Hedmark	41	72,1
10.	Buskerud	22	70,7
11.	Vestfold	22	69,4
12.	Telemark	15	68,2
13.	Aust-Agder	14	67,6
13.	Sør-Trøndelag	30	67,6
14.	Nordland	28	64,6
15.	Oslo	32	63,6
15.	Østfold	20	63,6
16.	Møre og Romsdal	40	58,4
17.	Finnmark	13	37,7
	TOTALT	528	70,8

Tabell 98. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt medbrakt frukt
1.	Vest-Agder	26	47,4
2.	Akershus	102	41,9
3.	Oslo	64	35,3
4.	Hordaland	106	33,9
4.	Rogaland	73	33,9
5.	Vestfold	40	33,2
6.	Hedmark	34	32,6
7.	Aust-Agder	32	31,3
8.	Møre og Romsdal	60	30,4
9.	Sør-Trøndelag	49	29,5
10.	Østfold	60	29,4
11.	Buskerud	59	29,3
12.	Troms	35	28,4
13.	Telemark	31	27,1
14.	Oppland	31	26,5
15.	Nordland	50	19,6
16.	Nord-Trøndelag	28	19,3
17.	Finnmark	25	18,7
18.	Sogn og Fjordane	47	17,7
	TOTALT	952	31,0

Tabell 99. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt medbrakt frukt
1.	Vest-Agder	18	32,8
2.	Akershus	61	31,2
3.	Oslo	36	25,9
4.	Vestfold	31	25,7
5.	Hordaland	86	24,0
6.	Østfold	42	23,8
7.	Buskerud	55	23,6
8.	Rogaland	53	21,8
9.	Oppland	20	21,1
10.	Møre og Romsdal	54	20,8
11.	Hedmark	31	20,1
12.	Aust-Agder	27	18,8
13.	Sør-Trøndelag	26	18,0
14.	Sogn og Fjordane	27	16,5
15.	Telemark	15	15,7
16.	Troms	27	13,6
17.	Finnmark	16	10,6
18.	Nordland	29	10,0
19.	Nord-Trøndelag	17	9,6
	TOTALT	671	21,7

Tabell 100. Fylkesvis rangering for medbrakt frukt i %, 8.-10. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt medbrakt frukt
1.	Akershus	56	13,7
2.	Hedmark	38	13,6
3.	Aust-Agder	13	11,8
4.	Oslo	32	11,7
5.	Vestfold	22	11,4
6.	Nord-Trøndelag	14	10,9
7.	Østfold	19	10,4
8.	Telemark	15	10,1
9.	Rogaland	30	10,0
10.	Troms	24	9,2
11.	Buskerud	22	8,8
12.	Sogn og Fjordane	23	8,6
13.	Vest-Agder	28	8,4
14.	Oppland	24	7,4
15.	Møre og Romsdal	38	6,1
15.	Hordaland	42	6,1
16.	Nordland	26	4,9
17.	Finnmark	13	3,9
18.	Sør-Trøndelag	29	3,1
TOTALT		508	9,1

Tabell 101. Fylkesvis rangering for medbrakt grønnsaker i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt medbrakt grønnsaker
1.	Akershus	102	23,6
2.	Oslo	64	21,5
3.	Buskerud	57	17,9
4.	Østfold	59	16,5
5.	Vest-Agder	23	15,3
6.	Vestfold	39	15,2
7.	Aust-Agder	29	14,7
8.	Rogaland	72	14,5
9.	Sør-Trøndelag	47	13,3
10.	Hedmark	33	12,4
11.	Hordaland	101	12,0
12.	Finnmark	26	11,1
12.	Møre og Romsdal	59	11,1
12.	Oppland	29	11,1
12.	Troms	34	11,1
13.	Telemark	28	9,0
14.	Sogn og Fjordane	44	8,9
15.	Nordland	48	8,5
16.	Nord-Trøndelag	27	8,4
TOTALT		921	14,5

Tabell 102. Fylkesvis rangering for medbrakt grønnsaker i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt medbrakt grønnsaker
1.	Akershus	58	20,7
2.	Oslo	34	20,6
3.	Buskerud	52	15,1
4.	Østfold	40	13,4
5.	Hordaland	73	11,9
6.	Vest-Agder	18	11,4
7.	Vestfold	30	11,2
8.	Rogaland	53	10,7
9.	Hedmark	25	10,6
10.	Sør-Trøndelag	25	10,4
11.	Møre og Romsdal	50	9,9
12.	Oppland	18	9,1
13.	Aust-Agder	25	8,9
14.	Troms	27	7,5
15.	Sogn og Fjordane	23	6,9
16.	Nord-Trøndelag	16	6,8
17.	Nordland	27	6,7
18.	Telemark	15	6,6
19.	Finnmark	16	3,7
	TOTALT	625	11,9

Tabell 103. Fylkesvis rangering for medbrakt grønnsaker i %, 8.-10. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt medbrakt grønnsaker
1.	Oslo	30	10,4
2.	Aust-Agder	14	9,7
3.	Akershus	55	9,2
4.	Nordland	28	7,2
5.	Vestfold	21	7,0
6.	Buskerud	22	6,4
7.	Nord-Trøndelag	14	6,2
8.	Sør-Trøndelag	27	5,4
9.	Hordaland	37	5,3
9.	Østfold	20	5,3
10.	Hedmark	38	5,0
10.	Vest-Agder	25	5,0
11.	Telemark	15	4,5
12.	Møre og Romsdal	38	4,3
12.	Troms	24	4,3
13.	Rogaland	28	4,1
14.	Oppland	22	3,3
15.	Sogn og Fjordane	23	3,0
16.	Finnmark	13	2,6
	TOTALT	494	5,9

Tabell 104. Fylkesvis rangering for frukt fra skolen i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt frukt fra skolen
1.	Nordland	52	63,9
2.	Sogn og Fjordane	40	62,3
3.	Finnmark	23	52,2
4.	Sør-Trøndelag	46	51,1
5.	Nord-Trøndelag	29	44,7
6.	Troms	35	44,3
7.	Rogaland	74	42,7
8.	Oppland	32	41,6
9.	Telemark	27	39,3
10.	Hordaland	106	38,7
11.	Buskerud	58	36,9
12.	Aust-Agder	27	32,7
13.	Oslo	60	30,3
14.	Vest-Agder	25	29,1
15.	Møre og Romsdal	56	24,6
16.	Hedmark	33	23,0
17.	Akershus	95	19,7
17.	Østfold	59	19,7
18.	Vestfold	38	13,1
	TOTALT	915	36,2

Tabell 105. Fylkesvis rangering for frukt fra skolen i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt frukt fra skolen
1.	Finnmark	18	62,1
2.	Nordland	29	62,0
3.	Nord-Trøndelag	17	61,7
4.	Sør-Trøndelag	27	57,7
5.	Sogn og Fjordane	26	51,0
6.	Telemark	14	45,9
7.	Rogaland	52	44,1
8.	Aust-Agder	26	40,1
9.	Buskerud	56	38,5
9.	Troms	29	38,5
10.	Oppland	21	35,1
11.	Hedmark	27	31,3
11.	Oslo	36	31,3
11.	Vest-Agder	18	31,3
12.	Hordaland	80	29,7
13.	Møre og Romsdal	53	28,3
14.	Østfold	40	26,0
15.	Vestfold	30	24,3
16.	Akershus	59	11,0
	TOTALT	658	36,0

Tabell 106. Fylkesvis rangering for frukt fra skolen i %, 8.-10. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med frukt fra skolen
1.	Vest-Agder	30	91,4
2.	Nord-Trøndelag	16	89,1
3.	Telemark	15	81,3
4.	Østfold	19	81,2
5.	Buskerud	20	80,4
6.	Møre og Romsdal	37	73,9
7.	Aust-Agder	15	73,2
8.	Sør-Trøndelag	30	72,8
9.	Rogaland	28	72,2
10.	Hordaland	42	70,2
11.	Sogn og Fjordane	24	68,8
12.	Finnmark	13	68,2
13.	Nordland	27	67,2
14.	Oslo	32	65,3
15.	Troms	24	60,8
16.	Oppland	24	59,6
17.	Vestfold	22	58,7
18.	Hedmark	35	54,1
19.	Akershus	51	50,9
	TOTALT	504	68,7

Tabell 107. Fylkesvis rangering for grønnsaker fra skolen i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt grønnsaker fra skolen
1.	Sogn og Fjordane	38	41,2
2.	Nordland	36	27,0
3.	Telemark	19	21,0
4.	Finnmark	21	17,5
5.	Hedmark	32	16,0
6.	Aust-Agder	22	14,8
7.	Hordaland	80	14,6
8.	Buskerud	39	13,8
9.	Oppland	25	13,7
10.	Troms	29	13,4
11.	Rogaland	55	12,3
12.	Sør-Trøndelag	36	12,1
13.	Møre og Romsdal	50	8,7
14.	Oslo	48	7,0
15.	Vest-Agder	23	4,3
16.	Nord-Trøndelag	25	4,1
17.	Østfold	47	4,0
18.	Akershus	77	2,7
19.	Vestfold	35	0,1
	TOTALT	737	12,3

Tabell 108. Fylkesvis rangering for grønnsaker fra skolen i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt grønnsaker fra skolen
1.	Sogn og Fjordane	19	33,0
2.	Hedmark	25	25,7
3.	Rogaland	36	24,3
4.	Nord-Trøndelag	15	18,6
5.	Sør-Trøndelag	17	16,5
6.	Vest-Agder	17	13,5
7.	Oslo	26	11,1
8.	Finnmark	13	10,3
9.	Telemark	12	10,0
10.	Møre og Romsdal	42	9,6
10.	Nordland	23	9,6
11.	Hordaland	65	8,8
12.	Buskerud	35	8,1
13.	Oppland	16	7,1
14.	Vestfold	24	6,3
15.	Akershus	56	2,4
16.	Troms	22	2,3
17.	Østfold	32	1,3
18.	Aust-Agder	21	0,0
	TOTALT	516	10,5

Tabell 109. Fylkesvis rangering for grønnsaker fra skolen i %, 8.-10. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt
			grønnsaker fra skolen
1.	Sogn og Fjordane	21	43,2
2.	Nord-Trøndelag	14	29,8
3.	Telemark	12	29,1
4.	Møre og Romsdal	31	26,7
5.	Finnmark	13	26,0
6.	Vest-Agder	18	22,5
7.	Oppland	17	22,4
8.	Oslo	20	21,8
9.	Akershus	39	17,2
10.	Sør-Trøndelag	28	16,0
11.	Hordaland	33	14,8
12.	Nordland	21	14,3
13.	Hedmark	30	12,2
14.	Rogaland	22	10,5
15.	Buskerud	16	10,3
16.	Vestfold	14	9,9
17.	Østfold	12	9,2
18.	Aust-Agder	13	7,4
19.	Troms	18	6,0
	TOTALT	392	18,3

Tabell 110. Fylkesvis rangering for vann til maten i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med vann til maten
1.	Oslo	64	61,8
2.	Buskerud	58	42,8
3.	Vestfold	40	42,3
4.	Aust-Agder	31	39,5
5.	Akershus	100	37,7
6.	Rogaland	77	36,4
7.	Telemark	30	35,8
8.	Hordaland	108	35,6
9.	Hedmark	35	33,3
10.	Østfold	61	33,3
11.	Troms	33	30,6
12.	Finnmark	26	29,5
13.	Nordland	49	28,0
14.	Oppland	33	27,3
15.	Sør-Trøndelag	45	24,5
16.	Vest-Agder	25	24,4
17.	Sogn og Fjordane	44	22,7
18.	Nord-Trøndelag	27	20,9
19.	Møre og Romsdal	55	20,0
	TOTALT	941	34,5

Tabell 111. Fylkesvis rangering for vann til maten i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med vann til maten
1.	Oslo	36	49,6
2.	Vestfold	31	48,6
3.	Telemark	14	45,9
4.	Akershus	62	43,6
5.	Aust-Agder	28	43,5
6.	Finnmark	17	40,7
7.	Buskerud	58	40,1
8.	Rogaland	54	39,6
9.	Østfold	42	36,5
10.	Hordaland	84	34,8
11.	Sogn og Fjordane	28	34,5
12.	Vest-Agder	19	33,0
13.	Troms	25	31,8
14.	Sør-Trøndelag	26	31,2
14.	Møre og Romsdal	53	31,2
15.	Oppland	21	29,2
16.	Nord-Trøndelag	17	28,3
17.	Nordland	29	27,9
18.	Hedmark	30	25,0
	TOTALT	674	37,1

Tabell 112. Fylkesvis rangering for vann til maten i %, 8.-10. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med vann til maten
1.	Buskerud	23	49,3
2.	Oslo	32	46,0
3.	Vestfold	22	45,4
4.	Aust-Agder	15	44,1
5.	Akershus	55	43,1
6.	Telemark	15	42,5
7.	Østfold	20	40,5
8.	Hedmark	40	35,8
9.	Oppland	25	35,4
10.	Vest-Agder	29	34,5
11.	Hordaland	43	33,3
12.	Rogaland	29	32,9
13.	Sør-Trøndelag	29	31,5
14.	Troms	23	31,4
15.	Sogn og Fjordane	25	30,3
16.	Møre og Romsdal	38	29,7
17.	Nordland	27	29,5
18.	Nord-Trøndelag	16	29,1
19.	Finnmark	13	27,0
	TOTALT	519	36,5

Tabell 113. Fylkesvis rangering for melk til maten i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med melk til maten
1.	Nord-Trøndelag	30	73,7
2.	Sogn og Fjordane	46	73,1
3.	Møre og Romsdal	59	67,6
4.	Sør-Trøndelag	50	62,6
5.	Rogaland	80	62,5
6.	Hedmark	35	62,3
7.	Vest-Agder	26	61,8
8.	Nordland	52	61,3
9.	Troms	37	58,0
10.	Akershus	103	56,7
11.	Østfold	61	56,0
12.	Hordaland	110	53,9
13.	Oppland	33	53,5
14.	Vestfold	40	51,1
15.	Telemark	31	50,5
16.	Buskerud	58	49,8
17.	Oslo	63	45,4
18.	Aust-Agder	31	45,2
19.	Finnmark	27	44,1
19.	TOTALT	972	57,3

Tabell 114. Fylkesvis rangering for melk til maten i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med melk til maten
1.	Møre og Romsdal	55	52,4
2.	Sør-Trøndelag	27	51,1
3.	Vest-Agder	19	49,7
4.	Hedmark	31	48,2
5.	Sogn og Fjordane	28	47,9
6.	Nord-Trøndelag	17	47,3
7.	Nordland	29	46,0
8.	Oppland	21	45,4
9.	Troms	27	44,3
10.	Rogaland	53	43,5
11.	Hordaland	86	42,0
12.	Akershus	62	39,6
13.	Buskerud	57	39,2
14.	Oslo	36	38,2
15.	Telemark	15	34,9
16.	Østfold	42	33,9
17.	Finnmark	16	30,8
18.	Aust-Agder	28	27,2
19.	Vestfold	31	26,2
	TOTALT	680	41,6

Tabell 115. Fylkesvis rangering for melk til maten i %, 8.-10. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med melk til maten
1.	Sør-Trøndelag	30	36,0
2.	Rogaland	31	34,4
3.	Vest-Agder	31	29,2
4.	Sogn og Fjordane	26	28,6
5.	Hordaland	42	24,1
6.	Troms	24	22,6
7.	Nord-Trøndelag	15	22,2
8.	Nordland	26	21,8
9.	Møre og Romsdal	36	21,0
10.	Finnmark	12	18,0
11.	Oppland	22	17,8
12.	Aust-Agder	13	14,0
13.	Buskerud	23	11,4
14.	Hedmark	36	11,3
15.	Østfold	18	7,6
16.	Akershus	52	7,0
17.	Vestfold	19	5,9
18.	Oslo	30	4,8
19.	Telemark	12	3,0
	TOTALT	498	18,6

Tabell 116. Fylkesvis rangering for juice til maten i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med juice til maten
1.	Sør-Trøndelag	43	9,9
2.	Troms	32	8,3
3.	Akershus	92	7,2
4.	Hordaland	90	7,0
5.	Finnmark	24	6,9
6.	Nord-Trøndelag	25	6,7
6.	Østfold	59	6,7
7.	Nordland	39	6,2
8.	Oslo	59	6,0
9.	Oppland	28	5,8
9.	Møre og Romsdal	42	5,8
10.	Vestfold	37	5,3
11.	Buskerud	46	4,8
12.	Telemark	24	3,7
13.	Aust-Agder	23	3,4
14.	Sogn og Fjordane	35	3,2
14.	Hedmark	31	3,2
15.	Rogaland	65	3,1
16.	Vest-Agder	22	2,0
	TOTALT	816	5,8

Tabell 117. Fylkesvis rangering for juice til maten i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med juice til maten
1.	Finnmark	15	11,4
2.	Nord-Trøndelag	16	7,7
3.	Sogn og Fjordane	25	7,2
4.	Møre og Romsdal	48	6,5
4.	Oppland	19	6,5
5.	Sør-Trøndelag	25	6,3
5.	Hordaland	77	6,3
6.	Troms	25	6,0
6.	Akershus	55	6,0
7.	Hedmark	24	5,9
8.	Telemark	12	5,7
8.	Oslo	28	5,7
9.	Buskerud	41	5,6
10.	Nordland	24	5,2
11.	Østfold	37	4,7
12.	Rogaland	40	4,1
13.	Vestfold	30	3,5
14.	Aust-Agder	26	2,4
15.	Vest-Agder	16	0,8
TOTALT		583	5,6

Tabell 118. Fylkesvis rangering for juice til maten i %, 8.-10. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med juice til maten
1.	Oppland	23	16,6
2.	Finnmark	13	12,5
3.	Møre og Romsdal	35	11,1
4.	Hordaland	39	9,2
5.	Aust-Agder	13	8,6
6.	Nord-Trøndelag	15	8,0
7.	Rogaland	28	7,8
8.	Sør-Trøndelag	28	7,3
9.	Akershus	53	7,1
10.	Vestfold	20	6,3
11.	Hedmark	36	5,6
12.	Telemark	14	5,3
13.	Østfold	17	5,1
14.	Troms	23	4,9
15.	Nordland	24	4,5
16.	Sogn og Fjordane	20	4,1
17.	Buskerud	20	4,0
18.	Oslo	29	3,6
19.	Vest-Agder	27	2,5
TOTALT		477	7,1

Tabell 119. Fylkesvis rangering for saft o.l. med sukker til maten i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med saft o.l. m/sukker til maten
1.	Finnmark	23	20,0
2.	Oppland	26	15,9
3.	Troms	32	12,5
4.	Nordland	35	12,3
5.	Buskerud	54	12,0
6.	Telemark	27	11,6
7.	Aust-Agder	25	10,7
8.	Hedmark	34	8,7
9.	Hordaland	93	7,9
9.	Nord-Trøndelag	26	7,9
10.	Akershus	84	7,6
11.	Møre og Romsdal	48	7,2
12.	Østfold	55	7,0
13.	Vest-Agder	23	6,9
14.	Vestfold	36	6,1
15.	Sør-Trøndelag	40	4,9
16.	Oslo	53	4,7
16.	Sogn og Fjordane	35	4,7
17.	Rogaland	60	4,2
	TOTALT	809	8,4

Tabell 120. Fylkesvis rangering for saft o.l. med sukker til maten i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med saft o.l. m/sukker til maten
1.	Finnmark	14	23,4
2.	Oppland	21	17,8
3.	Buskerud	50	10,9
4.	Hedmark	25	10,4
4.	Telemark	14	10,4
4.	Østfold	40	10,4
5.	Nord-Trøndelag	16	10,1
6.	Sogn og Fjordane	23	9,7
6.	Troms	23	9,7
7.	Hordaland	74	8,6
8.	Akershus	58	8,5
9.	Nordland	27	8,0
10.	Oslo	30	7,3
11.	Vestfold	30	7,0
12.	Aust-Agder	26	6,0
13.	Vest-Agder	16	4,8
14.	Sør-Trøndelag	23	4,7
15.	Rogaland	38	3,9
16.	Møre og Romsdal	45	2,3
	TOTALT	593	8,5

Tabell 121. Fylkesvis rangering for saft o.l. med sukker til maten i %, 8.-10. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med saft o.l. m/sukker til maten
1.	Nordland	25	21,0
2.	Nord-Trøndelag	15	20,7
3.	Buskerud	21	19,1
4.	Akershus	53	18,5
5.	Finnmark	13	17,5
6.	Østfold	18	15,0
7.	Hedmark	37	14,0
8.	Sogn og Fjordane	20	13,7
9.	Hordaland	40	13,3
10.	Troms	22	12,9
11.	Oppland	20	12,6
12.	Aust-Agder	15	12,5
13.	Oslo	30	12,1
14.	Telemark	15	11,3
15.	Sør-Trøndelag	26	10,9
16.	Vestfold	22	10,6
16.	Rogaland	28	10,6
17.	Vest-Agder	27	9,6
18.	Møre og Romsdal	33	9,5
	TOTALT	480	13,9

Tabell 122. Fylkesvis rangering for saft o.l. uten sukker til maten i %, 1.-4. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med saft o.l. u/sukker til maten
1.	Finnmark	21	11,8
2.	Nordland	36	8,1
3.	Aust-Agder	17	7,6
4.	Akershus	76	7,1
5.	Buskerud	41	6,9
6.	Oppland	23	6,7
7.	Hedmark	30	6,6
7.	Østfold	50	6,6
8.	Sør-Trøndelag	36	5,8
9.	Vest-Agder	21	5,7
10.	Hordaland	84	5,5
11.	Telemark	21	5,1
12.	Troms	25	4,9
13.	Vestfold	33	4,8
14.	Nord-Trøndelag	22	4,3
15.	Møre og Romsdal	43	3,9
16.	Sogn og Fjordane	29	3,8
17.	Rogaland	52	2,5
18.	Oslo	47	2,4
	TOTALT	707	5,6

Tabell 123. Fylkesvis rangering for saft o.l. uten sukker til maten i %, 5.-7. årstrinn

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med saft o.l. u/sukker til maten
1.	Troms	25	11,9
2.	Nordland	25	8,7
3.	Hedmark	23	8,3
4.	Østfold	34	7,5
5.	Aust-Agder	24	7,1
6.	Hordaland	69	7,0
7.	Vestfold	29	6,8
8.	Finnmark	14	6,7
9.	Sogn og Fjordane	25	6,0
10.	Telemark	14	5,9
11.	Rogaland	43	5,8
12.	Buskerud	39	5,1
13.	Akershus	55	4,3
13.	Nord-Trøndelag	16	4,3
14.	Oslo	31	4,1
15.	Vest-Agder	16	3,9
16.	Oppland	19	3,2
17.	Møre og Romsdal	47	2,7
18.	Sør-Trøndelag	22	1,9
	TOTALT	570	5,8

**Tabell 124. Fylkesvis rangering for saft o.l. uten sukker til maten i %, 8.-10.
årstrinn**

Plassering	Fylke	Antall klasser (n)	% i gjennomsnitt med saft o.l. u/sukker til maten
1.	Finnmark	13	11,2
2.	Troms	22	5,8
3.	Akershus	50	5,6
3.	Østfold	16	5,6
3.	Nord-Trøndelag	15	5,6
4.	Oppland	19	5,1
5.	Nordland	23	4,4
6.	Hedmark	33	4,0
7.	Oslo	31	3,9
8.	Hordaland	39	3,7
9.	Aust-Agder	13	3,2
10.	Vestfold	19	3,1
11.	Sør-Trøndelag	25	3,0
12.	Buskerud	16	2,3
13.	Vest-Agder	25	2,0
13.	Rogaland	25	2,0
14.	Sogn og Fjordane	20	1,4
15.	Telemark	12	1,3
16.	Møre og Romsdal	34	1,0
	TOTALT	450	3,8

B. Spørreskjema til skoleleder

Tabell 125. Fylkesvis oversikt over mat- og drikketilbud på barneskoler, andel i %

	(n)	Skole- melk	Skole- frukt	Serverings- tilbud	Auto- mater	Frokost- servering	Abonne- ments- ordninger	Annet
Akershus	47	100,0	44,7	4,3	4,3	0,0	0,0	10,6
Aust-Agder	12	91,7	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,7
Buskerud	30	100,0	76,7	3,3	10,0	0,0	0,0	16,7
Finnmark	12	91,7	50,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3
Hedmark	28	96,4	50,0	14,3	3,6	10,7	3,6	25,0
Hordaland	62	100,0	66,1	12,9	1,6	4,8	6,5	14,5
Møre og Romsdal	38	97,4	65,8	7,9	18,4	5,3	5,3	21,1
Nordland	21	100,0	71,4	0,0	0,0	4,8	0,0	23,8
Nord-Trøndelag	21	100,0	42,9	9,5	0,0	14,3	4,8	23,8
Oppland	25	100,0	56,0	12,0	0,0	0,0	0,0	12,0
Oslo	34	97,1	55,9	5,9	0,0	2,9	0,0	2,9
Rogaland	38	100,0	76,3	10,5	7,9	0,0	2,6	15,8
Sogn og Fjordane	22	100,0	50,0	4,5	0,0	0,0	0,0	22,7
Sør-Trøndelag	31	100,0	54,8	19,4	3,2	0,0	6,5	12,9
Telemark	22	100,0	63,6	22,7	0,0	0,0	4,5	9,1
Troms	19	100,0	31,6	5,3	0,0	5,3	0,0	15,8
Vest-Agder	21	100,0	52,4	4,8	9,5	0,0	0,0	9,5
Vestfold	33	93,9	57,6	6,1	18,2	3,0	12,1	18,2
Østfold	31	100,0	54,8	9,7	9,7	0,0	3,2	9,7
TOTALT	547	98,7	57,4	8,8	5,3	2,7	3,1	15,0

Tabell 126. Fylkesvis oversikt over mat- og drikketilbud på kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i %

	(n)	Skole-melk	Skole-frukt	Serverings-tilbud	Auto-mater	Frokost-servering	Abonne-ments-ordninger	Annet
Akershus	10	80,0	100,0	70,0	10,0	20,0	0,0	10,0
Aust-Agder	5	100,0	100,0	80,0	40,0	20,0	0,0	0,0
Buskerud	5	100,0	100,0	80,0	40,0	0,0	0,0	20,0
Finnmark	15	73,3	100,0	13,3	0,0	13,3	0,0	13,3
Hedmark	2	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0
Hordaland	20	100,0	100,0	50,0	5,0	0,0	0,0	15,0
Møre og Romsdal	16	100,0	93,8	31,3	25,0	6,3	0,0	25,0
Nordland	34	97,1	100,0	35,3	5,9	14,7	2,9	20,6
Nord-Trøndelag	14	92,9	100,0	71,4	7,1	7,1	0,0	7,1
Oppland	3	100,0	100,0	33,3	0,0	0,0	0,0	33,3
Oslo	8	100,0	100,0	87,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Rogaland	14	100,0	100,0	35,7	21,4	7,1	0,0	28,6
Sogn og Fjordane	15	100,0	86,7	53,3	6,7	0,0	0,0	20,0
Sør-Trøndelag	14	100,0	100,0	21,4	14,3	0,0	7,1	14,3
Telemark	7	85,7	100,0	85,7	14,3	0,0	28,6	0,0
Troms	16	87,5	100,0	31,3	12,5	18,8	12,5	43,8
Vest-Agder	9	88,9	100,0	44,4	0,0	0,0	11,1	22,2
Vestfold	3	100,0	100,0	33,3	0,0	33,3	0,0	0,0
Østfold	8	100,0	100,0	100,0	0,0	12,5	12,5	12,5
TOTALT	218	94,5	98,6	46,8	10,1	8,3	3,7	18,3

Tabell 127. Fylkesvis oversikt over mat- og drikketilbud på ungdomsskoler, andel i %

	(n)	Skole-melk	Skole-frukt	Serverings-tilbud	Auto-mater	Frokost-servering	Abonne-ments-ordninger	Annet
Akershus	28	42,9	100,0	96,4	17,9	25,0	14,3	10,7
Aust-Agder	6	50,0	100,0	83,3	0,0	16,7	16,7	16,7
Buskerud	16	68,8	100,0	81,3	12,5	18,8	0,0	18,8
Finnmark	5	80,0	100,0	60,0	0,0	20,0	0,0	0,0
Hedmark	10	70,0	90,0	90,0	30,0	10,0	0,0	20,0
Hordaland	20	85,0	95,0	70,0	15,0	15,0	5,0	5,0
Møre og Romsdal	9	77,8	100,0	88,9	44,4	0,0	22,2	11,1
Nordland	5	60,0	80,0	100,0	0,0	20,0	0,0	0,0
Nord-Trøndelag	6	100,0	100,0	66,7	16,7	0,0	0,0	16,7
Oppland	10	70,0	100,0	70,0	30,0	20,0	0,0	10,0
Oslo	13	7,7	100,0	61,5	46,2	0,0	7,7	7,7
Rogaland	15	93,3	100,0	73,3	46,7	13,3	0,0	13,3
Sogn og Fjordane	3	100,0	100,0	100,0	33,3	33,3	0,0	33,3
Sør-Trøndelag	6	83,3	83,3	83,3	33,3	0,0	0,0	0,0
Telemark	11	54,5	90,9	72,7	45,5	36,4	9,1	0,0
Troms	6	66,7	83,3	50,0	0,0	16,7	16,7	0,0
Vest-Agder	11	81,8	100,0	72,7	36,4	0,0	0,0	18,2
Vestfold	7	57,1	100,0	71,4	42,9	0,0	0,0	0,0
Østfold	12	58,3	100,0	100,0	25,0	33,3	0,0	8,3
TOTALT	199	65,3	97,0	79,4	26,1	15,6	5,5	10,1

Tabell 128. Fylkesvis oversikt over tilbud om drikkevann på barneskoler, andel i %

	(n)	Vask/ spring	Drikke- fontene inne	Drikke- fontene ute	Vann- auto- mat	Mugge	Flaske fra automat/ kantine	Annet	Ikke tilbud
Akershus	47	89,4	12,8	0,0	12,8	4,3	0,0	6,4	2,1
Aust-Agder	12	91,7	25,0	0,0	16,7	8,3	8,3	16,7	0,0
Buskerud	30	90,0	13,3	3,3	30,0	0,0	3,3	6,7	0,0
Finnmark	12	91,7	8,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hedmark	28	75,0	25,0	0,0	7,1	10,7	0,0	7,1	3,6
Hordaland	62	90,3	25,8	3,2	3,2	9,7	0,0	6,5	0,0
Møre og Romsdal	38	78,9	13,2	2,6	44,7	7,9	0,0	0,0	0,0
Nordland	21	100,0	14,3	0,0	0,0	4,8	0,0	4,8	0,0
Nord-Trøndelag	21	95,2	0,0	0,0	0,0	4,8	0,0	0,0	0,0
Oppland	25	96,0	4,0	0,0	4,0	8,0	4,0	4,0	0,0
Oslo	34	91,2	8,8	11,8	8,8	2,9	0,0	8,8	0,0
Rogaland	38	86,8	2,6	2,6	28,9	2,6	0,0	0,0	2,6
Sogn og Fjordane	22	95,5	9,1	9,1	4,5	0,0	0,0	4,5	4,5
Sør-Trøndelag	31	93,5	3,2	0,0	3,2	9,7	3,2	0,0	0,0
Telemark	22	90,9	0,0	4,5	4,5	13,6	0,0	4,5	0,0
Troms	19	89,5	10,5	0,0	10,5	0,0	0,0	5,3	5,3
Vest-Agder	21	90,5	23,8	23,8	14,3	4,8	0,0	4,8	0,0
Vestfold	33	97,0	18,2	21,2	36,4	6,1	3,0	0,0	0,0
Østfold	31	90,3	22,6	3,2	16,1	6,5	0,0	3,2	3,2
TOTALT	547	90,1	13,3	4,6	14,3	5,9	0,9	4,2	1,1

Tabell 129. Fylkesvis oversikt over tilbud om drikkevann på kombinerte barne- og ungdomsskoler, andel i %

	(n)	Vask/ spring	Drikke- fontene inne	Drikke- fontene ute	Vann- auto- mate	Mugge	Flaske fra automat/ kantine	Annet	Ikke tilbud
Akershus	10	100,0	30,0	0,0	30,0	10,0	10,0	0,0	0,0
Aust-Agder	5	60,0	60,0	0,0	40,0	20,0	0,0	0,0	0,0
Buskerud	5	100,0	0,0	0,0	80,0	20,0	0,0	0,0	0,0
Finnmark	15	73,3	20,0	0,0	6,7	20,0	6,7	0,0	13,3
Hedmark	2	100,0	0,0	0,0	50,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hordaland	20	100,0	20,0	0,0	25,0	5,0	0,0	5,0	0,0
Møre og Romsdal	16	75,0	12,5	0,0	75,0	0,0	12,5	0,0	0,0
Nordland	34	97,1	23,5	0,0	5,9	14,7	2,9	0,0	0,0
Nord-Trøndelag	14	85,7	35,7	0,0	28,6	28,6	14,3	0,0	0,0
Oppland	3	100,0	33,3	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Oslo	8	100,0	12,5	0,0	37,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Rogaland	14	85,7	0,0	21,4	50,0	0,0	0,0	0,0	7,1
Sogn og Fjordane	15	80,0	33,3	0,0	40,0	13,3	6,7	6,7	0,0
Sør-Trøndelag	14	78,6	7,1	0,0	28,6	7,1	7,1	0,0	0,0
Telemark	7	85,7	14,3	0,0	14,3	42,9	0,0	0,0	0,0
Troms	16	81,3	12,5	0,0	18,8	18,8	0,0	6,3	0,0
Vest-Agder	9	77,8	33,3	11,1	44,4	11,1	0,0	0,0	0,0
Vestfold	3	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	33,3	0,0	0,0
Østfold	8	87,5	37,5	12,5	37,5	0,0	12,5	0,0	0,0
TOTALT	218	87,2	20,6	2,3	31,7	11,9	5,0	1,4	1,4

Tabell 130. Fylkesvis oversikt over tilbud om drikkevann på ungdomsskoler, andel i %

Fylke	(n)	Vask/ spring	Drikke- fontene inne	Drikke- fontene ute	Vann- auto- mat	Mugge	Flaske fra automat/ kantine	Annet	Ikke tilbud
Akershus	28	53,6	10,7	0,0	64,3	14,3	17,9	3,6	0,0
Aust-Agder	6	50,0	50,0	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	0,0
Buskerud	16	62,5	18,8	0,0	50,0	12,5	6,3	0,0	0,0
Finnmark	5	80,0	20,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hedmark	10	50,0	20,0	0,0	70,0	10,0	10,0	0,0	0,0
Hordaland	20	75,0	0,0	0,0	40,0	15,0	10,0	0,0	0,0
Møre og Romsdal	9	22,2	11,1	11,1	88,9	11,1	0,0	0,0	0,0
Nordland	5	80,0	40,0	0,0	0,0	40,0	20,0	20,0	0,0
Nord-Trøndelag	6	83,3	16,7	0,0	33,3	0,0	16,7	0,0	0,0
Oppland	10	60,0	20,0	0,0	70,0	20,0	10,0	0,0	0,0
Oslo	13	92,3	23,1	7,7	38,5	7,7	7,7	0,0	0,0
Rogaland	15	66,7	13,3	0,0	53,3	20,0	20,0	0,0	0,0
Sogn og Fjordane	3	66,7	0,0	0,0	33,3	33,3	33,3	33,3	0,0
Sør-Trøndelag	6	50,0	0,0	0,0	50,0	16,7	16,7	0,0	0,0
Telemark	11	63,6	27,3	0,0	72,7	9,1	18,2	0,0	0,0
Troms	6	100,0	16,7	0,0	16,7	16,7	0,0	0,0	0,0
Vest-Agder	11	72,7	27,3	0,0	63,6	9,1	9,1	9,1	0,0
Vestfold	7	28,6	28,6	0,0	71,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Østfold	12	83,3	16,7	0,0	50,0	16,7	33,3	0,0	8,3
TOTALT	199	64,8	17,1	1,0	51,8	13,1	13,1	2,0	0,5

Tabell 131. Fylkesvis oversikt over skoleleders vurdering av elevenes tilgang til drikkevann, andel i %

Fylke	(n)	God ¹	Verken god eller dårlig	Dårlig ²
Akershus	82	86,6	12,2	1,2
Aust-Agder	23	87,0	13,0	0,0
Buskerud	50	90,0	10,0	0,0
Finnmark	30	86,7	13,3	0,0
Hedmark	38	89,5	7,9	2,6
Hordaland	101	81,2	16,8	2,0
Møre og Romsdal	62	90,3	8,1	1,6
Nordland	58	75,9	24,1	0,0
Nord-Trøndelag	41	78,0	19,5	2,4
Oppland	38	86,8	13,2	0,0
Oslo	55	78,2	20,0	1,8
Rogaland	65	75,4	23,1	1,5
Sogn og Fjordane	39	89,7	10,3	0,0
Sør-Trøndelag	50	86,0	14,0	0,0
Telemark	40	90,0	7,5	2,5
Troms	40	87,5	10,0	2,5
Vest-Agder	41	95,1	2,4	2,4
Vestfold	42	85,7	11,9	2,4
Østfold	50	90,0	8,0	2,0
TOTALT	945	85,1	13,5	1,4

Sammenslårte kategorier: ¹"Svært god" og "god", ²"svært dårlig" og "dårlig"

Tabell 132. Fylkesvis oversikt over skoleleders vurdering av kvalitet på drikkevann, andel i %

Fylke	(n)	God ¹	Verken god eller dårlig	Dårlig ²
Akershus	76	90,8	7,9	1,3
Aust-Agder	21	100,0	0,0	0,0
Buskerud	49	89,8	8,2	2,0
Finnmark	29	96,6	3,4	0,0
Hedmark	38	89,5	7,9	2,6
Hordaland	98	86,7	12,2	1,0
Møre og Romsdal	60	90,0	8,3	1,7
Nordland	57	84,2	14,0	1,8
Nord-Trøndelag	40	77,5	17,5	5,0
Oppland	36	88,9	11,1	0,0
Oslo	51	84,3	15,7	0,0
Rogaland	62	93,5	6,5	0,0
Sogn og Fjordane	36	88,9	11,1	0,0
Sør-Trøndelag	47	97,9	0,0	2,1
Telemark	39	92,3	2,6	5,1
Troms	37	86,5	10,8	2,7
Vest-Agder	38	89,5	7,9	2,6
Vestfold	41	92,7	4,9	2,4
Østfold	43	83,7	14,0	2,3
TOTALT	898	89,2	9,1	1,7

Sammenslårte kategorier: ¹"Svært god" og "god", ²"svært dårlig" og "dårlig"

Tabell 133. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid til skolemåltidet (matpausen) for 1.-4. årstrinn, andel i %

	n	10-14 min.	15-19 min.	≥20 min.	Varierer
Akershus	56	1,8	25,0	71,4	1,8
Aust-Agder	17	11,8	58,8	29,4	0,0
Buskerud	34	2,9	61,8	35,3	0,0
Finnmark	27	3,7	37,0	59,3	0,0
Hedmark	30	10,0	40,0	46,7	3,3
Hordaland	82	8,5	37,8	52,4	1,2
Møre og Romsdal ¹	52	7,7	42,3	48,1	0,0
Nordland	55	10,9	32,7	56,4	0,0
Nord-Trøndelag	35	0,0	20,0	80,0	0,0
Oppland	27	7,4	29,6	63,0	0,0
Oslo	41	0,0	39,0	58,5	2,4
Rogaland	49	16,3	32,7	51,0	0,0
Sogn og Fjordane	37	5,4	29,7	64,9	0,0
Sør-Trøndelag	45	0,0	24,4	75,6	0,0
Telemark	29	10,3	48,3	41,4	0,0
Troms	35	14,3	25,7	60,0	0,0
Vest-Agder	30	23,3	53,3	23,3	0,0
Vestfold	35	5,7	57,1	37,1	0,0
Østfold	39	7,7	25,6	66,7	0,0
TOTALT	755	7,5	36,6	55,2	0,5

"<10 min":11,9 %

Tabell 134. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid til skolemåltidet (matpausen) for 5.-7. årstrinn, andel i %

	n	10-14 min.	15-19 min.	≥20 min.	Varierer
Akershus	55	10,9	36,4	50,9	1,8
Aust-Agder	17	41,2	41,2	17,6	0,0
Buskerud	33	3,0	78,8	18,2	0,0
Finnmark	22	9,1	31,8	59,1	0,0
Hedmark	30	20,0	43,3	36,7	0,0
Hordaland	79	16,5	46,8	36,7	0,0
Møre og Romsdal ¹	52	23,1	38,5	36,5	0,0
Nordland ²	54	18,5	40,7	37,0	1,9
Nord-Trøndelag	35	5,7	25,7	68,6	0,0
Oppland	27	11,1	44,4	44,4	0,0
Oslo	41	2,4	58,5	36,6	2,4
Rogaland	51	29,4	31,4	39,2	0,0
Sogn og Fjordane	34	11,8	44,1	44,1	0,0
Sør-Trøndelag	42	2,4	38,1	59,5	0,0
Telemark	28	25,0	53,6	21,4	0,0
Troms	31	22,6	32,3	45,2	0,0
Vest-Agder	29	37,9	48,3	13,8	0,0
Vestfold	34	20,6	55,9	23,5	0,0
Østfold	36	16,7	33,3	50,0	0,0
TOTALT	730	16,6	43,0	39,7	0,4

¹<10 min :11,9 %, ²1,9 %

Tabell 135. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tid til skolemåltidet (matpausen) for 8.-10. årstrinn, andel i %

	n	10-14 min.	15-19 min.	≥20 min.	Varierer
Akershus	37	10,8	5,4	81,1	2,7
Aust-Agder	11	9,1	36,4	45,5	9,1
Buskerud	21	9,5	14,3	76,2	0,0
Finnmark	20	10,0	30,0	55,0	5,0
Hedmark	12	0,0	8,3	91,7	0,0
Hordaland	40	25,0	27,5	47,5	0,0
Møre og Romsdal ¹	25	16,0	28,0	52,0	0,0
Nordland ²	38	18,4	23,7	52,6	2,6
Nord-Trøndelag	20	15,0	10,0	75,0	0,0
Oppland	12	0,0	16,7	83,3	0,0
Oslo	21	4,8	14,3	81,0	0,0
Rogaland	29	17,2	34,5	48,3	0,0
Sogn og Fjordane	18	11,1	27,8	61,1	0,0
Sør-Trøndelag	19	5,3	31,6	63,2	0,0
Telemark	18	11,1	16,7	72,2	0,0
Troms ³	22	13,6	22,7	59,1	0,0
Vest-Agder	20	20,0	35,0	45,0	0,0
Vestfold	10	0,0	40,0	60,0	0,0
Østfold	20	10,0	25,0	65,0	0,0
TOTALT	413	12,8	23,0	62,5	1,0

¹<10 min :14,0%, ²2,6%, ³4,5 %

Tabell 136. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under skolemåltidet (matpausen) for 1.-4. årstrinn, andel i %

	n	Fullt tilsyn	Delvis tilsyn
Akershus	57	100,0	0,0
Aust-Agder	17	100,0	0,0
Buskerud	34	100,0	0,0
Finnmark	27	100,0	0,0
Hedmark	30	96,7	3,3
Hordaland	82	100,0	0,0
Møre og Romsdal	53	98,1	1,9
Nordland	55	94,5	5,5
Nord-Trøndelag	35	100,0	0,0
Oppland	27	96,3	3,7
Oslo	41	100,0	0,0
Rogaland	50	96,0	4,0
Sogn og Fjordane	37	94,6	5,4
Sør-Trøndelag	45	100,0	0,0
Telemark	29	96,6	3,4
Troms	35	94,3	5,7
Vest-Agder	30	100,0	0,0
Vestfold	36	97,2	2,8
Østfold	39	100,0	0,0
TOTALT	759	98,2	1,8

Svarkategorien "ikke tilsyn" er ikke inkludert i tabellen = 0 %

Tabell 137. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under skolemåltidet (matpausen) for 5.-7. årstrinn, andel i %

	n	Fullt tilsyn	Delvis tilsyn
Akershus	57	94,7	5,3
Aust-Agder	17	100,0	0,0
Buskerud	33	90,9	9,1
Finnmark	22	77,3	22,7
Hedmark	30	80,0	20,0
Hordaland	81	93,8	6,2
Møre og Romsdal	54	77,8	22,2
Nordland	55	81,8	18,2
Nord-Trøndelag	34	85,3	14,7
Oppland	27	85,2	14,8
Oslo	41	95,1	4,9
Rogaland	52	88,5	11,5
Sogn og Fjordane	34	64,7	35,3
Sør-Trøndelag	42	88,1	11,9
Telemark	28	82,1	17,9
Troms ¹	33	60,6	36,4
Vest-Agder	29	93,1	6,9
Vestfold	35	91,4	8,6
Østfold	38	86,8	13,2
TOTALT	742	85,7	14,2

"ikke tilsyn":¹3,0 %

Tabell 138. Fylkesvis oversikt over skolenes tilbud om tilsyn under skolemåltidet (matpausen) for 8.-10. årstrinn, andel i %

	n	Fullt tilsyn	Delvis tilsyn	Ikke tilsyn
Akershus	38	55,3	39,5	5,3
Aust-Agder	11	81,8	9,1	9,1
Buskerud	21	47,6	52,4	0,0
Finnmark	20	40,0	35,0	25,0
Hedmark	12	41,7	41,7	16,7
Hordaland	40	50,0	45,0	5,0
Møre og Romsdal	25	48,0	36,0	16,0
Nordland	39	30,8	53,8	15,4
Nord-Trøndelag	20	50,0	40,0	10,0
Oppland	13	46,2	53,8	0,0
Oslo	20	30,0	55,0	15,0
Rogaland	29	51,7	44,8	3,4
Sogn og Fjordane	18	38,9	55,6	5,6
Sør-Trøndelag	20	70,0	30,0	0,0
Telemark	18	27,8	72,2	0,0
Troms	21	28,6	66,7	4,8
Vest-Agder	20	55,0	40,0	5,0
Vestfold	9	22,2	77,8	0,0
Østfold	20	65,0	30,0	5,0
TOTALT	414	46,4	45,9	7,7

Tabell 139. Fylkesvis oversikt over hvor elevene vanligvis spiser, andel i %, 1.-4. årstrinn

	n	Klasse-rommet	Kantinen	Skolens ute-område	SFO-lokale	Annet
Akershus	57	98,2	0,0	1,8	8,8	5,3
Aust-Agder ¹	17	94,1	5,9	0,0	11,8	5,9
Buskerud	35	97,1	2,9	5,7	8,6	2,9
Finnmark	27	88,9	7,4	3,7	11,1	3,7
Hedmark	30	86,7	16,7	3,3	6,7	0,0
Hordaland	82	97,6	4,9	1,2	8,5	2,4
Møre og Romsdal	54	90,7	3,7	3,7	7,4	3,7
Nordland	55	98,2	7,3	5,5	12,7	5,5
Nord-Trøndelag ²	35	80,0	22,9	2,9	8,6	2,9
Oppland	28	85,7	3,6	3,6	3,6	7,1
Oslo	42	97,6	0,0	2,4	4,8	0,0
Rogaland	52	92,3	5,8	0,0	7,7	0,0
Sogn og Fjordane	37	94,6	8,1	5,4	8,1	0,0
Sør-Trøndelag ³	45	100,0	8,9	4,4	2,2	0,0
Telemark	29	82,8	13,8	3,4	10,3	3,4
Troms	35	88,6	5,7	0,0	8,6	8,6
Vest-Agder	30	96,7	6,7	0,0	0,0	0,0
Vestfold	36	94,4	0,0	8,3	5,6	0,0
Østfold	39	100,0	0,0	5,1	2,6	0,0
TOTALT	765	93,7	6,0	3,1	7,3	2,6

"Hjemme": ¹5,9 % "Korridoren": ²2,9 %, ³2,2 %

Svarkategoriene "Gymsalen", "Garderoben" og "Vet ikke" er ikke inkludert: 0 %

Tabell 140. Fylkesvis oversikt over hvor elevene vanligvis spiser, andel i %, 5.-7. årstrinn

	n	Klasse-rommet	Kantinen	Skolens ute-område	SFO-lokale	Hjemme	Annet
Akershus	57	100,0	1,8	3,5	3,5	0,0	1,8
Aust-Agder	17	94,1	11,8	0,0	0,0	5,9	5,9
Buskerud	35	94,3	5,7	8,6	0,0	0,0	0,0
Finnmark	27	63,0	14,8	0,0	0,0	3,7	3,7
Hedmark	30	86,7	16,7	3,3	0,0	0,0	0,0
Hordaland ¹	82	95,1	8,5	1,2	1,2	0,0	2,4
Møre og Romsdal	54	92,6	9,3	3,7	0,0	0,0	7,4
Nordland	55	94,5	12,7	7,3	1,8	1,8	5,5
Nord-Trøndelag	35	74,3	34,3	0,0	0,0	0,0	2,9
Oppland	28	89,3	3,6	7,1	0,0	0,0	7,1
Oslo	42	88,1	11,9	2,4	0,0	0,0	0,0
Rogaland	52	94,2	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Sogn og Fjordane	37	86,5	16,2	5,4	0,0	0,0	0,0
Sør-Trøndelag ²	45	91,1	13,3	2,2	0,0	0,0	0,0
Telemark ³	29	79,3	20,7	6,9	0,0	0,0	6,9
Troms	35	80,0	5,7	0,0	2,9	2,9	8,6
Vest-Agder	30	93,3	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Vestfold	36	94,4	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0
Østfold ⁴	39	97,4	2,6	7,7	0,0	0,0	2,6
TOTALT	765	90,2	10,2	3,5	0,7	0,5	2,7

"Gymsalen":¹1,2 % "Korridoren":²2,2 % ³3,4 % ⁴2,6 %

Svarkategoriene "Garderoben" og "Vet ikke" er ikke inkludert: 0 %

Tabell 141. Fylkesvis oversikt over hvor elevene vanligvis spiser, andel i %, 8.-10. årstrinn

	n	Klasse-rommet	Kantinen	Gym-salen	Korri-doren	Skolens ute-område	Hjemme	Annet
Akershus	38	63,2	86,8	0,0	18,4	39,5	2,6	5,3
Aust-Agder	11	72,7	81,8	9,1	9,1	18,2	0,0	0,0
Buskerud	21	66,7	66,7	9,5	33,3	52,4	0,0	4,8
Finnmark	20	75,0	35,0	0,0	10,0	5,0	5,0	15,0
Hedmark	12	75,0	83,3	0,0	8,3	41,7	0,0	0,0
Hordaland	40	87,5	50,0	2,5	15,0	15,0	0,0	2,5
Møre og Romsdal	25	72,0	52,0	4,0	16,0	16,0	0,0	4,0
Nordland	39	87,2	41,0	2,6	5,1	7,7	12,8	5,1
Nord-Trøndelag	20	50,0	75,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0
Oppland	13	69,2	53,8	0,0	0,0	15,4	0,0	7,7
Oslo	21	42,9	76,2	9,5	33,3	52,4	9,5	4,8
Rogaland ¹	29	75,9	58,6	3,4	6,9	13,8	3,4	3,4
Sogn og Fjordane	18	77,8	50,0	0,0	5,6	5,6	0,0	0,0
Sør-Trøndelag	20	70,0	40,0	0,0	0,0	5,0	5,0	10,0
Telemark	18	66,7	83,3	0,0	16,7	50,0	0,0	5,6
Troms	22	72,7	31,8	0,0	9,1	4,5	4,5	18,2
Vest-Agder	20	80,0	55,0	0,0	10,0	20,0	0,0	0,0
Vestfold	10	100,0	40,0	10,0	10,0	40,0	0,0	0,0
Østfold	20	85,0	85,0	0,0	20,0	15,0	0,0	0,0
TOTALT	417	73,4	59,5	2,4	12,7	21,1	2,9	5,0

"SFO-lokale": 13,4 %

Svarkategoriene "Garderoben" og "Vet ikke" er ikke inkludert: 0 %

Tabell 142. Fylkesvis oversikt over barneskoler som har kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i %

	n	Ja	Nei	Usikker
Akershus	47	85,1	2,1	12,8
Aust-Agder	12	50,0	16,7	33,3
Buskerud	29	62,1	17,2	20,7
Finnmark	12	75,0	0,0	25,0
Hedmark	28	46,4	17,9	35,7
Hordaland	62	69,4	12,9	17,7
Møre og Romsdal	38	71,1	21,1	7,9
Nordland	21	71,4	9,5	19,0
Nord-Trøndelag	21	66,7	19,0	14,3
Oppland	24	58,3	20,8	20,8
Oslo	33	75,8	9,1	15,2
Rogaland	38	89,5	2,6	7,9
Sogn og Fjordane	22	72,7	4,5	22,7
Sør-Trøndelag	29	75,9	6,9	17,2
Telemark	21	61,9	14,3	23,8
Troms	19	52,6	26,3	21,1
Vest-Agder	21	71,4	9,5	19,0
Vestfold	33	78,8	15,2	6,1
Østfold	31	77,4	9,7	12,9
TOTALT	541	71,0	12,0	17,0

Tabell 143. Fylkesvis oversikt over kombinerte barne- og ungdomsskoler som har kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i %

	n	Ja	Nei	Usikker
Akershus	10	80,0	10,0	10,0
Aust-Agder	5	60,0	20,0	20,0
Buskerud	5	60,0	20,0	20,0
Finnmark	15	53,3	13,3	33,3
Hedmark	2	50,0	50,0	0,0
Hordaland	20	80,0	5,0	15,0
Møre og Romsdal	16	81,3	6,3	12,5
Nordland	34	55,9	20,6	23,5
Nord-Trøndelag	14	78,6	0,0	21,4
Oppland	3	33,3	0,0	66,7
Oslo	8	87,5	0,0	12,5
Rogaland	14	57,1	14,3	28,6
Sogn og Fjordane	15	80,0	6,7	13,3
Sør-Trøndelag	14	71,4	0,0	28,6
Telemark	7	71,4	14,3	14,3
Troms	16	62,5	18,8	18,8
Vest-Agder	9	77,8	0,0	22,2
Vestfold	3	66,7	33,3	0,0
Østfold	8	62,5	25,0	12,5
TOTALT	218	68,3	11,5	20,2

Tabell 144. Fylkesvis oversikt over ungdomsskoler som har kjennskap til paragraf om måltider i "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler", andel i %

	n	Ja	Nei	Usikker
Akershus	28	67,9	14,3	17,9
Aust-Agder	6	66,7	16,7	16,7
Buskerud	16	81,3	12,5	6,3
Finnmark	5	80,0	0,0	20,0
Hedmark	9	66,7	22,2	11,1
Hordaland	20	70,0	5,0	25,0
Møre og Romsdal	9	66,7	22,2	11,1
Nordland	5	80,0	0,0	20,0
Nord-Trøndelag	6	83,3	0,0	16,7
Oppland	10	50,0	20,0	30,0
Oslo	13	84,6	0,0	15,4
Rogaland	15	66,7	13,3	20,0
Sogn og Fjordane	3	66,7	33,3	0,0
Sør-Trøndelag	6	66,7	33,3	0,0
Telemark	11	72,7	18,2	9,1
Troms	6	50,0	16,7	33,3
Vest-Agder	11	72,7	18,2	9,1
Vestfold	7	71,4	14,3	14,3
Østfold	12	25,0	41,7	33,3
TOTALT	198	67,7	15,2	17,2

Tabell 145. Fylkesvis oversikt over barneskoler som har kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i %

	n	Ja	Nei	Usikker
Akershus	47	66,0	8,5	25,5
Aust-Agder	12	41,7	16,7	41,7
Buskerud	29	41,4	31,0	27,6
Finnmark	11	72,7	0,0	27,3
Hedmark	28	39,3	25,0	35,7
Hordaland	62	53,2	24,2	22,6
Møre og Romsdal	38	50,0	23,7	26,3
Nordland	21	61,9	9,5	28,6
Nord-Trøndelag	21	33,3	28,6	38,1
Oppland	24	50,0	33,3	16,7
Oslo	33	72,7	9,1	18,2
Rogaland	37	89,2	2,7	8,1
Sogn og Fjordane	22	59,1	4,5	36,4
Sør-Trøndelag	31	67,7	19,4	12,9
Telemark	20	45,0	15,0	40,0
Troms	18	61,1	16,7	22,2
Vest-Agder	21	33,3	28,6	38,1
Vestfold	33	39,4	24,2	36,4
Østfold	31	58,1	19,4	22,6
TOTALT	539	55,7	18,4	26,0

Tabell 146. Fylkesvis oversikt over kombinerte barne- og ungdomsskoler som har kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i %

	n	Ja	Nei	Usikker
Akershus	10	70,0	20,0	10,0
Aust-Agder	5	20,0	40,0	40,0
Buskerud	5	40,0	40,0	20,0
Finnmark	15	46,7	26,7	26,7
Hedmark	2	0,0	100,0	0,0
Hordaland	20	50,0	20,0	30,0
Møre og Romsdal	16	50,0	25,0	25,0
Nordland	34	47,1	14,7	38,2
Nord-Trøndelag	14	57,1	21,4	21,4
Oppland	3	66,7	0,0	33,3
Oslo	8	50,0	12,5	37,5
Rogaland	14	35,7	42,9	21,4
Sogn og Fjordane	13	84,6	7,7	7,7
Sør-Trøndelag	14	57,1	21,4	21,4
Telemark	7	42,9	14,3	42,9
Troms	16	31,3	25,0	43,8
Vest-Agder	9	77,8	0,0	22,2
Vestfold	3	33,3	66,7	0,0
Østfold	8	62,5	25,0	12,5
TOTALT	216	50,9	22,2	26,9

Tabell 147. Fylkesvis oversikt ungdomsskoler som har kjennskap til Helsedirektoratets "Retningslinjer for skolemåltidet", andel i %

	n	Ja	Nei	Usikker
Akershus	28	42,9	25,0	32,1
Aust-Agder	6	66,7	0,0	33,3
Buskerud	16	50,0	18,8	31,3
Finnmark	5	80,0	0,0	20,0
Hedmark	10	50,0	30,0	20,0
Hordaland	19	57,9	10,5	31,6
Møre og Romsdal	9	55,6	22,2	22,2
Nordland	5	80,0	20,0	0,0
Nord-Trøndelag	6	16,7	33,3	50,0
Oppland	10	50,0	20,0	30,0
Oslo	12	33,3	25,0	41,7
Rogaland	15	60,0	26,7	13,3
Sogn og Fjordane	3	0,0	66,7	33,3
Sør-Trøndelag	6	66,7	33,3	0,0
Telemark	11	45,5	27,3	27,3
Troms	6	50,0	16,7	33,3
Vest-Agder	11	36,4	36,4	27,3
Vestfold	7	42,9	42,9	14,3
Østfold	12	41,7	41,7	16,7
TOTALT	197	48,7	24,9	26,4

Tabell 148. Fylkesvis oversikt over skoler som har arbeidet aktivt med å endre rammene for skolemåltidet siste to årene, andel i % fordelt på skoletype.

	Barneskole		Kombinert barne- og ungdomsskole		Ungdomsskole	
	n	Ja	n	Ja	n	Ja
Akershus	47	25,5	10	30,0	28	53,6
Aust-Agder	12	8,3	4	50,0	6	50,0
Buskerud	30	16,7	5	40,0	16	50,0
Finnmark	12	16,7	15	46,7	5	40,0
Hedmark	28	21,4	2	0,0	10	80,0
Hordaland	62	37,1	20	45,0	20	80,0
Møre og Romsdal	38	18,4	16	25,0	9	33,3
Nordland	19	26,3	34	52,9	5	20,0
Nord-Trøndelag	21	23,8	14	71,4	6	33,3
Oppland	25	24,0	3	0,0	10	60,0
Oslo	33	45,5	8	50,0	13	53,8
Rogaland	38	42,1	14	28,6	15	40,0
Sogn og Fjordane	22	40,9	15	33,3	3	100,0
Sør-Trøndelag	30	43,3	14	42,9	6	66,7
Telemark	22	36,4	7	71,4	11	36,4
Troms	19	42,1	16	37,5	6	33,3
Vest-Agder	21	14,3	9	44,4	11	54,5
Vestfold	33	33,3	2	50,0	7	57,1
Østfold	31	9,7	8	50,0	12	58,3
TOTALT	543	29,1	216	43,5	199	53,8

Tabell 149. Fylkesvis oversikt over hva barneskoler har gjort for å endre rammene for skolemåltidet, andel i %

	n	Tid	Tilsyn	Lokaler	Kjøkken-fasiliteter	Opprettet kantine/ matbod	Endret/ utvidet mat-tilbudet	Bemanning Kompetanse Sam-handling	Annet
Akershus	12	75,0	66,7	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	41,7
Aust-Agder	1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Buskerud	5	60,0	60,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0
Finnmark	2	50,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hedmark	6	50,0	66,7	16,7	0,0	16,7	16,7	0,0	33,3
Hordaland	23	43,5	26,1	8,7	13,0	21,7	21,7	4,3	30,4
Møre og Romsdal	7	28,6	42,9	28,6	14,3	0,0	0,0	0,0	42,9
Nordland	5	60,0	60,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	40,0
Nord-Trøndelag	5	0,0	60,0	20,0	20,0	20,0	0,0	0,0	20,0
Oppland	6	66,7	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,7
Oslo	15	46,7	46,7	0,0	0,0	6,7	6,7	0,0	53,3
Rogaland	16	62,5	37,5	6,3	6,3	12,5	18,8	6,3	25,0
Sogn og Fjordane	9	11,1	44,4	22,2	22,2	0,0	11,1	0,0	55,6
Sør-Trøndelag	13	61,5	7,7	23,1	23,1	15,4	15,4	7,7	38,5
Telemark	8	62,5	12,5	0,0	12,5	12,5	12,5	12,5	25,0
Troms	8	12,5	75,0	0,0	0,0	12,5	0,0	0,0	37,5
Vest-Agder	3	33,3	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3
Vestfold	11	63,6	54,5	0,0	9,1	18,2	18,2	0,0	18,2
Østfold	3	66,7	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3
TOTALT	158	49,4	44,3	7,6	9,5	10,1	10,1	2,5	33,5

Andeler er beregnet ut i fra de som svarte "ja" på spørsmål om de har arbeidet aktivt med rammene for skolemåltidet siste to årene

I dette spørsmålet var det mulig å sette flere kryss, derfor er totalen per fylke over 100 %

Tabell 150. Fylkesvis oversikt over hva kombinerte barne- og ungdomsskoler har gjort for å endre rammene for skolemåltidet, andel i %

	n	Tid	Tilsyn	Lokaler	Kjøkken-fasiliteter	Opprettet kantine/matbod	Endret/utvidet mat-tilbudet	Bemanning Kompetanse Sam-handling	Annet
Akershus	3	33,3	33,3	33,3	33,3	66,7	33,3	0,0	33,3
Aust-Agder	2	50,0	50,0	0,0	0,0	0,0	50,0	0,0	0,0
Buskerud	2	0,0	50,0	50,0	0,0	50,0	50,0	0,0	100,0
Finnmark	7	57,1	85,7	14,3	0,0	14,3	0,0	0,0	14,3
Hordaland	9	55,6	44,4	0,0	44,4	22,2	33,3	0,0	33,3
Møre og Romsdal	4	25,0	75,0	25,0	0,0	25,0	50,0	0,0	0,0
Nordland	18	38,9	66,7	5,6	11,1	27,8	22,2	5,6	33,3
Nord-Trøndelag	10	20,0	50,0	30,0	20,0	40,0	50,0	20,0	20,0
Oslo	4	100,0	100,0	25,0	25,0	50,0	25,0	0,0	0,0
Rogaland	4	50,0	50,0	50,0	50,0	25,0	75,0	25,0	0,0
Sogn og Fjordane	5	40,0	80,0	0,0	20,0	20,0	40,0	0,0	20,0
Sør-Trøndelag	6	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	16,7	0,0	83,3
Telemark	5	60,0	40,0	40,0	60,0	0,0	80,0	20,0	0,0
Troms	6	33,3	16,7	33,3	50,0	16,7	16,7	0,0	83,3
Vest-Agder	4	100,0	100,0	25,0	0,0	25,0	25,0	0,0	0,0
Vestfold	1	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	100,0	0,0
Østfold	4	50,0	25,0	0,0	25,0	0,0	75,0	25,0	0,0
TOTALT	94	43,6	56,4	17,0	21,3	24,5	36,2	7,4	27,7

Andeler er beregnet ut i fra de som svarte ”ja” på spørsmål om de har arbeidet aktivt med rammene for skolemåltidet siste to årene

I dette spørsmålet var det mulig å sette flere kryss, derfor er totalen per fylke over 100 %

Tabell 151. Fylkesvis oversikt over hva ungdomsskoler har gjort for å endre rammene for skolemåltidet, andel i %

	n	Tid	Tilsyn	Lokaler	Kjøkken-fasiliteter	Opprettet kantine/matbod	Endret/utvidet mat-tilbudet	Bemanning Kompetanse Sam-handling	Annet
Akershus	15	6,7	60,0	26,7	13,3	33,3	66,7	33,3	13,3
Aust-Agder	3	0,0	66,7	33,3	66,7	33,3	66,7	0,0	0,0
Buskerud	8	37,5	62,5	50,0	37,5	50,0	75,0	25,0	12,5
Finnmark	2	0,0	50,0	50,0	50,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Hedmark	8	25,0	37,5	50,0	37,5	25,0	87,5	12,5	12,5
Hordaland	16	18,8	50,0	18,8	12,5	37,5	50,0	12,5	18,8
Møre og Romsdal	3	33,3	100,0	66,7	66,7	33,3	100,0	33,3	0,0
Nordland	1	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0
Nord-Trøndelag	2	50,0	100,0	0,0	0,0	50,0	100,0	0,0	0,0
Oppland	6	16,7	66,7	33,3	33,3	33,3	16,7	16,7	33,3
Oslo	7	0,0	42,9	28,6	57,1	57,1	42,9	14,3	14,3
Rogaland	6	16,7	16,7	0,0	16,7	0,0	83,3	50,0	0,0
Sogn og Fjordane	3	0,0	66,7	66,7	66,7	0,0	66,7	33,3	0,0
Sør-Trøndelag	4	25,0	50,0	0,0	0,0	25,0	50,0	25,0	25,0
Telemark	4	0,0	50,0	25,0	25,0	25,0	75,0	25,0	0,0
Troms	2	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vest-Agder	6	16,7	50,0	16,7	50,0	33,3	83,3	50,0	33,3
Vestfold	4	25,0	50,0	25,0	25,0	0,0	25,0	0,0	25,0
Østfold	7	57,1	57,1	28,6	42,9	28,6	100,0	0,0	0,0
TOTALT	107	20,6	55,1	29,0	30,8	32,7	63,6	20,6	13,1

Andeler er beregnet ut i fra de som svarte "ja" på spørsmål om de har arbeidet aktivt med rammene for skolemåltidet siste to årene

I dette spørsmålet var det mulig å sette flere kryss, derfor er totalen per fylke over 100 %